

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

MOŽNOSTI PREVENCE KYBERŠIKANY VE ŠKOLNÍM
PROSTŘEDÍ SE ZAMĚŘENÍM NA ŽÁKY 2. STUPNĚ ZŠ

THE POSSIBILITIES OF THE PREVENTION OF CYBER-
BULLYING AT SCHOOL, FOCUSED ON THE UPPER
PRIMARY SCHOOL

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Miroslava Dluhošová

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání /
Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání
2011 – 2013

Olomouc 2013

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Kamil Kopecký, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Možnosti prevence kyberšikany ve školním prostředí se zaměřením na žáky 2. stupně ZŠ“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použité literatury a v seznamu použitých internetových zdrojů, který je součástí této diplomové práce.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce Mgr. Kamilu Kopeckému, Ph. D. za jeho cenné rady, připomínky a nápady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce, a také za poskytnutí materiálů.

Dále bych chtěla poděkovat ZŠ Hálkova Olomouc, za umožnění vykonání dotazníkového šetření.

Nakonec bych ráda poděkovala své rodině, která mi poskytla klid a podporu při práci.

Obsah

ÚVOD	5
1 Šikana.....	7
1. 1 Co je to šikana	7
1. 2 Mechanismus vzniku šikany	8
2 Šikana a kyberšikana, co mají společného a v čem se liší, specifika.....	13
2. 1 Specifika kyberšikany	15
3 Formy a prostředky kyberšikany.....	20
3. 1 Formy kyberšikany	20
3. 2 Prostředky kyberšikany	26
4 Preventivní opatření	34
4. 1 Co dělat, když už se žák s kyberšikanou setká.....	34
4. 2 Co dělat v roli svědka.....	37
5 Vybrané preventivní programy	38
5. 1 Saferinternet.cz.....	38
5. 2 E-Bezpečí	40
6 Kyberšikana a příbuzné fenomény.....	42
6. 1 Kybergrooming	42
6. 2 Sexting.....	45
6. 3 Stalking a kyberstalking	46
6. 3 Ostatní fenomény	47
7 Výzkumné šetření.....	51
7. 1 Stanovení výzkumného problému	51
7. 2 Výzkumné metody	51
7. 3 Posuzování vlastnosti měření	52
7. 4 Charakteristika výzkumného vzorku.....	52
ZÁVĚR	80
Seznam grafů a tabulek	82
Literatura	84
Internetové zdroje.....	85
Jiné zdroje	88
Příloha - Dotazník	
Abstrakt.....	
ANOTACE.....	

ÚVOD

Slovo šikana jistě v životě slyšel každý z nás. Tento druh patologického chování byl znám už dávno v historii. Ve spojení s předponou kyber už to ale může být pro někoho matoucí a je jasné, že jde o záležitost posledních několika let. Je to proto, že tento druh šikany je spojen s výpočetní technikou jako takovou, ale především s jejím masivním rozšířením ve společnosti. Když výpočetní technika začínala, první počítače byly velké tak, že zabraly minimálně jednu místnost a sloužily ke složitým výpočetním úkonům, kterých by člověk nebyl schopen buď vůbec, nebo s nezměrně větším úsilím než stroj.

Postupem času se počítače a ostatní technické novinky začaly postupně rozšiřovat mezi stále větší množství lidí, až se staly doslova masovými záležitostmi. Ale před nějakými deseti patnácti lety bylo pořád docela vzácné mít doma počítač, ještě o něco později internet. V dnešní době má přístup k internetu většina populace České republiky, s čímž souvisí větší propojenost lidí jak v rámci naší země, tak po celém světě a výrazně lepší možnosti co se týče vyhledávání informací, nese to s sebou ale také rizika. Právě jimi se zabývá tato diplomová práce, která si klade za cíl na základě poznatků z odborné literatury a provedeného výzkumu popsat a zmapovat způsoby a druhy rizikového chování v kyberprostoru a opatření, kterými je možné se proti nim chránit.

Teoretická část se opírá především o poznatky odborníků, publikované jak v odborné literatuře, tak prostřednictvím článků, dostupných na internetu. První kapitola je zaměřena na obecné poznatky o šikaně, protože aby bylo možné správně a odborně řešit šikanu, která je realizována prostřednictvím moderních informačních technologií, je nutné znát zákonitosti a procesy, které primárně vedou k tomu, aby se jeden jedinec rozhodl chovat způsobem, který závažně poškozuje jiného jedince.

V další kapitole bylo tedy na místě popsat rozdíly mezi šikanou klasickou a kyberšikanou a vymezit, co je typické právě pro tu kybernetickou formu šikany.

Po popisu způsobů a prostředků kyberšikany ve třetí kapitole se ta čtvrtá věnuje její prevenci a případným opatřením, pokud už k ní dojde. Na popsaná preventivní opatření úzce navazuje kapitola číslo pět, která stručně popisuje vybrané preventivní programy, které si vytyčily za cíl nejen konkrétními opatřeními a jednáním pomáhat obětem kybernetické šikany, ale které také významným způsobem přispívají k dobré informovanosti veřejnosti i odborné veřejnosti a realizují edukaci nejvíce kyberšikanou ohrožených skupin populace, tedy dětí a mladistvých. Poslední kapitola teoretické části

se v krátkosti věnuje příbuzným fenoménům kybernetické šikany, které s ní však velmi úzce souvisí a často se obě oblasti prolínají.

Diplomová práce kromě teoretické obsahuje i část praktickou. Součástí této praktické části je dotazníkové šetření, zabývající se problematikou kyberšikany na druhém stupni základní školy.

1 Šikana

1.1 Co je to šikana

Slovo šikana pochází z francouzského výrazu *chicane*¹ a jedná se o úmyslné a záměrné obtěžování a ubližování jiné osobě, nad níž má pachatel šikany převahu v nějakém směru. Může se odehrávat v podstatě všude, kde dochází k interakci více osob, které jsou nuceny vytvořit skupinu a nějak v ní spolu vycházet. Je přirozené, že se v takové uměle či přirozeně vytvořené skupině začnou rozvíjet mezilidské vztahy a členové skupiny zaujmou určité role a postavení. Někteří lidé jsou velmi oblíbení a v každé skupině se většinou najde nějaký ten „otloukánek“, tedy člen skupiny, který není příliš oblíbený a má uvnitř společenství málo přátel či sympatizujících osob. Právě takovýto člen skupiny má velké předpoklady, aby se stal terčem šikany. Samozřejmě to není pravidlo, záleží na tom, jací lidé se sejdou, jaké mají povahové a charakterové vlastnosti a jaké hodnoty preferují.

Snadnější je to u skupin, které vzniknou dobrovolně, jejichž členy tedy pojí nějaký společný zájem, cíl nebo je spojují společné hodnoty. U uměle vzniklých společenství lidí, a těch je většina, musí členové umět vycházet i s lidmi, kteří jim nejsou blízcí, jsou jim mnohdy dokonce velmi nepříjemní, naprosto se neztotožňují s jejich hodnotovým systémem, přesto s nimi musí sdílet například kancelář, školní třídu nebo se musí stýkat v rámci obchodních vztahů. U dospělých lidí je to jednodušší, dokáží se chovat podle společenských norem a měli by zvládat řešit situace diplomaticky, to ovšem neznamená, že to tak všichni dělají. Proto se často setkáváme se šikanou právě mezi dospělými na pracovišti, na vojně nebo v rámci sportovního týmu.

Pokud je dospělý člověk agresor, který se domnívá, že všechno musí být podle něho a to, co chce, si vynutí silou, pravděpodobně se tak bude chovat i doma a model tohoto chování přenesení na své děti. Dítě to bude považovat za normální a bude se tímto způsobem chovat ve škole. Na druhou stranu známe případy, kdy je dítě právě doma týráno, ale ve škole se samo mění v malého tyрана a tak si kompenzuje pocit vlastní bezmoci. Mechanismus vzniku šikany v kolektivu je velmi složitý a neexistuje žádný stoprocentně platný model, ze kterého se vychází.

¹ Co je to šikana?. *Záchranný kruh* [online]. 2009 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: http://www.zachranny-kruh.cz/rizikove_chovani/co_je_to_sikana.html

V dnešní době může mít člověk pocit, že je případů šikany více než dříve. Obecně si lidé stěžují, že dříve nebylo ve společnosti tolik násilí, ale je otázka, nakolik je to pouze iluze vyvolaná tím, že dříve se o těchto věcech tolik neinformovalo, nebyla možnost dovědět se okamžitě co se děje na druhém konci světa. Šikana zde ale byla vždycky, dalo by se říct, že je stará jako lidstvo samo. V historii, kdy si státy držely někdy milionové armády, se vyskytovaly velice brutální případy týrání, které mohly někdy končit i smrtí. Nejen v hlubokém dávnověku, ale ještě před několika desítkami let se mezi vojáky konaly a asi ještě i konají jakési „obřady“, které mají za úkol přijmout nováčky do stávající skupiny. Tyto zkoušky odvahy jsou často drsné a pro nové členy kolektivu, kteří se ještě nerozkoukali, mohou být velmi ponižující, traumatizující a někdy i nebezpečné a mohou jejich psychiku trvale poznamenat. O to horší je, že se o pár let později účastní stejného rituálu, ale na druhé straně, jako útočníci. S tímto fenoménem se můžeme setkat i v dětských kolektivech. Dítě, které se stalo terčem počáteční šikany, se přidá na stranu útočníků, pokud je nalezena jiná, vhodnější oběť. Takové dítě se většinou s chováním násilníků neztotožňuje, ale ze strachu, aby se opět nestalo jejich terčem ono samo, raději navenek souhlasí. Tento strach a také jakási radost a úleva, že sami nejsou oběťmi, je z velké části také příčinou toho, proč většina skupiny, která nepatří ani k útočníkům, ani k obětem, mlčí a jednání malé skupinky dětí nebo jen jednoho agresora neohlásí nebo proti němu nezasáhnou. Oběť pak může mít pocit, že je týrána oprávněně, protože ostatní proti tomu nic nenamítají. To je velká chyba a je nutné se na to zaměřit při práci se skupinami a třídami, ať již v rámci prevence nebo i v případě, kdy je již nutná intervence.

1. 2 Mechanismus vzniku šikany

Šikana tedy může vzniknout v jakékoli skupině, kde je pohromadě více lidí. Má také jakýsi mechanismus vzniku, tzn., že při zkoumání případů šikany se přišlo na společné znaky toho, jak se vyvíjí patologické vztahy ve skupině a v případě, že odhalíme např. ve třídě prvotní znaky šikanujícího chování, můžeme velmi pravděpodobně předpokládat další vývoj a stadia, kudy se bude ubírat. Proto je nesmírně důležité zasáhnout včas a nečekat, že problém sám od sebe vymizí. Od jistého bodu jsou vztahy ve skupině tak narušené, že téměř není možná náprava a následky, pokud to dojde tak daleko, bývají velmi tragické a trauma oběti dlouhodobé.

Fáze šikany rozpracoval nejlépe PhDr. Michal Kolář ve své knize *Nová cesta k léčbě šikany*:²

1. Stupeň – Zrod ostrakismu

Jak už bylo výše uvedeno, v každé skupině se nachází jedinec, jež není oblíbený, nemá vlastnosti, které jsou v dané skupině žádoucí či je třeba něčím zvláštní nebo odlišný. Tyto vlastnosti nejsou nějak univerzálně platné, mohou být někdy hodnoceny společensky negativně, v jiné skupině naopak pozitivně. Například v partě mladých výtržníků bude žádoucím znakem hrubé chování, sprosté vyjadřování a vysoce hodnocené může být třeba protizákonné chování. Ten, kdo něco ukradl nebo někoho přepadl, bude mezi takovými jedinci hodnocen výše než nováček, který nikdy nic neprovedl. Ostrakizován může v tomto případě být člověk, který by ve zdravé společnosti byl naopak vysoce ceněn pro příjemné vystupování nebo jiné kladné charakterové vlastnosti. Proto je vždy nutné při diagnostice šikany přihlížet k charakteru skupiny.

Nejslabší článek, nejméně oblíbený jedinec, se tedy v první fázi stává terčem ostrakizace, tzn. pomlouvání, drobného zesměšňování, ignorování ostatními atd.

V této fázi nemá jednání téměř nikdy fyzickou podobu, jedná se o odstrkování, vytvoření pocitu „nepatříš mezi nás“. Oběť se cítí nepříjemně, je mezi ostatními nerada, má nelibé pocity a vyhýbá se kontaktu s ostatními (u dětí např. zvýšená nemocnost a absence ve výuce, totéž může platit i u dospělých v případě šikany na pracovišti).

Z tohoto stadia se samozřejmě nemusí vždy vyvinout šikana, je to pouze podnět pro zaměření se na vztahy ve skupině, pedagog by při zpozorování projevů ostrakismu měl děti pečlivě pozorovat a nebrat situaci na lehkou váhu.

Oběť ostrakismu nemusí být stálá, po čase se může pronásledování přesunout na někoho jiného, kdo se ostatním znelíbil nějakým činem nebo chováním.

2. Stupeň – Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

K tomu, aby se ostrakismus přenesl do fáze fyzického napadání a otevřené agrese, vede většinou nějaký impuls. Může to být například stres ve třídě, třeba před zkouškou, nebo šikana ze strany učitele či jeho nepřiměřené nároky, kdy si stresovaná

² KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

skupina najde ventil v podobě nejslabšího jedince, odreagovává tak napětí a oprostuje se od vlastních obav a stresů.

Spouštěcím mechanismem může být často také nuda. Pokud jsou ve výuce volné hodiny, kdy žáci čekají na další vyučování, o přestávkách, v jídelně při pauze na oběd, to jsou všechno situace, kdy může vzniknout nuda a s ní potřeba nějak ji zahnat. Není výjimkou, že se první stupeň přehoupne do druhého na škole v přírodě, výletě nebo třeba lyžařském výcviku, kde dojde ke změně režimu, děti jsou spolu v užším kontaktu a mají potřebu se nějak zabavit. Také mohou třeba vyplynout na povrch další zvláštnosti outsidera, třeba že mluví ze spaní, což ještě umocní předchozí ostrakizaci. Při účasti na takové hromadné akci při nejlepší vůli nemohou být pedagogové u dětí pořád, žáci mají mnohem více příležitostí a možností, kde a jak může k násilí dojít.

Jakmile jednou dojde k fyzickému násilí při vybočení z běžné školní činnosti, přenesení se lehce do běžného režimu. Opět to ale není pravidlo. Může jít o ojedinělý exces způsobený změnou stereotypu, a pokud jsou jinak vztahy ve skupině zdravé a pedagog navíc patologické jednání včas zachytí a správně zareaguje, mohou se vztahy vrátit do normálu: tedy i když jedinec zůstane terčem občasné ostrakizace, ostatní budou vědět, že násilné chování je nepřijatelné a nebude jim školou ani společností tolerováno.

3. Stupeň – Vytvoření jádra (klíčový moment)

V tomto momentě se již vědomě vytvoří skupina agresorů, kteří systematicky pracují na týrání oběti nebo obětí. V chvíli je ještě možná úspěšná intervence ze strany učitelů nebo ostatních dětí, to pokud by se vytvořila minimálně rovnocenná kladná skupina, která páchané násilí a nevhodné chování jasně odsoudí a vytvoří tak protiváhu skupině agresorů. Pokud dosud taková pozitivní skupina nevznikla, můžou agresori nerušeně pokračovat ve stávajícím chování. Uvnitř agresorské skupiny se vytvoří tzv. úderné jádro a ostatní členové společnosti pomalu začnou přijímat pravidla hry.

Doktor Kolář zmínil na jedné ze svých přednášek, že roli v tom, že ostatní členové skupiny přijmou normy agresorů, hraje také potřeba být skupinou oceňovaný a úleva, že násilné chování není pácháno na nás samotných. Jako příklad uvedl výzkum, kterého se zúčastnila skupina psychologů. Ti se mezi sebou dohodli, že jednoho z nich budou ignorovat, poté se mu začnou vysmívat a projevovat vůči němu prvky ostrakizmu a šikany (pošťuchování, sebrání svačiny atd.). I když všichni zúčastnění (tedy i „oběť“) věděli, že se jedná o nahanou situaci, pokusná oběť již po pár desítkách minut začala pociťovat velmi nelibé pocity. Velmi zážející a nečekané ale bylo, že pokusní agresori

později při jednotlivých rozhovorech uvedli, že je samotné překvapilo, že pociťovali touhu oběti ublížit, zapojit se do šikanování nebo jim aspoň bylo příjemné mu přihlížet a přáli si, aby v něm ti průbojnější pokračovali. Psychologové byli svým chováním sami zaskočeni, protože kdyby se jich na to někdo zeptal před experimentem, tvrdě by takovou možnost popřeli.

Podobným mechanismem může dojít i ve školní třídě k tomu, že i děti, které by se takto samy ze své vůle nikdy nechovaly, a násilí je jim nepříjemné, podlehnou tlaku skupiny. Samozřejmě nemůžeme říct, že všechny děti by pociťovaly uspokojení z toho, že vidí, jak je někomu ubližováno. Mohou s tím nesouhlasit, ale mají strach se projevit nebo šikanu ohlásit, protože se bojí, že pak se stanou jejím terčem oni samotní.

Třetí stadium je popsáno jako klíčové. Je to proto, že do třetího stadia (včetně) je ještě možné se skupinou efektivně pracovat a problém řešit a vyřešit, aniž by bylo nutné ve všech případech skupinu rozbít. Pokud už dojde ke zlomu a šikana postoupí do čtvrtého a pátého stadia, je většinou nutné zasáhnout razantně a skupina musí být rozdělena. Sami členové šikanování, a to jak agresori, tak i oběti a přihlížející, totiž aktivně brání rozkrývání vztahů uvnitř skupiny někým zvenčí.

4. Stupeň – Většina přijímá normy agresorů

Pokud ve třetí fázi nikdo nezasáhl a se skupinou se nezačalo pracovat, dojde ke zlomu, pravidla hry jsou nastolena, většina přijala normy agresorů, jsou jasně rozděleny role, kdo je oběť a kdo pachatel. I žáci, kteří se dosud nezapojovali a jeví se jako mírní a slušní, se v této fázi mohou začít zapojovat do týrání a pociťovat při tom uspokojení.

Podle doktora Koláře se dá úspěšně zasáhnout do třetího stupně šikany. Tehdy je ještě možné vztahy ve skupině napravit. I když třeba zůstanou poškozeny, aktéři šikany jsou schopni si své chování uvědomit a se skupinou se dá nějak pracovat. Neplatí to zdaleka ve všech případech, ale pokud se to podaří, je to pro děti do života poučení. Bohužel léčba šikany nedosahuje celosvětově příliš vysokého procenta v úspěšnosti odhalených a správně řešených případů šikany. Doktor Kolář jako celosvětově uznávaný odborník díky svému Hradeckému školnímu programu proti šikanování³ dosahuje výrazně lepších výsledků, přesto se ale čtvrté a páté stadium nedá vyřešit bez následků pro oběti, agresory, jejich rodiny i školy.

³ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011, str. 262. ISBN 978-80-7367-871-5.

Většinou je nutné skupinu rozdělit, např. pokud k šikaně docházelo ve školní třídě, rozmístí se děti do jiných tříd a škol. U zvlášť závažných případů jsou pachatelé potrestáni umístěním do diagnostického ústavu či v závislosti na věku putují do vězení. I po rozdělení skupiny je nutné jak oběti, tak pachatele nadále sledovat, aby se nezdravé chování znovu „nerozjelo“ i na nových působištích.

5. Stupeň – Totalita neboli dokonalá šikana

Šikana se stala ve skupině normou, jsou jasně rozdělené role agresorů a obětí, první vládnou, druzí se musí bezpodmínečně podřít, každé neuposlechnutí rozkazu je tvrdě potrestáno. Vztah mezi oběťmi a jejich tyrany by se dal charakterizovat jako vztah otrok a jeho pán. Jde o rozdělení žáků na dvě sorty lidí, pracovní jsem je pojmenoval otrokáři a otroci. Nezřídka je vztah mezi nimi vystižen „originálními“ termíny do různé hloubky rozpracované ideologie. Agresoři sami sebe označují za nadlidi, krále, velkoknížata, ministry, kingy, mazáky... a své oběti za podlidi, poddané, nevolníky, hulibrka, bažanty.⁴ Chování, které mohlo začít jako hra, je nyní akterý bezvýhradně vnímáno jako normální a nejhorší na tom je, že jim mnohdy ani nepřijde na mysl, jak moc jsou odtrženi od skutečnosti, skupina je pohlcena ve vlastní pokřivené realitě. Jedná se o nejzávažnější stupeň, do kterého se může šikana vůbec dostat. Pokud věci dospějí až k tomuto bodu, je evidentní zanedbání situace ze strany okolí, nadřízených, pedagogů atd.

Jako ve čtvrtém stupni není v této fázi již možné vyřešit šikanu bez následků a radikálních zásahů. Takto rozvinutá forma násilného jednání bývá typická pro vojenské útvary, vězení nebo diagnostické ústavy, to ale neznamená, že by se mezi dětmi vyskytnout nemohla, i v té nejtěžší formě.

⁴ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011, str. 52. ISBN 978-80-7367-871-5.

2 Šikana a kyberšikana, co mají společného a v čem se liší, specifika

Fáze šikany, popsané v předchozí kapitole, se týkají nejen klasické šikany, probíhající tváří v tvář, ale také kyberšikany, kterou můžeme kvalifikovat jako psychickou formu šikany, pouze jsou k ní použity ICT prostředky.⁵ *Princip stadií onemocnění (tzn. pět stadií závažnosti stupně šikany) zde zůstává nezměněn. I u těchto šikan existuje vnitřní pohyb směřující od testování terénu jednotlivými agresory k přijetí postojů, norem a hodnot šikanování mezi žáky. Nicméně jejich podoba je poněkud jiná.*⁶ Výše popsaná stadia vnitřního vývoje šikany jako onemocnění skupiny se týkají i psychické šikany, potažmo také kyberšikany, která může být jinak definována také jako forma agrese, která je realizována vůči jedinci či skupině s použitím informačních a komunikačních technologií.⁷

Odlišnost spočívá právě v tom, že za celou dobu se nemusí vyskytnout jediný případ fyzického napadení, nebo pouze velmi ojediněle. Tento typ šikany je příznačný pro dívčí skupiny nebo také pro šikanu postižených, protože i když pachatelé jinak nemívají velké zábrany, uhodit postiženého, třeba na vozíku, je pro ně tabu. Neplatí to vždy. Také není možné se domnívat, že psychická šikana není tak brutální a skupinu nezasáhne tolik, jako fyzická. *Podstatné je, že násilí je zde přijato jako norma všemi žáky. Rozdíl je pouze v tom, že se tu nestupňuje fyzické, ale psychické násilí.*⁸

S klasickou šikanou se lidé setkávali už hluboko v historii a s rozvojem pedagogiky a vůbec zájmu o děti a jejich výchovu a vzdělávání se v průběhu času vytvořilo mnoho opatření, jak šikaně předcházet, jak ji rozpoznávat a řešit.

O kyberšikaně se ještě před pár lety vůbec nevědělo, natož, aby se někdo zabýval jejím řešením. Hlavním faktorem také je, že až poslední generace školáků tráví v kyberprostoru možná více času než v realitě. Samozřejmě, že pokud by neexistoval internet a moderní způsoby komunikace a sdílení dat, nemuseli bychom se problémem dneska zabývat. Někteří lidé opravdu IT technologiím dávají veškerou vinu, ale to bychom si potom mohli se stejnou logikou říci, že by vymizely smrtelné dopravní

⁵ BELSEY, Bill. *Always on, always aware: What is cyberbullying?* [online]. Canada, 2004 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Information.pdf

⁶ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011, str. 58. ISBN 978-80-7367-871-5.

⁷ BELSEY, Bill. *Always on, always aware: What is cyberbullying?* [online]. Canada, 2004 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Information.pdf

⁸ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011, str. 58. ISBN 978-80-7367-871-5.

nehody, pokud by lidé opět začali jezdit na koních. Takové teorie jsou zcela jistě pravdivé, ale naprosto zcestné. Bez aut a moderní dopravy by náš svět dnes už fungovat nemohl a to stejné můžeme říct o informačních technologiích. Nepoměrně usnadnily lidem život, těžkou vyčerpávající práci dnes většinou vykonávají stroje řízené počítači. Prostě vývoj dospěl až sem a my se s tím musíme naučit žít a pracovat. Nehledě k tomu, že počítač si sám nevybere oběť a nezačne jí vyhrožovat a posílat nelichotivé texty. Za počítačem sedí živá osoba, která má v úmyslu ubližovat jiné osobě. Internet jí slouží pouze jako prostředek a pokud by ho k dispozici neměla, mohla by si zvolit prostředek jiný, třeba železnou tyč.

Mnozí teď namítnou, že zmíněnou tyčí by se napáchalo daleko více škody než prostřednictvím „nějakých zpráv“. A to je právě jeden z největších omylů, týkajících se kyberšikany. V počátcích nepřikládali rodiče ani učitelé nějakému „pošťuchování“ na internetu velkou váhu. Dnes už se to pomalu začíná měnit díky preventivním a osvětovým programům (bude o nich řeč později) a bohužel také kvůli případům, které skončily tragicky.

Veřejnost si tak začala pomalu uvědomovat, že se nejedná o okrajovou záležitost, jakýsi doplněk šikany, ale velmi nebezpečný fenomén, kterým je nutné se plnohodnotně zabývat.

Často pokud chce rodič zjistit, jestli jeho dítě není šikanováno, snaží se to zjistit otázkami typu: „Nebije tě ve škole někdo?“, „Nechce po tobě někdo tvou svačinu?“, „Přijde mi, že poslední dobou nějak nevycházíš s penězi, nenutí tě nikdo, abys mu dával své kapesné?“ Podobné otázky ukazují na fakt, že lidé obecně mají pořád tendenci šikanu brát jako převážně fyzickou záležitost. Dítě přijde třeba domů pobité a s roztrhaným oblečením a rodiče už chtějí řešit šikanu ve škole, s rodiči „pachatele“ nebo na policii, přitom mohlo jít jen o rvačku mezi nejlepšími kamarády, kteří se kvůli něčemu nepohodli a rvačkou si vyčistili vzduch. Rodič by měl své dítě poslouchat a dobře znát jeho návyky, temperament a kamarády. Neznamená to brát rvačku na lehkou váhu, ale s dítětem si promluvit a věřit mu, ale zároveň zvýšit pozornost k jeho chování. Pokud rodič v takovém případě zareaguje neadekvátně, příště, když už opravdu o něco půjde, dítě bude mít strach z přehnané reakce a z toho, že ho rodiče zase ztrapní a raději se nesvěří. Ti stejní rodiče mohou ale na skutečnou šikanu, byť v jiném prostředí, než na jaké jsou zvyklí, tedy v kyberprostoru, schopni zareagovat slovy, aby si z toho dítě nic nedělalo, že jsou to jenom nadávky a že na to nemá reagovat, pokud ho

někdo na internetu otravuje. Přitom následky rvačky se za pár dní zahojí, ale důsledky psychického týrání poznamenají oběť na celý život.

I následky šikany, která je společností považována za klasickou, tedy té fyzické, bývají většinou psychického charakteru. Tedy až na extrémní případy, kdy oběti zůstanou trvalé zdraotní následky po brutálním fyzickém násilí. Postižený často ještě po letech cítí to ponížení z facky od násilníka, udělené před celou třídou a třeba před někým, ke komu cítil větší náklonnost. Facka nebo kopanec dávno nebolí, oběť zažila v životě možná daleko větší fyzickou bolest, ale pocit ponížení a bezmoci může přetrvávat dlouhá léta. I když jako dospělí už chápou, že si to nezpůsobili sami, pocit méněcennosti může přetrvávat, útočníkům se v oběti podařilo zakořenit obavy z její společenské obratnosti, pochybnosti o vlastních schopnostech. Proto je psychická šikana tak závažná a její následky dlouhodobé, někdy celoživotní.

U kyberšikany se k tomu všemu přidává ještě další rozměr, a to je množství lidí, kteří se o ponížení oběti dozví, sekundární útočníci, kteří si rádi „přisadí“, i když dotyčného vůbec osobně neznají a nemožnost zbavit se materiálu, který o nich v kyberprostoru koluje a zamezit jeho šíření.

2. 1 Specifika kyberšikany⁹

a) Množství zhlédnutí

U klasické šikany jsou svědky maximálně desítky lidí, většinou jedna třída nebo jedna konstantní skupina. I když i toto je pro oběť značně ponižující, přece jen se to nedostane za hranice určitého společenství. V případě kyberšikany to ale neplatí a množství lidí, kteří ponížení oběti uvidí, dosahuje stovek, tisíců i milionů. Rekordmanem v množství zhlédnutí je video všeobecně známé jako Star Wars Kid.

Případ Star Wars Kid¹⁰

Jedná se o případ tehdy čtrnáctiletého chlapce Ghyslaina Razy, kanadského žáka, který jako mnozí v té době byl velkým fanouškem Hvězdných válek. Ve škole,

⁹ KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *E-bezpečí prevence a edukace v oblasti rizikového chování na internetu: kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking, rizika sociálních sítí, zneužití osobních údajů*. [prezentace power-point]. Olomouc. 2011

¹⁰ KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30]. ISBN 978-80-254-7791-5.

kde měli žáci k dispozici nahrávací studio, se natočil na video při předvádění bojových pohybů, typických právě pro Hvězdné války. Bohužel ale kazetu zapomněl v přehrávači a shodou náhod ji tam našli jeho spolužáci. Přišlo jim to velice vtipné a rozhodli se nahrávku umístit na internet. Kdyby si to, co se později stalo, naplánovali, asi by se jim to nikdy nepovedlo. Nahrávka se stala na internetu hitem, bohužel ale ne v dobrém slova smyslu. Ghyslain byl tehdy trochu při těle a jeho pohyby byly na nahrávce pubertálně neohrabané a tak se stal na internetu terčem výsměchu a nevybíravých komentářů lidí, kteří ho v životě neviděli a vůbec ho neznali. Přesto v komentářích hodnotili naprosto všechno, co se Ghyslaina týkalo.

Bohužel nezůstalo jen u samotného videa, nahrávky se chytli i odborníci a lidé počítačově zdatní. Už čtyři dny po vyvěšení videa na internetu ji vývojář firmy Raven Software upravil a přidal k ní zvukové efekty. Přidali se i mnozí další a nahrávka se díky tomu stávala čím dál populárnější. Při své nejvyšší návštěvnosti stránku navštívil téměř jeden milion lidí denně. Do dnešní doby má stránka téměř miliardu zobrazení. A nejen to, kauza začala žít vlastním životem a chlapec se objevil v některých populárních seriálech, například South Park v epizodě Canada on Strike z roku 2008 nebo American Dad v epizodě All About Steve.¹¹

Vědomí toho, že se mu vysmívají miliony lidí, přivedlo Ghyslaina Razu do psychiatrické léčebny, kde vystudoval střední školu. Poté vystudoval právnickou fakultu a ve své profesi by se chtěl zabývat právě takovými případy, jako byl ten jeho. Zdánlivě to může vypadat, že to dobře dopadlo, možná by se to tak i dalo říct, protože u kyberšikany není výjimkou, když oběť raději spáchá sebevraždu, než aby musela čelit veřejné potupě.

Z Ghyslaina se stala veřejně známá osoba, lidé ho poznávali na ulici, dokonce se prodávaly hrnky, trička a jiné suvenýry s jeho portrétem. I když se do dnešní doby změnil i fyzicky, přece jen se s ním jeho „popularita“ potáhne ještě dlouho.

Od vzniku videa uběhlo již téměř deset let, ale dodnes, když se v rámci přednášek E-Bezpečí zmíníme o tomto případě, vždy ho minimálně třetina žáků zná. Takto neuvěřitelné rozšíření nějakého videa se nedá dopředu naplánovat a samotní pachatelé, kteří video na internet umístili, byli překvapeni, jak moc se stalo populární. Samozřejmě k tomu nemalou měrou přispěli i tzv. sekundární útočníci.

¹¹ KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30], str. 22-23. ISBN 978-80-254-7791-5.

b) Sekundární útočníci

Tento fenomén je typický opět právě pro kyberšikanu. I když i při klasické šikaně bývají přítomni svědci a někdy se mohou někteří z nich zapojit do týrání, přece jen čin zůstane „uzavřen“ v konstantní skupině. Na internetu tomu však tak není. Už když útočník video na server umístí, počítá s tím, že se na něho podívá mnohonásobně víc lidí, než by se mu mohlo podařit ve škole nebo v jiné konstantní skupině. Sám se proto snaží video co nejvíce propagovat a rozdmýchávat útočné diskuse proti oběti.

Ne vždy je ale záměrem útočníka vyvolat takovou vlnu sledovanosti, nedá se předem přesně odhadnout, která videa zapadnou v davu a která se naopak stanou tolik sledovaná jako Star Wars Kid. Někdy útočník totiž video poskytne jen určité skupině lidí např. na uzavřeném profilu, ale dostane se ven a pak už je lavina nekontrolovatelná.

I v případě Ghyslaina Razy se do útoku zapojilo mnoho dalších, tzv. sekundárních útočníků. To jsou lidé, kteří sice dotýcnou osobu osobně neznají, nic o ní nevědí, ale přesto se zapojí do pomlouvání a útoků. Jedním ze způsobů sekundárního útoku je i „vylepšování“ nahrávek, přidávání různých efektů atp. Příkladem je výše popsané vylepšení videa Star Wars Kid vývojářem z Raven Software,¹² který chlapci na koště, s nímž se oháněl jako s mečem, počítačově dodělal barevné efekty, takže koště vypadalo jako skutečný meč filmové postavy. Dodělal i různá jiná vylepšení a nápadu se chytli jiní odborníci i amatérští programátoři a vzniklo nespočetné množství mutací původní nahrávky.

Tito lidé samozřejmě nemohli vědět, jestli nahrávku umístil na server chlapec sám nebo to udělal někdo jiný, ale právě pro ten případ nedobrovolného zveřejnění by si ostatní uživatelé měli takové chování pořádně rozmyslet.

Sekundární útočníci nejsou pouze lidé, kteří záznam nějak upravují, těch není z celkového počtu zase tolik, ale hlavně lidé, kteří mezi sebou video šíří jako dobrou zábavu a hlavně ti, kteří je, většinou nelichotivě, komentují. O naprosto neznámé osobě se vyjadřují dost nevybíravým způsobem, komentují její postavu, ale i povahu, rodinu, přátele a nezřídká jí doporučují sebevraždu argumenty typu „kdyby takoví mezi námi nebyli, bylo by na světě líp“ a podobně. Každý sám může tady přispět k zamezení sekundárních útoků jednoduše už tím, že si to „hrozně vtipné“ video, o kterém se všude mluví, zkrátka nevyhledá a nepustí a pokud už se k němu dostane, nebude ho komentovat.

¹² KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30], str. 29. ISBN 978-80-254-7791-5.

Doktor Kolář ve své knize *Nová cesta k léčbě šikany* uvádí, že takové sekundární útoky obětí velmi traumatizují hlavně proto, že ona ví, že jsou na internetu veřejně přístupné, že se na ně může kdokoli kdykoli podívat a hlavně cítí nutkavou potřebu si záznam a komentáře opakovaně vyhledávat,¹³ snad aby se ujistila, že se jí to jen nezdá. Postižený tak nemá klid ani doma, ztrácí pocit bezpečí.

c) Nemožnost zbavit se zveřejněných materiálů

Pokud už se jednou něco dostane na síť, nejdůležitějším faktorem k zamezení šíření je rychlost. Pokud tedy existuje hrozba nebo materiál už zveřejněn byl, je důležité, aby oběť překonala strach a stud a obrátila se na někoho, kdo je schopen šíření zabránit. Pokud si sama neví rady, první volbou by měl být rodič nebo učitel. Ti se potom obrátí na Policii ČR, na mobilního operátora, správce sítě apod., a pokud oni sami si nevědí rady, měli by kontaktovat organizaci, která se přímo kyberšikanou zabývá (E-Bezpečí, Národní centrum bezpečnějšího internetu). Tyto organizace mají totiž kontakty na příslušné zástupce internetových či telekomunikačních organizací a jsou proto schopni operativně a rychle zasáhnout.

Pokud se například kompromitující materiály objeví na Facebooku, je sice možné nechat je zablokovat, ale je nutné si uvědomit, že při množství informací, které denně účastníci na Facebooku nahlásí, nemůžeme počítat s tím, že k zablokování obsahu dojde dostatečně rychle. Navíc nejbližší centrála Facebooku je v Evropě v Dublinu a oficiálním jazykem je angličtina.¹⁴ Nahlášený obsah prohlíží pracovníci společnosti a při nejlepší vůli nejsou schopni zachytit všechny podezřelý materiál. Šanci tedy mají explicitní erotické materiály, na kterých jsou zobrazeny děti nebo mladiství, pokud tedy pracovníkům v tom množství neuniknou. Pokud se ale jedná o urážlivý ponižující text, pravděpodobně se zablokování dostatečně rychle nedočká. To je důvod pro to, kontaktovat co nejdříve odborníky, zabývající se bezpečím na internetu.

I když se podaří nevhodný obsah stáhnout třeba za několik desítek minut, oběť si už nikdy nemůže být jistá, že se video nebo fotky nikdy víc neobjeví. Mezi uživateli internetu jsou lidé, kteří si takový obsah stáhnou ještě dřív, než se na něho podívají,

¹³ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011, str. 87. ISBN 978-80-7367-871-5.

¹⁴ SZOTKOWSKI, R. *E-bezpečí*. (přednáška) Ostrava, Centrum rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci, dne 19.6.2012

a tak se může klidně stát, že se kdykoli znova někde objeví nebo že bude později použit k vydírání oběti.

Pro kyberšikanu je tedy patrná velká nejistota, které se oběť už nikdy nemusí zbavit. Nevhodné materiály se mohou objevit například v době, kdy si hledá zaměstnání nebo si najde stálý partnerský vztah. Dá se říct, že oběť už v životě nebude mít jistotu, že se ponižující záběry nikdy nikde neobjeví.

3 Formy a prostředky kyberšikany

Pokud se bavíme o kyberšikaně a příbuzných fenoménech, které s ní však úzce souvisejí (kybergrooming, sexting, ...), nejedná se jen o zveřejňování cizích zesměšňujících videí a následných komentářů. To je pouze jedna z forem, kyberšikana má mnoho podob a stejně tak existuje mnoho způsobů, jak může být realizována.

3.1 Formy kyberšikany¹⁵

a) Zasílání urážlivých, pomlouvačných či zastrašujících zpráv

Toto se může dít prostřednictvím mobilního telefonu, e-mailu, Skype, ICQ, ale také na Facebooku a jiných sociálních sítích. Na první pohled se nezdá, že by tato forma kyberšikany byla ohrožující, ale může napáchat velké škody. Pro ilustraci příklad toho, jaký může právě tato forma vyvolat strach.

V rámci přednášek E-Bezpečí na školách uvádíme jako typickou situaci příklad, kdy dívka, dojíždějící z blízké vesnice do Olomouce do školy, přišla každé ráno ve stejnou dobu, zrovna se nacházela na hlavním nádraží, výhrůžná SMS z neznámého čísla s přesným popisem toho, co má dívka právě na sobě. Útočník byl sice nakonec odhalen, svým počínáním se podle jeho slov pouze bavil, přesto se jeho chování nedá zlehčovat, protože u oběti byl narušen pocit bezpečí. To je hlavním znakem kyberšikany, můžeme říct, že se za obětí dostane všude. Zatímco u „běžné“ šikany ve škole oběť přijde domů a cítí se bezpečně, šikana prostřednictvím ICT je dostihne třeba na Štědrý večer v kruhu rodiny. Oběť je tak neustále stresovaná a její nervová soustava nemá prostor se uvolnit a odpočinout si od strachu.

Dále se tato forma kyberšikany se může odehrávat prostřednictvím prozvánění na mobilní telefon. Pokud se jedná o prozvánění, může se zdát, že o nic nejde. Člověk si prostě vypne telefon a má klid. Opět si to můžeme přiblížit na jedné kauze. V tomto případě se podobného jednání dopouštěla nezletilá dívka, která se chtěla pomstít své kamarádce. Sehnala si číslo na služební telefon jejího tatínka, vojáka z povolání, a každý večer ho začala pravidelně od deseti do jedenácti hodin večer prozvánět. Jelikož se jednalo o služební telefon, nemohl si jej muž vypnout a naopak musel na každé prozvonění reagovat. Začal tuto situaci řešit, spojil se s operátorem, oznámil to

¹⁵ KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *Rizika virtuální komunikace*. 1. vydání. Olomouc: NET UNIVERSITY, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-254-7866-0.

nadřizným. Vyšetřováním se přišlo na pachatelku a celá situace se nakonec uspokojivě vyřešila. Zmíněný muž měl štěstí, že situaci začal řešit a s problémem se svěřil velkému počtu lidí, protože pokud by to neudělal a někdo by si všiml četných telefonátů z jednoho čísla, mohl by mít z „nočních telefonátů“ s žákyní základní školy daleko větší nepříjemnosti.

b) Vytváření internetových stránek, které pomlouvají, ponižují nebo urážejí konkrétní osobu

Jedná se o blogy nebo různé www stránky. Podmínkou pro tento typ kyberšikany je dobrá obeznámenost s ICT, i když v dnešní době jsou na internetu nabízeny hotové platformy pro vytvoření blogu, proto už to nemusí být problém ani pro počítačově méně zdatného jedince. Jedná se o velmi nepříjemnou formu šikany, odkaz na tyto stránky může pachatel rozeslat mnoha lidem, například členům pedagogického sboru, rodičům oběti, umístit ho na školní web atp.

Obsah takového blogu nebo internetových stránek je z podstaty věci pro oběť nelichotivý, může obsahovat intimní informace o ní, ponižující fotografie pořízené při šikaně ve škole, fotomontáže, ale také prozrazovat nějaké tajemství, ke kterému se útočníci někdy dříve pod falešnou záminkou dostali. Dále mohou stránky obsahovat různé nelichotivé ankety, ve kterých jsou návštěvníci vyzýváni k hlasování o tom, jak je oběť nemožná, vybírá se nejtrapnější hláška, v horším případě mohou návštěvníky vyzívat, ať hlasují o tom, zda si oběť zaslouží žít, jestli by nebylo lepší, kdyby spáchala sebevraždu.

Obzvláště citlivým údajem při této formě šikany je návštěvnost stránky. Oběť vidí, kolik lidí se účastní jejího ponižení a jako již zmínění sekundární útočníci jejího šikanování. Velice nebezpečné je zveřejnění osobních údajů (telefonní číslo, adresa, ...) spolu se snímkem obličeje. Protože Janů Nováků mohou být v České republice tisíce, ale Jan Novák s tímto konkrétním obličejem je jen jeden.

Pokud jsou stránky falešně vytvořeny jménem oběti, je na nich uvedeno například telefonní číslo dívky s nabídkou sexuálních služeb, může to velmi nepříjemně a zásadně zasáhnout do jejího života. Protože materiál jednou umístěného na internet se téměř nedá zbavit, a pokud se taková dívka bude jednou ucházet o práci, bude se jí velice těžko vysvětlovat, že byla v minulosti obětí kyberšikany. I když i klasická šikana zanechá psychické šrámy a může člověka negativně ovlivňovat po celý život,

u kyberšikany se tento efekt ještě umocní přítomností hmatatelných důkazů a celoživotním strachem z vyplynutí nelichotivého obsahu na povrch.

c) Zveřejnění upravených zvukových záznamů, videí či fotografií osob za účelem jejich zesměšnění a poškození zachycené osoby

Tento bod souvisí s předchozím, pořízené záznamy mohou být součástí urážlivých nebo falešných internetových stránek. Takovéto záznamy se mohou objevit kdekoli na internetu, například na sociálních sítích. Je to jedna z oblíbených forem šikany učitele, kdy celá třída celý den záměrně provokuje učitele k neadekvátní reakci a když k tomu dojde, jsou útočníci připraveni s foťáky a kamerami, aby výbuch vzteku zachytili. Materiál je často upraven a sestříhá tak, že učitel na něm působí jako osoba absolutně neovládající své emoce a žáci jako oběti jeho zuřivosti. Dobrý pedagog by se samozřejmě neměl dát vyprovokovat, ale žáci jsou mnohdy velmi vynalézaví a učitel jenom člověk se svými problémy.

Důvodem takovéto bezohlednosti může být fakt, že o šikaně učitelů se veřejně téměř nemluví, podobné případy jsou brány jako ojedinělé excesy skupiny vtípalů, že o nic moc nejde a že je to vlastně nakonec i docela vtípné. Může jednat o ojedinělý případ, to se nedá vyloučit. Veřejnost si však neuvědomuje, že když už k něčemu takovému dojde, když si to žáci k učiteli dovolí, jde vlastně o fyzický kontakt, fyzický útok na osobu pedagoga, jedná se o závažné prolomení vnější autority, není pravděpodobné, že by si žáci něco takového dovolili poprvé. Nejspíš předcházelo různě dlouhé období testování a drobných ústrků učitele ze strany žáků nebo studentů. Někdo by mohl namítat, že si za to může učitel sám, když není schopen udržet si kázeň. Stejně jako mezi žáky jsou i mezi jejich učiteli lidé s různým typem nervové soustavy a někteří nejsou schopni dlouhodobě odolávat soustavnému tlaku. Takový člověk by možná měl své setrvání v profesi přehodnotit, je však nutné brát v úvahu, že se třídou, ve které není tolik výrazných a průbojných osobností, může fungovat jako skvělý odborník.

d) Zneužití cizího účtu – krádež identity

Tato forma kybernetické šikany může oběť obzvlášť závažně poškodit, protože navenek může být považována za agresora a pokud by se případ řešil pouze povrchně, může být potrestána. Na první pohled může krádež cizí identity vypadat hrozivě a běžný internetový uživatel má dojem, že se proti tomu nemůže nijak bránit, možná si

představuje skupinu hackerů, kteří cíleně získávají osobní údaje uživatelů za účelem trestné činnosti. Jak si účet chránit heslem, když se zdá nemožné něčemu takovému zabránit?

Mnoho lidí se domnívá, že pokud se někdo dostane do cizího účtu, muselo k tomu dojít jedině „násilím“. To je velice rozšířený omyl. Přitom velká většina narušení a zneužití cizího účtu je následkem neopatrné manipulace s vlastním heslem. V praxi to vypadá třeba tak, že dítě sdělí své heslo nejlepšímu kamarádovi, protože po něm například chce, aby mu na Facebooku přidal něco na zeď a ono se tam v tu chvíli nedostane. Pak se na celou situaci zapomene a dítě si heslo nezmění. V dětském a pubertálním věku jsou přátelské vztahy velmi neustálené a z nejlepších kamarádů se mohou stát úhlavní nepřátelé. V tu chvíli přijde zneprátenému kamarádovi heslo vhod, může se klidně přihlásit do účtu bývalého kamaráda a začít jeho jménem posílat nevhodné materiály, třeba učitelům ve škole, nebo šikanovat jeho prostřednictvím spolužáky. Z oběti se tak rázem stává pachatel, celá situace se začne ve škole řešit a dotyčný vůbec neví, co se děje a odkud to přišlo. V takovém případě je obzvlášť důležité, aby se vyšetřování šikany nevedlo jen povrchně. Pokud si škola s případem neví rady, měla by kontaktovat odborníka v oblasti šikanologie. V oběti by mohl v případě nesprávného postupu vzniknout pocit hořkosti za nespravedlnost a celková nedůvěra v systém. V jiné situaci se pak může stát obětí pachatelem, vždyť už má zkušenost, že příkoří zůstane nepotrestáno a jako pachatele ho při troše štěstí nikdo neodhalí a začne se mstít pachateli původní šikany.

Ztráta nebo neopatrné zacházení s heslem se nemusí týkat jen šikany. Pokud se někdo dostane na cizí účet, nemusí se jeho prostřednictvím dopouštět kyberšikany, ale může si přes něj například něco objednat v internetovém obchodě a způsobit tak oběti finanční škodu. Lidé se, co se týče hesel, chovají velmi často dost nezodpovědně. Hlavně proto, že volí heslo příliš jednoduché nebo snadno odhadnutelné a také používají do většiny internetových služeb a účtů jedno heslo, aby se jim to lépe pamatovalo. V nejhorším případě si ho napíše přímo někam do počítače. Pachatelé už také prohlédli jednu dobu populární trik uložit si heslo pod falešný kontakt do telefonu. Žáci a studenti si dnes do školy často nosí chytré telefony, tablety, notebooky či různou jinou elektroniku, a pak už není nic lehčího než v nestřežené chvíli, když si například žák odskočí na toaletu a mobil nechá ve třídě, vše potřebné si zjistit.

Odborníci uvádějí, že k násilnému prolomení internetového účtu dochází pouze v deseti procentech všech případů zneužití účtu.¹⁶ Pachatelům v tom opět nahrává neopatrnost uživatelů při volbě hesla. Správné heslo má obsahovat minimálně osm znaků a mělo by se skládat z velkých a malých písmen, čísel a znaků. Do každé služby na internetu by mělo být jiné heslo.

Čím méně znaků heslo má, tím jednodušší je při násilném prolomení pro počítačový program heslo dekodovat. Podle IT odborníků se za bezpečné považuje šestnáctimístné heslo,¹⁷ i když je otázka, jestli by si uživatelé zapamatovali šestnáctimístné heslo do všech služeb, které na internetu používají.

e) Odhalení cizího tajemství

Děti a mladiství jsou emocionálně nezralí a jejich přátelství se mohou pohybovat ode zdi ke zdi. Z nekritického obdivu a kamarádství se může ze dne na den, někdy kvůli nepatrnému podnětu, stát nepřátelství. Za doby přátelství si kamarádi mnoho svěřili, sdíleli spolu zážitky a emoce a mnohdy si prozradili intimní tajemství. V případě konce kamarádství může nastat několik scénářů:

- děti jsou vzájemně natolik tolerantní, že se přes konec kamarádství přenesou a vzájemně uchovávají svá tajemství. V takovém případě je důležitá vyspělost osobnosti, jak uvádí doktor Kolář ve své knize *Nová cesta k léčbě šikany* (2011), musí být osobnost v takové fázi morálního vývoje, kdy je schopna vcítit se do pocitů ostatních jedinců, musí překonat sobectví a zaměřenost na vlastní osobu, která je v dětském a pubertálním věku typická. Záleží ale na mnoha jiných faktorech, jako je typ osobnosti, hodnotový systém v rodině, klima ve třídě a škole atd. Tato varianta konce kamarádství je jedna z těch méně bolestivých.
- pokud se dva nepohodnou, minimálně jeden z nich se vždy cítí poškozený a ublížený. Má pocit, že mu bylo ukřivděno a proto se může mstít domnělému viníkovi tohoto stavu. Rozhodne se vytáhnout tajemství, které mu bývalý kamarád kdysi svěřil

¹⁶ SZOTKOWSKI, R. *E-bezpečí*. (přednáška) Ostrava, Centrum rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci, dne 19.6.2012

¹⁷ SZOTKOWSKI, R. *E-bezpečí*. (přednáška) Ostrava, Centrum rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci, dne 19.6.2012

- také viník rozpadu přátelství může preventivně zaútočit na bývalého kamaráda proto, že se mu třeba sám s něčím kdysi svěřil, a teď má strach, aby se mu nemstil právě prozrazením tajemství.

Nastat může i situace, kdy útočník do kamarádského vztahu vstupuje už se záměrem získat od oběti důvěrné informace a následně je zneužít pro její vydírání, zesměšnění a ztrapňování.

K tomu pachatelům nahrávají informační technologie a především dnešní obliba sociálních sítí a seznamování se přes internet. Jak to funguje, si ukážeme na tragickém případě třináctiletého amerického chlapce Patricka Ryana Halligana.

Kauza Patrick Ryan Halligan¹⁸

Chlapec se nejprve ve škole potýkal s klasickou šikanou, ale rozhodl se, že se naučí bránit. Jeho otec s ním natrénovával prvky bojového umění a chlapec se při jednom incidentu dokázal útočníkům postavit a podařilo se mu ubránit. Vůdce agresorů se stáhnul a na nějakou dobu se Patrick a jeho bývalí trýznitelé dokonce stali přáteli. Z jejich strany šlo ale pouze o získání důvěry. Agresoři se domluvili se spolužačkou, že jim pomůže „pomstít“ se Patrickovi za to, že si dovolil vzepřít se šikaně. Spolužačka si s ním začala o prázdninách psát a postupem času se jejich konverzace stávala důvěrnější. Patrick se jí svěřil, že má strach, jestli náhodou není gay. Na tento moment agresoři čekali. Dívka zveřejnila celou jejich konverzaci na webu školy, a když Patrick nastoupil po prázdninách do školy, všichni si z něho dělali legraci a šikana se rozjela nanovo. Patrick neunesl veřejné ponížení a spáchal sebevraždu.

f) Vydírání prostřednictvím internetu nebo mobilního telefonu

Souvisí se třetím bodem, tedy zveřejňováním fotografií či videozáznamů se zesměšňujícím nebo urážlivým obsahem. Vydrání je vlastně hrozba zveřejnění videozáznamu tajemství nebo čehokoli, co je pro oběť citlivým údajem. Jak se k fotografiím pachatel dostane? Velice často se stane, že mu je oběť sama poskytne, například během partnerského vztahu, kdy si pár natočí společné video nebo pořídí fotografie erotického charakteru. Pachatel si ale záznamy může pořídít sám, například je oběti zcizit z mobilu nebo počítače, proto je důležité dbát na bezpečnost svého osobního

¹⁸ KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30], str. 28 ISBN 978-80-254-7791-5.

počítače, tabletu či telefonu. To znamená nenechávat je bez dozoru na pracovišti, ve třídě nebo kdekoli na veřejném místě. Pokud se přihlašujeme na jiném než osobním počítači, je potřeba si vždy ověřit, že jsme se ze všech používaných služeb odhlásili a pokud nám při přihlášení vyskočí tabulka s nabídkou zapamatování hesla, čteme pozorně, co nám počítač nabízí. Může to být formulováno jinak, než jak je uživatel zvyklý ze svého počítače a nevědomky tak umožní systému, aby si pamatoval jeho heslo.

Vydírání má různé pohnutky, někdy to může být pojistka, aby oběť mlčela o fyzické šikaně, útočník také může chtít peníze. Metoda vydírání pomocí internetu nebo počítače se vztahuje hlavně k velmi nebezpečnému fenoménu, vyskytujícímu se na internetu – tím je kybergrooming. Jedná se o takové chování pachatele, které má vytypovanou oběť vylákat na osobní schůzku, která nejčastěji končí zneužitím oběti. Prostředkem pro manipulaci a vydírání jsou v první řadě internet a mobilní telefon. Pachatel si totiž oběť vyhlédne v kyberprostoru a často k osobnímu kontaktu dojde až po několika týdnech, měsících, někdy i letech. Manévrovací prostor pro přesvědčení oběti k osobnímu setkání je velice omezený a často jediný prostředek pro to, aby oběť nepřerušila konverzaci, je pro pachatele vydírání pomocí materiálů nebo informací, které mu oběť o sobě poskytla nebo které důmyslným pátráním sám získal. Způsob je to z hlediska pachatele velmi účinný, poškozený má pocit, že musí udělat všechno pro zamezení zveřejnění nevhodných materiálů.

3. 2 Prostředky kyberšikany¹⁹

a) Mobilní telefon

Dnes už snad neexistuje dítě, které by ho nevlastnilo. Na jednu stranu je to výborný prostředek kontroly dítěte, ale nikdy nelze mít absolutní přehled o tom, s kým a co si dítě píše. U menších dětí na prvním stupni je to ještě možné, ale chtít po dvanácti nebo třináctiletém pubertákově, aby rodičům předkládal telefon ke kontrole, je nepředstavitelné. V tomto období už mohou začínat první lásky a děti telefon téměř nepouštějí z ruky, právě proto, aby některého rodiče nenapadlo potají jim ho prohlédnout.

¹⁹Internet a kyberšikana. In: *E-bezpečí* [online]. 2008 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.e-bezpecni.cz/index.php/temata/kyberikana/36-36>

Pokud je dítě neustále na příjmu a někdo se ho rozhodne prostřednictvím mobilního telefonu šikanovat, může mu tak znepríjemnit téměř každou minutu dne. Při klasické šikaně, která se odehrává třeba ve třídě, si může dítě doma odpočinout a cítit se bezpečně. Pokud mu ale někdo píše třeba v noci, o víkendu, na rodinnou dovolenou, necítí se tak bezpečně vlastně nikdy a nikde.

V dnešní době má většina mobilních telefonů zabudovaný fotoaparát a kameru a není neobvyklé, že žáci základní školy vlastní tzv. chytré telefony s internetem. Velmi to ztěžuje kontrolu rodičů rizikového chování jejich potomků na internetu.

b) Instant messengery (ICQ, Skype, MSN...)

Instant messengery slouží k on-line komunikaci, uživatelé si mohou jejich prostřednictvím psát zprávy v aktuálním čase nebo si volat. Například Skype umožňuje, aby se volající při rozhovoru viděli na webové kameře. Pachatelé trestných činů toho umí využít a manipulativními technikami dokážou oběť přesvědčit, aby se na webkameře ukázala nahá, někdy pachateli stačí, pokud vidí její obličej. Jak jsme uváděli výše, obličej oběti je nejcitlivějším údajem, který o sobě může poskytnout.

Uživatel instant messengerů může mít pocit, že komunikace probíhá „naživo“, to znamená v reálném čase, jak by probíhal v ústní formě třeba telefonát. Může to klamat, protože na sebe pod vlivem tohoto dojmu prozradí intimní nebo důvěrné informace, protože má pocit, že to zůstane jen mezi účastníky rozhovoru. Ten, kdo je na druhé straně si však může všechny rozhovory i fotografie ukládat a následně je zveřejnit. Jako vždy je nutné udržovat si při konverzaci patřičný odstup, obzvlášť pokud člověka na druhé straně známe jenom prostřednictvím internetu.

c) Sociální sítě (Facebook, Twitter...)

Sociální sítě jsou ve světě internetu poměrně mladým fenoménem. Asi nejznámější, nejpoužívanější a nejrozšířenější sítí ve světě je Facebook. Byl založen teprve v roce 2006 Mikem Zuckerbergem a původně fungoval jako dorozumivací prostředek mezi studenty Harvardovy univerzity. Poté se rozšířil mezi uživatele na jiných univerzitách (v Česku se jako první připojila Masarykova univerzita) a poté už

byl jen krok k masovému rozšíření mezi běžné uživatele. V září 2012 překročil Facebook hranici jedné miliardy uživatelů.²⁰

Přínos sociálních sítí je nesporný, slouží k propojení lidí na celém světě, pomáhá šířit informace, například během tzv. arabského jara v roce 2010 byly sociální sítě reportéry a novináři velmi oceňovány jako kanály, kudy se mohly dostávat informace z nedemokratických režimů a svým způsobem tak pomohly uspíšit některé společenské změny.

Sociální sítě také umožňují sdílení materiálů, rychlejší domluvu mezi uživateli, organizaci protestních akcí aj. V poslední době často zaznamenáváme také v České republice, že se některé demonstrace svolávají právě prostřednictvím Facebooku.

Vedle toho dobrého ale musí uživatelé počítat i s nebezpečími, které s sebou pobyt na sociální síti nese. První, co by měl uživatel, uvažující o založení profilu udělat, je důkladné pročtení pravidel konkrétní sítě. Z neznalosti pravidel si může někdy dost uškodit. Facebook umožňuje založení profilu až od 13 let věku, přesto se na něm vyskytují mnohem mladší děti. Dále by měl uživatel vědět, že pokud na svůj profil umístí jakoukoli fotografii, automaticky se Facebook stává jejím spolujednatel a vymezuje si právo používat fotografie k jakýmkoli obchodním účelům, aniž by o tom musel zhotovitele informovat.²¹ Při přednáškách E-Bezpečí jsme se velmi často setkávali s tím, že žáci a studenti neměli o této informaci a o pravidlech Facebooku celkově ani ponětí a bylo na nich vidět, že je to dost vyděsilo. Obzvláště, když jsme je v rámci přednášky upozornili, aby si dávali pozor na zveřejňování různých odhalených fotek, protože by se mohlo stát, že by Facebook takovou fotku prodal například firmě, vyrábějící erotické pomůcky a málokdo by se rád viděl na jejich obalu.

S takovým konkrétním případem jsme se sice zatím neseťkali, ale například jistá firma, vyrábějící jogurty a mléčné výrobky, od Facebooku koupila fotku dívky, která se vyfotila někde v horách s pasoucí se krávou. Fotka se následně objevila na obalech jogurtů. Dívka byla překvapena, protože nikomu nedala souhlas, a také možná očekávala nějaké finanční ohodnocení za použití fotky.²² Bohužel si ale nepřečetla

²⁰ Počet aktivních uživatelů Facebooku překonal miliardu. *ČT 24 - Česká televize* [online]. 4. 10. 2012 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media-it/198374-pocet-aktivnich-uzivatelu-facebooku-prekonal-miliardu/>

²¹ Prohlášení o právech a povinnostech. In: *Facebook* [online]. 2012 [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/legal/terms>

²² SZOTKOWSKI, R. *E-bezpečí*. (přednáška) Ostrava, Centrum rizikové virtuální komunikace Pdf UP v Olomouci, dne 19.6.2012

pravidla sociální sítě, když se na ni rozhodla přihlásit. I když je pravda, že i kdyby si je přečetla, možná by to nebylo nic platné, protože Facebook si ve svých pravidlech vymínil podmínku, že je může kdykoli změnit. To také pravidelně činí každé cca tři měsíce, proto je dobré si jejich znalost pravidelně aktualizovat.

Někdo by tedy mohl namítnout, že je to vlastně jedno, protože když si účet založí za stávajících pravidel, stejně neovlivní, jak se časem změní. To je sice pravda, ale hlavně je to důvod pro to pečlivě uvážit, co o sobě chci zveřejnit a co už je možná lepší nechat si pro sebe. A na síť dát jen takovou fotku, o které vím, že mi nemůže nijak uškodit. Dospělí lidé už by měli mít vyvinutý cit pro to, co je vhodné a co ne, u mladých lidí a dětí je to otázka osvěty, protože u nich ještě nejsou sociální citění a sebereflexe dostatečně vyvinuté.

Často se stane, že v mladém věku vystaví fotky z různých akcí, kde se fotí pod vlivem alkoholu, nebo fotografie podobného charakteru. Možná to patří k jejich sociální skupině a považují to za běžné chování, ale musí mít na paměti, že si jednou, třeba ne za příliš dlouhou dobu budou chtít najít zaměstnání a snadno se může stát, že personalista ve firmě, do které budou mít zájem nastoupit, si na internetu vyhledá jejich elektronický otisk. To znamená, že do vyhledávače zadá jejich jméno a prohlédne odkazy, které mu vyjedou. Jedním z nich může být i facebookový účet a na něm již zmíněné nevhodné fotografie. Pokud má firma na výběr z více uchazečů, zcela jistě dá přednost tomu, kdo se veřejně prezentuje vhodněji.

Nejedná se o okrajový způsob zjišťování informací o potencionálních zaměstnancích firem, uvádí se, že v dnešní době si je tímto způsobem prověřuje už více než 70 % personalistů.²³ Na toto sdělení děti na přednáškách často namítají, že oni mají přece svůj účet pořádně zabezpečený. Jsou pak velmi překvapené, když zjistí, že zabezpečení není tak neprolomitelné, jak si myslí. Stačí například, aby si uživatel zahrál nějakou on-line hru na síti. Většinou mu před vstupem do hry na obrazovce vyskočí okno s informacemi a pravidly a on je musí odsouhlasit, aby mohl do hry vstoupit. Ještě se snad nestalo, že by některý žák potvrdil, že si ta pravidla čte, mnozí ani nevěděli, že se jedná o pravidla hry. A nemohou zákonitě ani vědět, že po dobu hraní hry mají k jejich účtu všichni hráči, kteří jsou v tu chvíli do hry také zapojeni, protože to odsouhlasili v pravidlech, která ani nepřečetli. Vzhledem k počtu uživatelů Facebooku to může být najednou klidně několik miliónů účastníků.

²³ SZOTKOWSKI, R. *E-bezpečí*. (přednáška) Ostrava, Centrum rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci, dne 19.6.2012

Žáci a studenti nemají potřebu číst si pravidla internetových služeb a často se velmi diví, co všechno jim může uniknout nebo co už jim uniklo a nedá se to napravit. Například pokud si někdo uvědomí, jaké riziko mu může přinést uveřejnění nevhodných fotografií a rozhodne se na základě toho svůj účet smazat, bude asi nemile překvapen, že to není možné. Opět se to dá dočíst v pravidlech služby, všechna data jsou majetkem Facebooku a ten se jich bezdůvodně nevzdá. Účet a veškeré informace a fotografie jde sice „smazat“, takže je ostatní účastníci neuvidí a konkrétní osoba nebude dohledatelná, ale informace zůstávají zálohovány na serverech společnosti a pokud by si někdo založil účet pod stejnou e-mailovou adresou, fotky a údaje se znovu objeví v plném rozsahu.²⁴ Další věcí, na kterou by si měla veřejnost dát pozor a která se bezprostředně dotýká kyberšikany je vkládání cizích fotografií na sociální sítě. Opět Facebook má ve svých pravidlech podmínku, že pokud vkládáte ze svého profilu fotografii někoho jiného, automaticky předpokládá, že vám k tomu dotyčná osoba dala svůj souhlas.²⁵ Má to předcházet soudním sporům, které tak nemohou být vedeny proti společnosti, nýbrž si je musí jednotlivci řešit mezi sebou navzájem. Pokud prostřednictvím Facebooku bude někdo zveřejňovat cizí ponižující fotografie nebo videa, musí počítat s tím, že odpovědnost za to nese on sám a případné soudní řízení by bylo namířeno proti tomu, kdo fotografii vložil a ne proti vlastníkovvi sociální sítě, protože to umožnil.

d) Chatovací místnosti

V chatovacích místnostech se mohou scházet lidé různého věku z celého světa, spojuje je téma nebo záliba, která se na těchto fórech probírá. Nemusí být jen tematicky zaměřené, lidé se mohou scházet pouze za účelem nezávazného „pokecání“ (některé chaty to mají přímo v názvu, například Pokec na portálu Atlas.cz).²⁶

Podle výzkumů je chat druhým nejčastějším prostředkem pro realizaci kyberšikany. Výhodou pro agresory je velká míra anonymity, mohou si vymyslet věk, profesi, pohlaví, zkrátka se prezentovat tak, jak se jim to zrovna hodí. To samozřejmě mohou i v jiných internetových službách, ale chat jako nezávazné povídání jim nedává takovou zpětnou vazbu, jestli někomu ublížili nebo se ho nějak dotkli. Útočníci mohou

²⁴ SZOTKOWSKI, R. *E-bezpečí*. (přednáška) Ostrava, Centrum rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci, dne 19.6.2012

²⁵ Prohlášení o právech a povinnostech. In: *Facebook* [online]. 2012 [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/legal/terms>

²⁶ Internet a kyberšikana. In: *E-bezpečí* [online]. 2008 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/36-36>

také chatovací místnosti hledat potencionální oběti, od kterých získávají informace a kontakt na ně, s úmyslem je zneužít. K ilustraci praktik takových pachatelů slouží video společnosti Seznam.cz Seznam se bezpečně I. a II.^{27,28} Útočníci pro tyto účely navštěvují tematicky zaměřené místnosti pro malé děti a tam vyhledávají oběti. Ve filmech Seznam se bezpečně I. a II. se reportér a zaměstnanec Seznamu vydávali za malou dívenku, typickou účastnici diskuzí na tematicky zaměřeném fóru. S šokující rychlostí a otevřeností ji kontaktovali starší muži, vydávající se za stejně starou dívku stejných zálib. Bylo neuvěřitelné, jak rychle se tyto muži snažili zavést řeč na téma týkající se sexuálních otázek a jak při tom využívali naivity a nezkušenosti dětí. Někteří z nich dokonce ukázali domnělé dívce, která ještě zdaleka neměla patnáct let, své intimní partie a ukájeli se před jejím očima. K tomu jim stačila pouze víra, že se na to dívá malé dítě. Toto všechno se odehrálo asi ve dvě hodiny odpoledne, tedy v době, kdy děti už bývají ze školy doma, ale rodiče ještě zdaleka ne.

Pachatelé našli i jiný způsob, jak se na chatech k dětem dostat a jak od nich získat kontakt třeba na mobil nebo mail. Často to dělají pod záminkou nabídek různých brigád, často focení módního oblečení. Tímto způsobem jsou schopni vymámit z dětí fotografie, kde jsou do půl těla svlečené, aniž by u nich vzbudili nějaké podezření. Takové fotografie je pak snadné použít k vydírání oběti a k donucení k osobní schůzce.

e) Seznamky a různé seznamovací weby a služby

Mladí lidé se prostřednictvím internetu a seznamek na něm někdy seznamují častěji, než v běžném životě. Působí to na první pohled bezproblémově, člověk si může vybrat podle věku, zálib i vzhledu. Přes všechny varující případy a osvětové akce velká část mladých lidí věří, že profil seznámení chtivého protějšku je autentický.

Možnosti šikany při seznamování:

- Vytvoření falešného profilu oběti

Agresoři, například spolužáci za třídy, mohou vytvořit profil své oběti, kde o ní uvedou nepravdivé a hanlivé informace, mohou třeba nabízet jejím jménem různé

²⁷ Seznam se bezpečně 1. [video]. *Seznam se bezpečně!*[online]. Seznam.cz, 2009, [Vid. 11.02.2013]. Dostupné z: <http://www.seznamsebezpecne.cz/video/2-seznam-se-bezpecne-1>

²⁸ Seznam se bezpečně 2. [video]. *Seznam se bezpečně!*[online]. Seznam.cz, 2012, [Vid. 11.02.2013]. Dostupné z: <http://www.seznamsebezpecne.cz/>

sexuální praktiky. Pokud se jedná o již zmíněné spolužáky, mají k dispozici telefonní číslo oběti, adresu, mailovou adresu a je velmi pravděpodobné, že jsou schopni si opatřit její fotografii obličeje. Oběť pak musí čelit kontaktům od potencionálních zájemců, nechutným návrhům nebo dokonce, když je uvedena adresa i fyzickému obtěžování. Oběť také velice stresuje fakt, že by na takový profil mohli přijít rodiče a mohlo by si třeba myslet, že si ho na seznamce dotyčný nebo dotyčná vytvořili sami. Takovou oběť je pak daleko snazší vydírat jak ze strany těch, co na „inzerát“ zareagují, tak ze strany těch, kteří ho vytvořili.

- Vytvoření falešného „ideálního“ partnera pro oběť

Pokud pachatelé svou oběť dobře znají (může se jednat o bývalé kamarády/ky), vědí, jaký typ protějšku preferuje, mohou na seznamce vytvořit falešný profil, o kterém vědí, že by mohl oběť zaujmout, a navázat s ní přátelství popř. po čase virtuální vztah. Po čase se k ní domnělá láska může začít chovat hrubě, nebo pachatelé celou konverzaci zveřejní např. na školním webu (viz příklad Patricka Ryana Halligana).

Případ, na kterém si můžeme ukázat následné hrubé chování virtuální lásky, uvádí doktor Kolář ve své knize *Nová cesta k léčbě šikany*.

Případ Tokio Hotel²⁹

Tento případ se stal jako následek psychické šikany mezi dívkami. Dvě nejlepší přítelkyně spolu strávily velkou část prázdnin a tehdy se jedna z nich svěřila své kamarádce, že je do ní zamilovaná. Druhá dívka však její náklonnost neopětovala, řekla jí, že jí má ráda jako kamarádku a víc jí nabídnout nemůže. Dívky zůstaly naoko kamarádky, ale ta odmítnutá začala nenápadně rozjíždět psychickou šikanu ve škole, ze strachu, aby kamarádka neprozradila její lesbickou orientaci. Oběť se potýkala s ústrky a pomluvkami a nevěděla, kde je jejich původ. Na důkaz kamarádství poskytla agresorka své „kamarádce“ e-mailovou adresu zpěváka skupiny Tokio Hotel. Jedná se o německou chlapeckou kapelu, v jejímž čele stojí zpěváci-dvojčata. Agresorka dívce řekla, že se s jedním z nich seznámila, když byla v Německu, a protože ví, jak má tuto skupinu přítelkyně ráda, adresu jí dala. Dívka zpěvákovi napsala a on jí odpověděl. Mailová korespondence trvala po celý rok, ovšem s přestávkami, kdy byl zpěvák na

²⁹ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011, str. 89. ISBN 978-80-7367-871-5.

domnělých koncertech. Zpočátku bylo všechno růžové, postupem času jí od něj začaly chodit maily s urážlivým obsahem a s informacemi, které prokazatelně nemohl vědět. Souběžně pokračovala šikana ve škole, dívka nakonec přestala do školy chodit, a když se na vše přišlo, přiznala šikanu ve škole, ale své tajemství virtuální komunikace s údajným zpěvákem si nechala pro sebe.

Případ se sice netýká přímo internetové seznamky, souvisí ale s velmi křehkým tématem navazování vztahů mezi náctiletými. Dospělému se může na první pohled zdát nelogické, že dívka uvěřila, že si skutečně dopisuje se zpěvákem ze skupiny Tokio Hotel, ale je nutné vzít na vědomí, že mozek dítěte a pubescenta ještě není tak vyzrálý a mladí lidé nemají životní zkušenosti a jsou nakloněni uvěřit, že to, co si moc přejí, se stalo realitou. V takovém případě není dobré dítě podrobit při řešení případu sekundární viktimizaci výroky typu „vždyť ti muselo být jasné, že je to blbost, proč by si ten zpěvák psal zrovna s tebou“ a podobně. Pro oběť je to velmi ponižující situace, sama si uvědomuje, že se zachovala iracionálně a stydí se za své chování, není dobré ji v tom ještě utvrzovat, ale spíš poskytnout oporu a pocit, že se to může stát, že mnoho z nás v životě někomu naletí. Agresoři jsou také velmi vynalézaví a dívka z příběhu si jistě dala pozor na to, aby si vymyslela dobrou záminku a důvěryhodný příběh, jak se k e-mailu na zpěváka dostala, protože jí bylo jasné, že to oběti bude připadat krajně nepravděpodobné.

Pokud mají mladí lidé potřebu seznamovat se přes internet prostřednictvím sezonek, sociálních sítí a jiných internetových služeb, může jim k ověření „pravdivosti“ uživatelského profilu pomoci služba **Moje ID**. Jedná se o službu, pomocí níž se může uživatel přihlásit na různých webových serverech. Na jeho profilu pak bude umístěna hvězdička, která zaručuje, že uživatel prošel několika stupni ověření, že se jedná skutečně o osobu, která se na profilu prezentuje.³⁰

³⁰ Seznam se bezpečně 1. [video]. *Seznam se bezpečně!*[online]. Seznam.cz, 2009, [Vid. 11.02.2013]. Dostupné z: <http://www.seznamsebezpecne.cz/video/2-seznam-se-bezpecne-1>

4 Preventivní opatření

4.1 Co dělat, když už se žák s kyberšikanou setká

a) Okamžité ukončení komunikace³¹

V mnohých případech už tohle opatření stačí k tomu, aby útočník přestal oběť obtěžovat. Agresor totiž čeká na jakoukoli reakci ze strany oběti, protože mu nad ní dává pocit moci. Takže na agresivní útoky na internetu zásadně neodpovídat, neobhajovat se ani neoplácet „stejnou mincí“.

b) Blokace útočníka³²

Je důležité útočníkovi zabránit v kontaktování oběti na mobilní telefon (zablokovat příchozí hovory a zprávy z útočnickova čísla) a pokusit se o totéž na internetu, tedy kontaktovat poskytovatele určité služby a požádat ho o pomoc. Na internetu to ale není tak jednoduché, jak to na první pohled vypadá. Například již zmiňovaný Facebook má evropskou centrálu v Dublinu a při obrovském množství dat a uživatelů není příliš pravděpodobné, že se bude zabývat podrobně každou stížností a prošetřovat její oprávněnost. Jak je to s tlačítkem blokovat jsme již popisovali výše.

Navíc, i pokud se podaří zablokovat útočníkův přístup k účtům a profilům oběti, není to definitivní řešení. Útočník si může založit profil nový (i na jiném počítači v případě zablokování IP adresy) a oběť nadále obtěžovat.

Další možností, jak zamezit agresorovi v útocích, je změnit svou virtuální identitu. Jde ale o docela velký zásah do virtuálního života oběti a ani toto opatření není stoprocentní, obzvlášť pokud útočník svou oběť zná osobně.

c) Oznámení útoku³³

Pokud si dítě samo neví rady, což se děje ve většině případů kyberšikany, mělo by se rozhodně obrátit na dospělého člověka (učitele, rodiče, vedoucího v kroužku, ale třeba i přímo na policii). Dítě téměř nikdy není kvůli nedostatečným zkušenostem schopno zvládnout kybernetickou šikanu bez pomoci okolí. V této fázi je rozhodující, jak oslovený člověk zareaguje. Proto je velmi důležité, aby se informace o kyberšikaně

³¹ Jak se chránit před kyberšikanou a jak se bránit kyberútočníkům. *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/27/39/lang,czech/>

³² Tamtéž

³³ Tamtéž

dostaly k rodičům, pedagogům, policistům atd. a oni věděli, jak si s ní poradit a na koho se obrátit ve vážnějších případech. Pokud se dítě na někoho s důvěrou obrátí a on ho zklame a bere věci na lehkou váhu, může se uzavřít do sebe a o problému už se nebude chtít s nikým bavit. Dnes už informovanost o kyberšikaně rozšířila, ale ještě před pár lety o ní nikdo nic moc nevěděl a pokud chtělo nějaké dítě poradit, často se mu dostalo odpovědi typu, ať na otravování na internetu nereaguje, nebo ještě lépe „ať na ten internet prostě nechodí, stejně tam nedělá nic pořádného“. Jak tragické mohou být důsledky špatné rady, si ukážeme na příkladu Jessicy Logan.

Kauza Jessica Logan^{34,35}

(USA, 2008)

Jedná se o případ osmnáctileté dívky a dobře ilustruje, jaké může mít neznalost a lhostejnost okolí tragické následky.

V kauze Jessicy se objevuje příbuzný fenomén kyberšikany – sexting. Jessica Logan zhotovila obnažené fotografie a poslala je svému tehdejšímu příteli Ryanu Salyersovi. Ten potom fotky poslal čtyřem dívkám, navštěvujícím stejnou školu jako Jessica. Ty je poslaly zase dál a nahé fotky Jessicy se začaly nekontrolovatelně šířit. Ta se od nich dověděla od své kamarádky ze školy a navštívila spolu s ní školního poradce. V tuto chvíli se na sebe začaly řetězit špatná rozhodnutí a rady. Školní poradce dívku poslal za školním policistou, který kontaktoval přímo aktéry rozesílání fotografií a požádal je, aby je vymazali ze svých telefonů a dále je nešířili. Jinak situaci vyhodnotil tak, že se nedá nic dělat vzhledem k tomu, že je dívka již plnoletá. Toto rozhodnutí bylo ale špatné. Dívce pouze poradil, aby se se svým příběhem obrátila na média. Jessica tak učinila, protože si myslela, že by jí to mohlo pomoci a zabránit dalšímu obtěžování a z části také proto, aby ostatní varovala. I když nebyla v televizi vidět její tvář a měla pozměněný hlas, v okolí se velmi rychle rozneslo, že se jedná o ni.

Šikana a ponižování ještě mnohonásobně zesílily, na internetu se do něho zapojili i lidé, kteří Jessicu neznali. Ze školy rodinu nikdo neinformoval a o případu se

³⁴ KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30], str. 39-43. ISBN 978-80-254-7791-5.

³⁵ Jessica Logan Suicide: Parents Of Dead Teen Sue School, Friends Over Sexting Harassment. In: *Huffpost* [online]. 18.3.2010, 25.5. 2011 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2009/12/07/jessica-logan-suicide-par_n_382825.html?

dověděla až poté, co ze školy přišlo oznámení o dívčiných neomluvených hodinách. V důsledku strachu z výsměchu totiž často nešla do školy.³⁶

Jessica tlak okolí nevydržela a spáchala sebevraždu. Jednalo se o impulzivní rozhodnutí, oběsila se ve svém šatníku a její matka našla na zemi pohozený mobilní telefon. Můžeme se pouze domnívat, co sebevraždě bezprostředně předcházelo, kdyby ale Jessicino okolí neudělalo při řešení případu tolik chyb a špatných rozhodnutí, mohlo se jí dostat včasné odborné pomoci a snad by kauza dopadla šťastněji. I když nikdo neudělal špatná rozhodnutí úmyslně, ale „pouze“ v důsledku neinformovanosti, dívka to už život nevrátí.

Na popsaném případě je dobře vidět, jak moc důležitá je dobrá informovanost veřejnosti. Pokud se dítě nebo mladý člověk rozhodnou svěřit dospělému, je to pro ně často velice těžké rozhodnutí a když už se k němu odhodlají, jsou o to citlivější na odbytí nebo vlašnou reakci (ať už jde o důsledek neznalosti nebo ještě hůře lhostejnosti).

Někdy může být překážkou svěření problému dospělému stud nebo strach, že dítě bude potrestáno, protože si za to „může samo“ (např. že samo poskytlo útočnickovi své fotografie). Často má strach, že pokud se svěří rodičům, zakáží mu přístup k počítači a pobyt na internetu. Proto se snaží problém řešit samo a často tím situaci ještě zhorší.

Je nutné vytvořit příznivou a důvěryhodnou atmosféru, aby se dítě nebálo svěřit a aby si bylo jisté, že jeho problémy budou řešeny. Dospělý si umí díky svým zkušenostem daleko lépe poradit a i kdyby se v životě s podobným případem nesetkal, bude si vědět rady, na koho se má obrátit (policie, pedagogicko-psychologická poradna, psycholog, odborná centra a poradny, zaměřující se na prevenci a řešení kyberšikany).

d) Uchování důkazů³⁷

Oběť kyberšikany by si měla uchovávat všechny důkazy o útocích. To znamená ukládat si SMS či MMS zprávy, e-maily s urážlivým a nevhodným obsahem, odkazy na webové stránky, urážlivé konverzace na Facebooku atd. První přirozenou reakcí při

³⁶Jessica Logan Suicide: Parents Of Dead Teen Sue School, Friends Over Sexting Harassment. In: *Huffpost* [online]. 18.3.2010, 25.5. 2011 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2009/12/07/jessica-logan-suicide-par_n_382825.html?

³⁷ Jak se chránit před kyberšikanou a jak se bránit kyberútočníkům. *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/27/39/lang,czech/>

přečtení dehonestující zprávy nebo zhlédnutí fotografie je ji vymazat a tak ji vlastně „zničit“. Materiál tím ale nezmizí a šikanovaný ztratí důkaz o útoku. Oběť by si proto měla důkazy ukládat v počítači nebo mobilu.

Pokud se jedná třeba o urážlivou konverzaci na sociální síti, nebo nevhodný obsah webu, tedy něco, co může útočník v případě stíhání vymazat, je dobré si takové stránky vyfotit pomocí klávesy Print Screen a uložit do počítače.

4.2 Co dělat v roli svědka

a) Nepřehlížet kyberšikanu³⁸

Přestože tohle doporučení může znít jako fráze, je důležité jasně se proti kyberšikaně vymezit. Pokud budeme pouze přihlížet nebo se zasměje nad vtipným videem, stáváme se tak vlastně spolupachateli šikanování, takzvanými sekundárními útočníky, o nichž už byla řeč v předchozím textu. Množstvím sekundárních útočníků a lidí, kteří vědí o jejich ponížení, se utrpení obětí stupňuje. Pokud se tedy někdo a případu kyberšikany dozví, neměl by být nevšimavý.

c) Podpora obětí³⁹

Pod tento bod spadá jak psychická, tak konkrétní podpora obětí. Pod psychickou podporu můžeme zahrnout vyslechnutí trápení oběti, což opět zní docela banálně, ale někdy to může být rozdíl mezi životem a smrtí. Zvláště u dětí a mladistvých je psychika křehká a „pouhé“ pochopení od někoho z okolí jim může pomoci. Pokud jim někdo dá najevo, že za nimi stojí, že to není jejich vina a pomůže jim situaci i konkrétně řešit, nemají pocit, že jsou na všechno sami a někdy stačí zdánlivá maličkost, která je může odradit od sebevraždy.

Ke konkrétním pomocným krokům patří třeba doprovod, pokud se postižený rozhodne kybernetickou šikanu ohlásit, zjistit a poradit mu, na koho se má obrátit, dále mu vysvětlit, jak se má chovat, aby co nejvíce zabránil dalším útokům (viz doporučení v podkapitole 4. 1).

³⁸ Jak se chránit před kyberšikanou a jak se bránit kyberútočníkům. *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/27/39/lang,czech/>

³⁹ Tamtéž

5 Vybrané preventivní programy

Jak už jsme uváděli výše v textu, kybernetická šikana a jí příbuzné fenomény jsou záležitostmi posledních několika let, přesto za tu dobu vznikla řada pokusů o vzdělávání veřejnosti. Bylo však nutné tuto snahu nějak usměrnit a uspořádat, protože vznikla řada více či méně úspěšných preventivních programů. Některé brzy po svém vzniku hned zanikly, některé se ale udržely, zavedly a v současnosti jsou uznávány v celé České republice a mají za sebou mnoho proškolených žáků, studentů, učitelů, ale i policistů a jiných odborníků, zabývajících se bezpečností obecně. Rozhodli jsme se proto popsat dva z takovýchto programů.

5.1 Saferinternet.cz

Jedná se o preventivní program, který má za úkol informovat o nebezpečích, spojených s užíváním internetu. Bojuje také proti ilegálním jevům, vyskytujícím se na internetu. Jedná se o projekt spolufinancovaný z fondů Evropské unie. Saferinternet.cz je jedním z projektů „Národního centra bezpečnějšího internetu“, které u nás vzniklo v roce 2006 (původně se jmenovalo „Online Safety Institute“). Jedná se o nevládní neziskovou organizaci. Toto centrum pořádá přednášky, semináře a konference, týkající se bezpečnosti na internetu. *Sdružení je také členem celoevropské sítě národních osvětových center bezpečnějšího internetu INSAFE a spolupracuje s mezinárodní sítí horkých linek INHOPE.*⁴⁰

Saferinternet.cz má také své internetové stránky www.saferinternet.cz, na kterých nabízí rady zvláště pro děti a zvláště pro rodiče, a poskytuje také materiály ke stažení. V sekci webových stránek, určených dětem, je použit jazyk přiblížený právě dětskému a pubertálnímu čtenáři a kromě tématu kyberšikany dětem také poskytuje informace, jaká nebezpečí jim hrozí např. při hraní internetových her, online nákupu nebo na co si mají dávat pozor při stahování dat z internetu – k tomuto tématu mají žáci možnost pročíst si poznatky o autorském zákoně a ochraně osobnosti, které jsou pro ně upraveny do formy vhodnější pro dětského čtenáře.

Saferinternet.cz je rozčleněn do jakýchsi „podsekcí“, z nichž se každá zaměřuje na jiný okruh problémů:

⁴⁰ O nás. In: *Saferinternet.cz: ...pro bezpečnější internet* [online]. 2011 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/o-nas>

Bezpečne-online.cz⁴¹

Jedná se o stránky, určené pro uživatele ve věku od 12 do 17 let. Jejich obsahem jsou informace pro uživatele o bezpečném chování na internetu. Stránky jsou vedeny výchovně-vzdělávací formou, zároveň jsou ale vhodné pro získávání informací pro rodiče a pedagogy, pro které je na nich vytvořena speciální sekce.

Horká-linka.cz⁴²

Jedná se o portál, kam je možné nahlašovat podezřelé a trestné chování na internetu. Oznamování je anonymní, takže se uživatelé nemusí bát prozrazení osobních údajů, na druhou stranu ale může být anonymita překážkou, pokud je nutné uživatele kontaktovat pro doplnění některých informací. Uživatelé mohou nahlašovat také kyberšikanu, sexting nebo jiné nebezpečné fenomény a to na e-mailovou adresu ohlaste@horkalinka.cz.⁴³ Pokud se jedná o nevhodný obsah, uveřejněný na facebooku, mohou uživatelé použít odkaz <http://horka-linka.saferinternet.cz/facebook>,⁴⁴ jelikož horká-linka.cz uvádí, že má kontakt přímo na oddělení posuzování obsahu, které sídlí v Irsku a má na starosti záležitosti Facebooku mimo území USA. Proto je zablokování nevhodného obsahu rychlejší a efektivnější než kdyby se o to pokoušel uživatel sám.

Pomoconline.cz

Jedná se o krizovou linku, zaměřenou na pomoc obětem internetové kriminality. Zároveň také organizuje preventivní a osvětové akce, zaměřené právě na prevenci internetové kriminality.

Saferinternet.cz akademie

Organizuje přednášky, konference a školení, týkající se hrozeb na internetu a jejich prevence.

⁴¹ Aktivity. *Saferinternet.cz: ... pro bezpečnější internet* [online]. 2011 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/aktivity-projektu>

⁴² Aktivity. *Saferinternet.cz: ... pro bezpečnější internet* [online]. 2011 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/aktivity-projektu>

⁴³ Horká linka. *Horká linka: Saferinternet.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.horkalinka.net/index.asp>

⁴⁴ Tamtéž

5. 2 E-Bezpečí

Jedná se o projekt Univerzity Palackého, realizovaný Centrem prevence rizikové virtuální komunikace (PRVoK) při Pedagogické fakultě. V letošním roce (2013) je projektu pět let. Za tu dobu se podařilo zrealizovat mnoho projektů a navázat kontakt se zajímavými partnery. V roce 2012 byl navázán úzký kontakt se společností Seznam.cz, především na poli výzkumu nebezpečných internetových jevů a v oblasti edukace. Další významné partnerství se navázalo s českou pobočkou firmy Google.⁴⁵

Projekt E-bezpečí se zaměřuje především na tyto oblasti:

- a) kybešikana
- b) kybrgrooming
- c) stalking a kyberstalking
- d) sexting
- e) rizika sociálních sítí
- f) další rizikové jevy (hoax, virální videa, SMS spoofing atd.)

Projekt vznikl v roce 2009 a od té doby prošel velkým vývojem. Je podporován různými granty, například od Statutárního města Olomouc (Městský program prevence kriminality), Olomouckého kraje, Evropské unie, Ministerstva vnitra ČR aj. *Projekt v roce 2009 získal 3. místo v národním kole Evropské ceny prevence kriminality MVČR.*⁴⁶

Hlavním posláním projektu E-Bezpečí je edukace a preventivní činnost v oblasti rizikového chování na internetu. Školení a odborné besedy se konají jak na prvním, tak druhém stupni základních škol, středních školách, gymnáziích i učilištích. Předmětem vzdělávání nejsou pouze žáci a dospívající studenti, ale také učitelé, policisté, školní metodici prevence, pracovníci OSPOD či vychovatelé. Kromě vzdělávacích akcí a školení projekt E-Bezpečí pravidelně organizuje výzkumná šetření, týkající se rizikového chování především dětských uživatelů internetu a mapuje jejich zvyky a chování v kyberprostoru. Např. v roce 2012 byla vydána monografie, v níž byly uveřejněny výsledky výzkumu **Nebezpečí internetové komunikace 3**, a která

⁴⁵ Informace o projektu. In: *E-bezpečí* [online]. [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>

⁴⁶ UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, Pedagogická fakulta. *Projekt e-bezpečí: Výroční zpráva o činnosti za rok 2012* [online]. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Olomouc, 2013 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/cat_view/40-vyrocní-zpravy

seznamuje veřejnost s výsledky výzkumu proběhlého v roce 2011. Podobná monografie je plánována i na letošní rok (2013), v níž budou sumarizovány údaje z výzkumu **Nebezpečí internetové komunikace 4**, který proběhl právě v roce 2012.⁴⁷ Projekt dbá také na vysokou reprezentativnost vzorku, kdy se počet respondentů pohybuje okolo 20 000.⁴⁸

V rámci projektu e bezpečí je zřízena také poradna, kterou mohou uživatelé kontaktovat na adrese www.napisnam.cz.⁴⁹ Jedná se o anonymní poradnu, kam se mohou uživatelé internetu obrátit s dotazem nebo se žádostí o pomoc v případě, že se oni sami nebo někdo z jejich okolí setkájí s kyberšikanou, vydíráním, obtěžováním prostřednictvím internetu, nucením k osobní schůzce či jinými výše popisovanými nebezpečnými jevy. Poradna spolupracuje s Policií České republiky a specializovanými institucemi. Poradnu provozuje Centrum rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci a je spolufinancována Statutárním městem Olomouc.⁵⁰

Centrum rizikové virtuální komunikace provozuje spolu s projektem E-Bezpečí ještě vědeckovýzkumnou síť pro rizika internetové komunikace – **E-Synergii**, která má za úkol prostřednictvím různých stáží a networkingových aktivit propojovat oblast teoretickou (výzkum...) a praktickou (vzdělávací akce, trestně-právní poradenství...)⁵¹

Protože jsou v dnešní době žáci v technických věcech mnohdy daleko zběhlejší než jejich učitelé (i rodiče), vznikl právě pro ně ve spolupráci s E-Bezpečí projekt **E-Nebezpečí**.⁵² Ten je zaměřen právě na vzdělávání učitelů středních a základních škol ve výše popsané problematice.

⁴⁷ UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, Pedagogická fakulta. *Projekt e-bezpečí: Výroční zpráva o činnosti za rok 2012* [online]. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Olomouc, 2013 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/cat_view/40-vyrocní-zpravy

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Poradna e-bezpečí: pro oblast rizikového chování na internetu. [online]. 2008 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.napisnam.cz/>

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ *E-SYNERGIE: vědeckovýzkumná síť pro rizika elektronické komunikace* [online]. 2011 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.esynergie.upol.cz/>

⁵² O projektu. *E-nebezpečí* [online]. 2010 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/informace-o-projektu>

6 Kyberšikana a příbuzné fenomény

Co je to kyberšikana, kde se nejčastěji realizuje a jak se před ní chránit, popř. co dělat, když už se s ní setkáme, jsme popsali výše v textu. Uživatelům na internetu ale hrozí i jiná nebezpečí, která s kyberšikanou velmi úzce souvisí a často se tyto fenomény navzájem překrývají.

Mezi další významná rizika, hrozící dětem (ale nejen jim) na internetu, patří:

- kybergrooming,
- sexting,
- stalking a kyberstalking,
- hoax,
- virální videa,
- SMS spoofing,
- phishing, pharming,
- happy slapping.

6.1 Kybergrooming

Jedná se o snad nejnebezpečnější praktiku, se kterou se mohou děti a dospívající na internetu setkat. Pod pojmem kybergrooming se skrývá dlouhodobé a vypočítavé manipulování dítětem za účelem vylákat ho na osobní schůzku. Na té pak většinou dojde k sexuálnímu zneužití oběti. Dále se uvádí, že pachatel může vylákáním dítěte na schůzku sledovat i jiné účely, například nucení k trestné činnosti, terorismu apod.

Aby oběť vylákal a přiměl k osobnímu setkání, používá pachatel různé techniky a postupuje zpravidla podle ověřeného schématu:⁵³

1. Prvotní kontaktování dítěte, zjišťování informací⁵⁴

Dochází k němu nejčastěji na veřejných chatech nebo seznamkách, v dnešní době také čím dál častěji na sociálních sítích, mnoho lidí, obzvláště dětí v pubertálním

⁵³ KOPECKÝ.K.*Kamil Kopecký: Kybergrooming aneb kdo loví v chatu. Česká škola [online]. 2009 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/05/kamil-kopeccky-kybergrooming-aneb-kdo.html>*

⁵⁴ Tamtéž

věku, si totiž do přátel na sociálních sítích přidává i lidi, které osobně neznají. Počet přátel je mezi nimi znakem popularity, kdo má více uživatelů v přátelích, je oblíbený.

Pokud ke kontaktu dojde na veřejné platformě, je útočnickovým cílem co nejrychleji přesvědčit dítě k soukromému rozhovoru. Útočníci bývají v převážné většině muži, ať už heterosexuálně nebo homosexuálně zaměření. Nemusí se vždy jednat o pedofilně zaměřené jedince, dětské oběti si vybírají pro snadnost, s jakou se s nimi dá manipulovat. Naproti tomu *pedofilie je podle Mezinárodní klasifikace nemocí pojata jako porucha sexuální preference a jedinci s touto nemocí jsou sexuálně vzrušováni dětmi ve věku 5 až 12 let. Pro pedofila jsou vzrušující dětské projevy chování, nevyznačené sekundární pohlavní znaky a například ho láká učit děti novým věcem.*⁵⁵

Útočník pomalu začíná vzbuzovat u dítěte důvěru a mnohdy se m již v této fázi podaří vylákat z něho osobní údaje (číslo na mobilní telefon, adresu...).

2. Snaha vzbudit důvěru u oběti, navodit „výjimečný“ vztah a izolovat ho od okolí⁵⁶

V této fázi se útočník snaží své oběti co nejvíce připodobnit. Používá k tomu tzv. **techniku zrcadlení**. To znamená, že napodobuje chování oběti, tvrdí jí, že má stejné zájmy nebo že si prožil nebo prožívá podobná trápení jako ona. Cílem je navázat důvěrný vztah a pokud možno přesvědčit dítě o tom, že on je jediný, kdo mu rozumí, a také o tom, aby vztah drželo v tajnosti („neříkej o tom rodičům, oni by to nepochopili a zlobili by se na tebe“, „kamarádky by ti záviděly“ apod.). V této fázi může kybergroomer uplácat svou oběť a posílá jí mnohdy drahé dárky (mobilní telefony, značkové oblečení...). Opět to slouží k posílení závislosti na útočnickovi a vyvolání pocitu vděku a závazku. Je to příprava pro bod číslo tři, tedy realizaci osobní schůzky.

3. Příprava na osobní schůzku⁵⁷

Dostat oběť do této fáze může trvat různě dlouhou dobu. Někdo je ochoten jít na schůzku již po několika dnech dopisování po internetu, jiného musí útočník zpracovávat několik týdnů nebo měsíců (jsou popsány případy, kdy manipulace trvala roky).

⁵⁵ BARTONĚK, Jan. Dětská prostituce. E-bezpečí [online]. 2012 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/482-dtska-prostituce>

⁵⁶ KOPECKÝ.K.Kamil Kopecký: *Kybergrooming aneb kdo loví v chatu*. Česká škola [online]. 2009 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/05/kamil-kopeccky-kybergrooming-aneb-kdo.html>

⁵⁷ KOPECKÝ.K.Kamil Kopecký: *Kybergrooming aneb kdo loví v chatu*. Česká škola [online]. 2009 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/05/kamil-kopeccky-kybergrooming-aneb-kdo.html>

V roce 2013 provádělo E-Bezpečí výzkum mezi 10 000 respondenty (Rizika Internetové komunikace III). Asi 10% dětí uvedlo, že by šlo na osobní schůzku s někým, koho zná pouze z internetu. Jedná se tedy o 1000 dětí a to už je docela vysoké číslo na to, aby se mezi nimi nacházela potenciální oběť kybergroomera.⁵⁸

S přihlédnutím k délce manipulace v některých případech a k tomu, kolik času a mnohdy i peněz útočník do manipulace investoval, udělá v této fázi všechno pro to, aby oběť ke schůzce přiměl. Pokud oběť chce v této chvíli komunikace zanechat, uchýlí se pachatel ve většině případů k vydírání. Materiálu na to má dost, protože si po celou dobu, co byl s obětí v kontaktu, pečlivě budoval její profil. Oběť mu sama za tu dobu možná poskytla materiály, které může použít jako pohružku. Mohou to být obnažené fotografie, ale stačí pouhá fotka obličeje, a pachatel si může materiál k vydírání zhotovit pomocí photoshopu sám. Bohužel většina dětí pod pohružkou na schůzku jde, paradoxně jim to přijde jako „menší zlo“, než se svěřit někomu dospělému.

4. Realizace osobní schůzky⁵⁹

Pokud se osoba rozhodne jít na schůzku dobrovolně, existuje určitý způsob, jak si ověřit, jestli je ten, s kým si dopisuje opravdu ten, za koho se vydává. Měla by dotyčného požádat, jestli by se nemohl vyfotit například s aktuálním vydáním novin a fotku poslat. Nebo se s novinami ukázat na webkameře. Někdy stačí pouze požadovat po útočnickovi kontakt přes webovou kameru. Z podstaty věci se jim ukázat nemůže, proto si často vymýšlí různé výmluvy a už to by mohlo být některým podezřelé. Problém nastává v případě, že útočník dokáže svou oběť zmanipulovat natolik, že s ním bude komunikovat i poté, co odhalí jeho pravou totožnost. Například třicetiletý muž dokáže přesvědčit čtrnáctiletou dívku, že ji přes věkový rozdíl opravdu miluje, že to přece není tolik, za chvíli jí přece bude patnáct a tak podobně.

⁵⁸ „Jít či nejít?“ Nové video projektu E-Bezpečí. In: *E-bezpečí* [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kybergrooming/609-jit-nejit-video>

⁵⁹ KOPECKÝ.K.*Kamil Kopecký: Kybergrooming aneb kdo loví v chatu.* Česká škola [online]. 2009 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/05/kamil-kopeccky-kybergrooming-aneb-kdo.html>

5. Pohlavní zneužití dítěte nebo jiná trestná činnost⁶⁰

Ne každá schůzka, která začala psaním na internetu, musí skončit trestným činem. Naštěstí jich není mnoho, ale i kdyby mělo být zneužito jen jedno dítě, problematika stojí za pozornost.

Popsané chování není něco vzdáleného, co se České republiky přímo netýká, i u nás byly popsány případy kybergroomingu, které skončily opakovaným zneužíváním více obětí, protože pachatel si pohlavní styk s oběťmi natáčel a videozáznamy poté používal k jejich dalšímu vydírání.

6. 2 Sexting⁶¹

Sexting je spojením slov sex a posílání textových zpráv (texting) a jedná se tedy o zasílání fotografií se sexuální tematikou prostřednictvím MMS zpráv nebo internetu. Tyto fotografie může pachatel následně použít ke kyberšikaně oběti (přeposílání dalším osobám, vystavování na veřejně přístupných serverech, vydírání atd.). V USA je tato praxe rozšířenější než u nás, mladí lidé tam posílání takové fotografie berou jako jakýsi projev důvěry. Případy sextingu byly ale popsány i v České republice.⁶²

Na to, jak bude sexting posuzován, má vliv mnoho faktorů. Především závisí na věku aktérů. Pokud jsou mladší 18 let, můžeme mluvit o trestném činu podle § 201 trestního zákoníku – ohrožování výchovy dítěte, kde hrozí sazba až pět let.⁶³

Jako příklad si můžeme uvést kauzu studentky Mladoboleslavského gymnázia, která se nechala spolužáky o přestávce natočit při masturbaci. Video bylo následně odcizeno ze serveru libimseti.cz a dostalo se například až k zaměstnancům firmy Škoda Auto, kteří byli za jeho sledování potrestáni (někteří snížením platů, jiní byli propuštěni).⁶⁴

Co se sextingu týče, má každá země pravidla nastavena jinak a vždy je dobré, aby se kauzy posuzovaly individuálně, aby nedocházelo k takovým excesům, jako

⁶⁰ KOPECKÝ, K. Kamil Kopecký: *Kybergrooming aneb kdo loví v chatu*. Česká škola [online]. 2009 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/05/kamil-kopecy-kybergrooming-aneb-kdo.html>

⁶¹ KOPECKÝ, Kamil. Co je sexting. In: *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>

⁶² Tamtéž

⁶³ Trestní zákoník: Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Business center.cz* [online]. 1998, 2009 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/cast2h4.aspx>

⁶⁴ KOPECKÝ, Kamil. Co je sexting. In: *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>

v případě Phillipa Alperta z Floridy. Přítelkyně mu zaslala své fotografie, aniž by je on po ní vyžadoval. V tuto chvíli udělal mladík chybu a fotky přeposlal kamarádům a rodičům dívky. Byl usvědčen a odsouzen na 5 let podmíněně. Horší je ovšem skutečnost, že až do svých 43 let bude zařazen v registru sexuálních útočníků (v USA, u nás nic podobného zatím nemáme), kde jsou mimo jiné devianti, násilníci nebo lidé, kteří zneužili a zabili dítě. V USA by si na rozesílání fotografií z legrace měli dávat mladí lidé velký pozor, protože mohou být jako Phillip do registru také zařazeni kvůli pouhé „klukovině“.⁶⁵

6. 3 Stalking a kyberstalking

*Z pohledu psychiatrie či kriminologie je slovo stalking chápáno jako úmyslné pronásledování a obtěžování jiné osoby, které pak u oběti snižuje kvalitu jejího života a ohrožuje její bezpečnost. Pachatel může svoji oběť kontaktovat pomocí dopisů, e-mailů, telefonátů, SMS zpráv, zasíláním různých dáreků. Výjimku netvoří zprávy, které byly původně příjemné, snažící se oběť kontaktovat pod podmínkou navázání minimálního kontaktu, až později po zprávy zastrašující či urážející. Taktéž může jít o fyzické pronásledování oběti cestou do práce, na nákup nebo po cestě zpět domů, čekání na oběť před domovem apod.*⁶⁶

Anglické slovo stalking znamená lov nebo pronásledování. V praxi to znamená neustálé kontaktování oběti, pachatel se snaží mít přehled o všem, co oběť dělá, s kým se stýká či jak tráví svůj volný čas. Mezi stalkerem a obětí nemusí být nepřátelský vztah, jako obtěžující mohou být označeny i projevy přehnané přízně ze strany stalkera. Neustálé vyznávání lásky a posílání dáreků může na oběť ve výsledku působit stejně destruktivně jako nenávistné projevy ze strany agresora. Doktor Kopecký ve své studii popsal typy agresorů následovně:

- a) osoba, kterou oběť osobně zná a ví, že ji pronásleduje,
- b) osoba, kterou oběť osobně zná, ale neví, že ji pronásleduje,

⁶⁵ KOPECKÝ, Kamil. Co je sexting. In: *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>

⁶⁶ Nový trestný čin v právní úpravě ČR – nebezpečné pronásledování tzv. stalking. In: ŠEBESTA, Kamil a Patrik KOMÁREK. *Epravo.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/novy-trestny-cin-v-pravni-uprave-cr-nebezpecne-pronasledovani-tzv-stalking-60643.html>

c) osoba, kterou oběť osobně nezná (např. kyberstalkeri hledající své oběti na internetu).⁶⁷

Za kyberstalking se potom logicky označuje takové pronásledování, k němuž pachatel využívá ICT a prostředí internetu. Stalking a kyberstalking se většinou prolínají a toto jednání můžeme označit jako velmi nebezpečné, protože může často předcházet násilné trestné činnosti. Tento závěr vyplývá ze studie, kdy bylo zkoumáno 141 případů vražd žen, které spáchali jejich bývalí partneři. Při vyšetřování se ukázalo, že 76% vrahů před činem odpovídalo charakteristice stalkerů.⁶⁸

Bývalý partner je ale pouze jedním typem útočníka. Stalkeré a kyberstalkeri mohou mít k oběti jak přátelský tak nepřátelský vztah, nebo ji nemusí vůbec znát (v případě kyberstalkera, který si svou oběť náhodně vybral na internetu a k jejímu pronásledování využívá pouze informační a komunikační technologie).

Další typy útočníků:⁶⁹

- poblouzněný milovník (věří, že jej oběť miluje),
- sexuální predátor,
- ublížený pronásledovatel (má dojem, že mu oběť ublížila a mstí se jí),
- uctívač (chce, aby jej vyhlédnutá osoba „brala“, do této kategorie spadají pronásledovatelé celebrit),
- neobratný nápadník,
- kyberstalker (často v kombinaci s předcházejícími typy).

Stalking je v České republice považován za trestný čin teprve od roku 2010 (§ 354 Nebezpečné pronásledování).⁷⁰

6.3 Ostatní fenomény

Hoax⁷¹ – jedná se o poplašnou zprávu, která má za úkol šířit paniku, pobavit rozesilatele nebo se obohatit na cizí účet. Bývá rozesílána zpravidla přes e-mail, ale dostat se k lidem může prakticky odkudkoli. Známy je u nás případ jaderného výbuchu,

⁶⁷ KOPECKÝ, Kamil. *Stalking a kyberstalking: Nebezpečné pronásledování*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30]. ISBN 978-80-254-7737-3.

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Tamtéž

⁷¹ KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *E-bezpečí prevence a edukace v oblasti rizikového chování na internetu: kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking, rizika sociálních sítí, zneužití osobních údajů*. [prezentace power-point]. Olomouc. 2011

který odvysílala Česká televize v pořadu Panorama. Někteří lidé se opravdu vyděsili, protože uvěřili pravdivosti informace. Nakonec byla za pachatele označena recesistická skupina Z toho ven.

Poplašné zprávy se mohou šířit ale i ústně, dokonce i prostřednictvím tištěných médií, a pokud zní zpráva dostatečně věrohodně, může jim uvěřit opravdu velké množství lidí. Svého času byla takto „populární“ práva o nastražených injekčních stříkačkách infikovaných virem HIV, nastražených ve vozech městské dopravy. Co všechno může ještě hoax způsobit? Kromě vyvolání strachu a paniky poškozují důvěryhodnost šířitele (proto by měli uživatelé internetu kriticky posuzovat příchozí informace a nevěřit všemu, co se na internetu objeví, i kdyby to vypadalo sebevíc vědecky), ale také důvěryhodnost některých firem či institucí (Coca Cola, Microsoft, Mentos...). Dále nabízí hoax nebezpečné rady, vyrazuje důvěrné informace, zaplavuje e-mailové stránky uživatelů a umožňuje od nich podvodně vylákat peníze.⁷²

Virální videa⁷³ – jejich šíření připomíná šíření viru, proto tento název. Jde o to, aby si lidé takové video přeposílali a když šíření dospěje do tohoto stadia, je nemožné mu zabránit. Efektu virálních videí začaly využívat i firmy a společnosti k šíření reklamy.⁷⁴ Pokud iniciátoři kyberšikany zhotoví nebo se dostanou k nějakému videu s obětí, nemohou nikdy předem odhadnout, jak se stane video na internetu sledované a rozšiřované. Charakteristickým znakem mnoha případů kyberšikany je neúmyslnost počínání. Pachatelé si často ani neuvědomí, že by to mohlo být oběti nepříjemné, video pořídí a zavěsí na internet z pouhé nudy nebo touhy po zábavě. Když se potom jeho šíření vymkne kontrole, sami pachatelé jsou tím nemile překvapeni. K efektu šíření viru došlo i u výše popsaného videa Star Wars Kid, kdy jeho sledovanost dosáhla takového rozsahu, že by se to nedalo dopředu naplánovat a ani to nikdo neplánoval.

SMS spoofing⁷⁵ – pod tímto pojmem se skrývá posílání falešných zpráv. K tomuto účelu se dá zneužít internet, ale v současnosti je tato praktika v České republice blokována všemi mobilními operátory, proto byl poslední případ zaznamenán

⁷² Tamtéž

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ Virální videa se šíří jako virus - lidé je milují, firmy vydělávají. In: *Česká televize* [online]. 2012 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media-it/174130-viralni-videa-se-siri-jako-virus-lide-je-miluji-firmy-vydelavaji/>

⁷⁵ KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *E-bezpečí prevence a edukace v oblasti rizikového chování na internetu: kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking, rizika sociálních sítí, zneužití osobních údajů*. [prezentace power-point]. Olomouc. 2011

v roce 2005. Pokud se příjemci zdá přijatá zpráva z jakéhokoli důvodu podezřelá, měl by si její pravdivost ověřit u odesilatele.

Phishing⁷⁶ – tato technika je používána k podvodnému přístupu k bankovním účtům. Pachatelé rozesílají falešné e-maily nebo vytvářejí nepravé webové stránky bankovních či jiných organizací. Když se pachateli podaří přístupové údaje získat, může potom s příslušným účtem manipulovat jako by byl jeho vlastní. Proto by uživatelé neměli nikdy nikomu sdělovat svá přístupová hesla ani jiné osobní údaje prostřednictvím e-mailu. Banky takto své klienty nikdy nekontaktují, pokud by s nimi potřebovaly řešit něco ohledně přístupových údajů, vyzvou je k osobnímu kontaktu.

Happy slapping⁷⁷ – byl popsán především jako zábava teenagerů, jedná se o takový způsob jednání, který má překvapit náhodně vybranou oběť na ulici, ve škole nebo jinde na veřejném místě. Útočníci k oběti přistoupí a zpravidla ji nějak fyzicky atakují a pak natáčí její reakci a nahrávku umístí na internet. Pro oběť je to velmi ponižující a v momentě překvapení někdy není schopna účinné obrany. V překladu happy slapping znamená „veselé fackování“, ale nemusí zůstat jen u facek, jsou zdokumentovány případy brutálního bití, končící smrtí oběti. Častými cíli happy slappingových útoků se stávají učitelé, které je celá třída schopna dlouhodobě provokovat, aby vyčkala na moment, kdy učitel situaci nezvládne. Tendenčně upravené video pak zavěsí na internet. Učitelé bohužel nemají ve školském ukotvenou ochranu proti takovému jednání.⁷⁸

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸ KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30]. ISBN 978-80-254-7791-5.

Praktická část

7 Výzkumné šetření

7.1 Stanovení výzkumného problému

Nejprve je nutné stanovit si výzkumné otázky a podotázky. Jako hlavní výzkumnou otázku si klademe:

Mají žáci dostatečné znalosti, týkající se kyberšikany a její prevence?

Na hlavní výzkumnou otázku navazují výzkumné podotázky. Formulace naší první výzkumné podotázky zní:

Souvisí chování žáků na internetu s výskytem kyberšikany v dětské populaci?

Třetí výzkumná otázka pak je:

Zajímají se rodiče o chování svých dětí v internetovém prostředí?

7.2 Výzkumné metody

Jako metodu zjišťování dat jsme v tomto případě zvolili dotazníkové šetření. Výsledky jsme pro přehlednost zpracovali do tabulek a grafů. V dotazníku jsme se snažili volit otázky tak, aby ty konkrétní navazovaly na otázky obecné, což by mělo žákům usnadnit orientaci v dané problematice.

Metodu dotazníku můžeme považovat za jakýsi „písemný rozhovor“, je méně náročná na čas a zjišťování dat je efektivní a zároveň relativně objektivní.

V dotazníku žáci odpovídali na tyto typy otázek:⁷⁹

- **uzavřené**
 - dichotomické (volí pouze mezi ano – ne),
 - výběrové (žák zvolí **jednu** z nabízených možností, mimo odpovědi ano – ne),
 - výčtové (žák může zvolit **více** možností),
- **polootvřené** (umožňují žákům vysvětlit svou volbu odpovědi),
- **otevřené** (otevřené otázky nabízejí žákům možnost lepšího vyjádření pocitů a názorů).

⁷⁹ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

7.3 Posuzování vlastností měření

Pokud chceme posuzovat vlastnosti měření, zaměřujeme se především na jeho:⁸⁰

- **validitu** (platnost) – to znamená, že měření skutečně ukazuje to, co chceme změřit,
- **reliabilitu** (přesnost, spolehlivost) – tato vlastnost nám říká, zda je měření zároveň přesné i spolehlivé,
- **praktičnost** – praktické měření je takové, které netrvá příliš dlouho, není příliš náročné jak na vyplnění, tak na vyhodnocení, měření by mělo být také snadno proveditelné, což má pro praxi největší význam.

Ve své práci jsem se snažila dodržet všechny tyto vlastnosti.

7.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Pro svůj výzkum jsem oslovila žáky druhého stupně, věkové rozpětí se tedy pohybuje od 12 do 15 let. Výzkum jsem realizovala na ZŠ Hálkova Olomouc. Jedná se o výběrovou základní školu se zaměřením na cizí jazyky. Výzkumu se zúčastnilo 100 respondentů (59 dívek a 43 chlapců). Návratnost dotazníků byla stoprocentní a jeho vyplňování žákům zabralo 15 až 20 minut.

⁸⁰ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Otázka č. 1: Jsi dívka nebo chlapec?

Tabulka 1 Pohlaví dotazovaných

Dívka	Chlapec
59	41

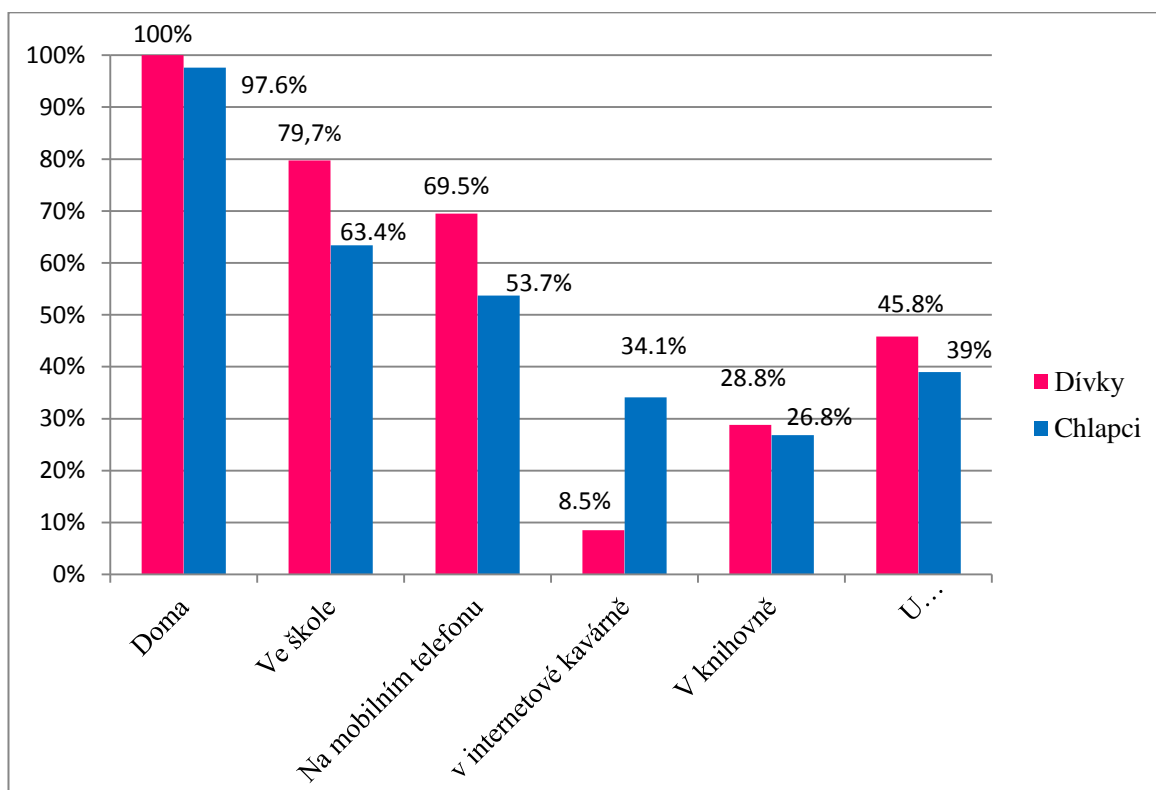
Otázka č. 2: Přístup k internetu máš (můžeš zaškrtnout více možností):

Celkem 99 % žáků má přístup k internetu v domácím prostředí, kde mohou být rodiči zkontrolováni. 73 % má ale přístup k internetu i ve škole a 63 % žáků na mobilním telefonu, v obou případech je kontrola ze strany rodičů méně proveditelná. Pouze malé procento dětí zajde na internet do internetové kavárny, což může být důsledek jak jejich věku (druhý stupeň ZŠ), tak toho, že mají téměř neomezený přístup k internetu doma nebo ve škole, proto nemají potřebu za ním někam docházet a platit za jeho užívání.

Tabulka 2 Místa, kde mají žáci přístup k internetu

Přístup k internetu	Doma	Ve škole	Na mobilním telefonu	V internetové kavárně	V knihovně	U kamaráda/spolužáka	Jinde
Dívky	59	47	41	5	17	27	0
Chlapci	40	26	22	14	11	16	0
Celkem	99	73	63	19	28	43	0

Graf 1 Místa, kde mají žáci přístup k internetu

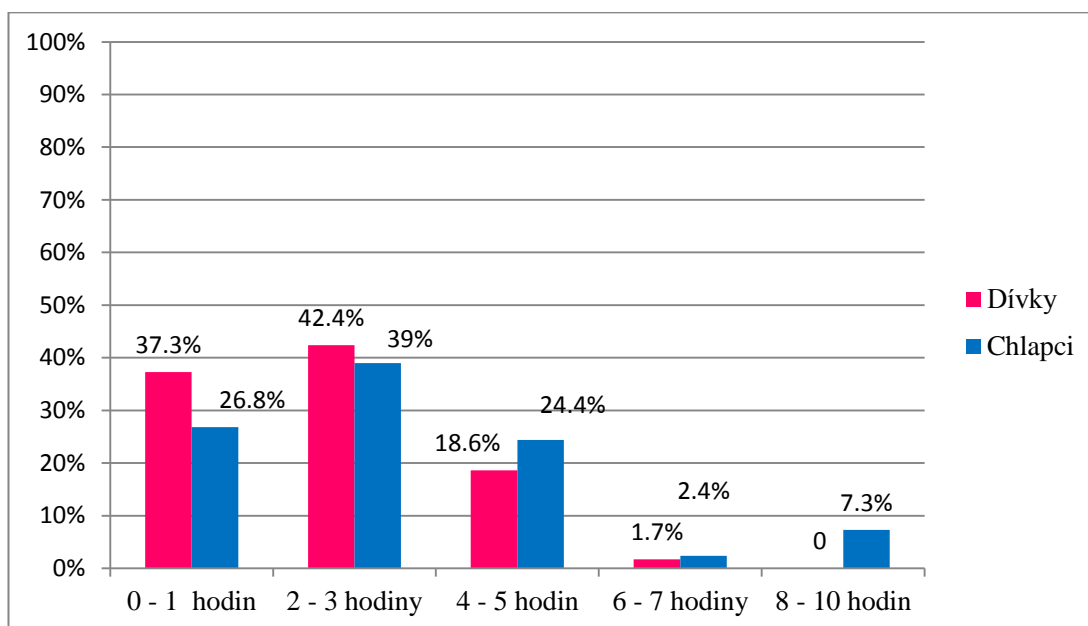
Otázka č. 3: Kolik času trávíš denně na internetu?

Z grafického znázornění je patrné, že nejvíce respondentů tráví na internetu maximálně tři hodiny denně (74 %). Co se pohlaví týče, obě pohlaví tráví na internetu přibližně stejnou dobu. Pouze možnost 3 e), tedy 8 – 10 hodin, strávených na internetu, ne zvolila žádná dívka a pouze tři chlapci. Může to souviset s hraním počítačových her, což mají v oblibě spíše chlapci. Celkově výsledky považujeme spíše za pozitivní, i když doba, strávená na internetu nemusí mít přímou souvislost s výskytem kyberšikany.

Tabulka 3 Množství času, stráveného na internetu

Trávení času na internetu	0 – 1 hodin	2 – 3 hodiny	4 – 5 hodin	6 – 7 hodin	8 – 10 hodin
Dívky	22	25	11	1	0
Chlapci	11	16	10	1	3
Celkem	33	41	21	2	3

Graf 2 Množství času, stráveného na internetu

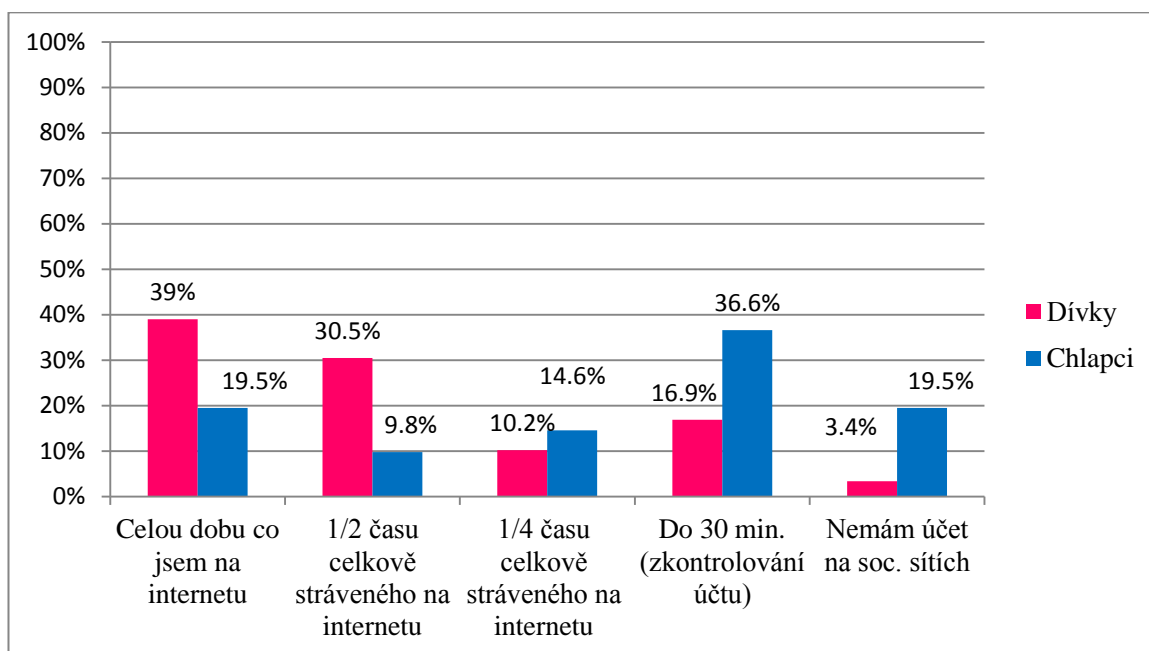
Otázka č. 4: Kolik z času, stráveného na internetu, se pohybuješ na sociálních sítích?

Téměř všechny oslovené dívky (57 z celkového počtu 59) mají účet na sociální síti a na rozdíl od chlapců na ní také tráví daleko více času. Domníváme se, že to vyplývá ze zvýšené komunikační potřeby, kterou mají právě dívky. Dívky také jeví zájem o navazování vztahů o něco dříve než chlapci a právě to jim sociální sítě umožňují. Celou dobu strávenou na internetu se na sociálních sítích pohybuje pouze 19,5 % chlapců, stejné množství (19,5 %) účet na sociální síti vůbec nemá založený. Naproti tomu 96,7 % dívek má účet na sociální síti, z toho 40,3 % tam tráví celou dobu, co jsou na internetu.

Tabulka 4 Množství času, stráveného na sociálních sítích

Trávení času na soc. sítích	Celou dobu co jsem na internetu	½ času celkově stráveného na internetu	¼ času celkově stráveného na internetu	Do 30 min. (zkontrolování účtu)	Nemám účet na soc. sítích
Dívky	23	18	6	10	2
Chlapci	8	4	6	15	8
Celkem	31	22	12	25	10

Graf 3 Množství času, stráveného na sociálních sítích

Otázka č. 5: Setkala/a jsi se někdy na internetu s podezřelým chováním? Jakým? (můžeš zaškrtnout více možností)

61 % nezletilých se na internetu někdy setkala s chováním, které jim nepřišlo v pořádku. Na prvních třech místech se objevuje:

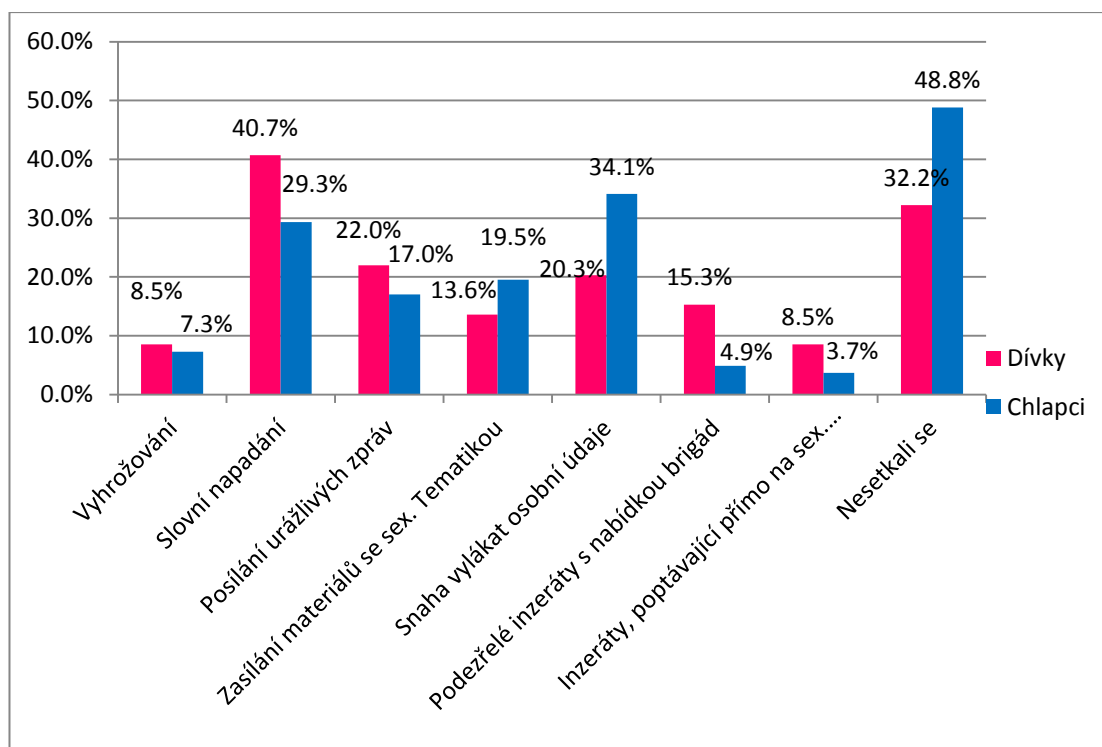
- slovní napadání ostatních uživatelů internetu (36 %),
- dále snaha o vylákání osobních údajů (26 %),
- posílání urážlivých zpráv (20 %).

Z grafu je tedy patrné, že internet není tak bezpečný, jak se mnozí lidé domnívají. 8 % respondentů se setkala s otevřenou poptávkou sexuálních služeb, 11 % pak s podezřelými inzeráty, které nabízejí podivné brigády, jako je focení, nebo požadují setkání na neznámém místě. Za podobnými inzeráty můžeme tušit potenciální sexuální zájem o nezletilé osoby, tudíž více jak 19 % žáků, kteří se s něčím podobným ve virtuálním světě setkali, je alarmující výsledek.

Tabulka 5 Podezřelé chování na internetu

Setkání s podezřelým chováním na internetu	Dívky	Chlapci	Celkem
Vyhrožování	5	3	8
Slovní napadení od ostatních uživatelů	24	12	36
Posílání urážlivých zpráv	13	7	20
Zasílání materiálů se sexuální tematikou	8	8	16
Snaha vylákat od uživatelů osobní údaje	12	14	26
Podezřelé inzeráty s nabídkou brigád	9	2	11
Inzeráty, poptávající přímo sex. služby	5	3	8
Nesetkali se	19	20	39

Graf 4 Podezřelé chování na internetu

Otázka č. 6: Co si představuješ pod pojmem šikana prostřednictvím moderních informačních technologií (tzv. kyberšikana)? Krátce popiš: (otevřená otázka)

Za šikanu považují děti nejčastěji:

- posílání urážlivých zpráv,
- vyhrožování, urážení,
- vydírání (nejčastěji zmiňují fotky a videa),
- nadávky,
- obtěžování prostřednictvím sociálních sítí, telefonu, internetu,
- zneužití osobních údajů,
- ubližování ostatním lidem na internetu (nespecifikovali konkrétněji),
- psychický teror (opět blíže nespecifikovali).

Zajímavé je, že tři chlapci zmínili, že za kyberšikanu považují „*nucení dělat některé věci přes webkameru a chat*“ (uvádím doslovné vyjádření jednoho z nich). S něčím podobným se setkáváme ve videu **Seznam se bezpečně 2**,⁸¹ kde je popsána právě taková situace. Chlapec odpověděl na inzerát s nabídkou brigády, inzerent si s ním začal psát a nabízel mu možnost vydělat si pořízením reklamních fotek. Později přiznává, že by se mohlo jednat i o „odvážnější“ fotografie, ale dává chlapci podmínku, že mu musí poslat fotku, na které bude do půl těla svlečený a bude držet kartičku s napsanými údaji, které mu potencionální „zaměstnavatel“ nadiktoval. Chtěl se přesvědčit, jestli opravdu komunikuje s nezletilým chlapcem – tento trik většinou radíme na přednáškách dětem, aby si ověřily, že osoba, se kterou si dopisují, je ta, za kterou se vydává.

Vyrovnanému dospělému člověku může taková odpověď v dotazníku připadat úsměvná, ale musíme si uvědomit, že děti nemají zkušenosti dospělého a jak jsme si popisovali v kapitole o kybergroomingu, může být oběť na pachateli psychicky závislá či k němu cítí pocit závazku a je jí hloupé jeho požadavek odmítnout.

⁸¹ Seznam se bezpečně 2. [video]. *Seznam se bezpečně!*[online]. Seznam.cz, 2012, [Vid. 11.02.2013]. Dostupné z: <http://www.seznamsebezpecne.cz/>

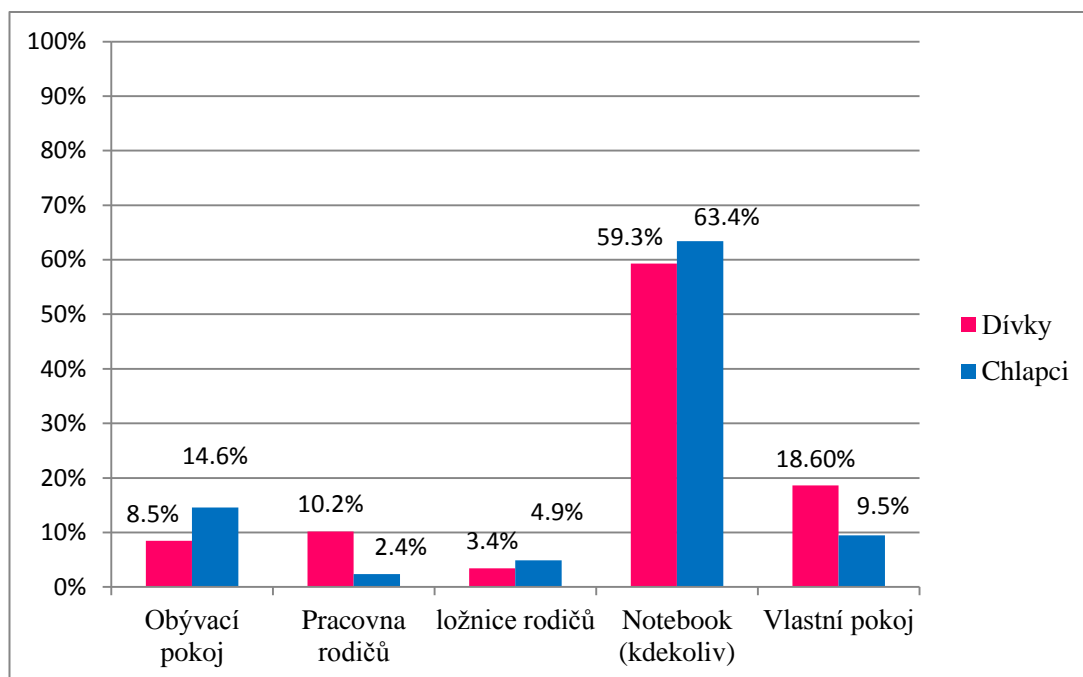
Otázka č. 7: Kde je u tebe doma umístěný počítač?

Z grafu jasně vyplývá, že děti mají přístup k internetu ve svém pokoji nebo mají notebook, který si mohou s sebou kamkoli vzít (celkem 79 % dětí může být na internetu v soukromí), pouze 10 % rodin má počítač umístěný na výstavním území rodičů, takže ti pak mají kontrolu nad tím, co dítě na počítači dělá. Na neutrální půdě obývacího pokoje se pak počítač nachází u 11 % dotazovaných.

Tabulka 6 Umístění počítače v domácnosti

Kde je doma umístěn PC	Obývací pokoj	Pracovna rodičů	Ložnice rodičů	Notebook (kdekoliv)	Jinde
Dívky	5	6	2	35	11 (vlastní pokoj)
Chlapci	6	1	1	26	7 (vlastní pokoj)
Celkem	11	7	3	61	18

Graf 5 Umístění počítače v domácnosti

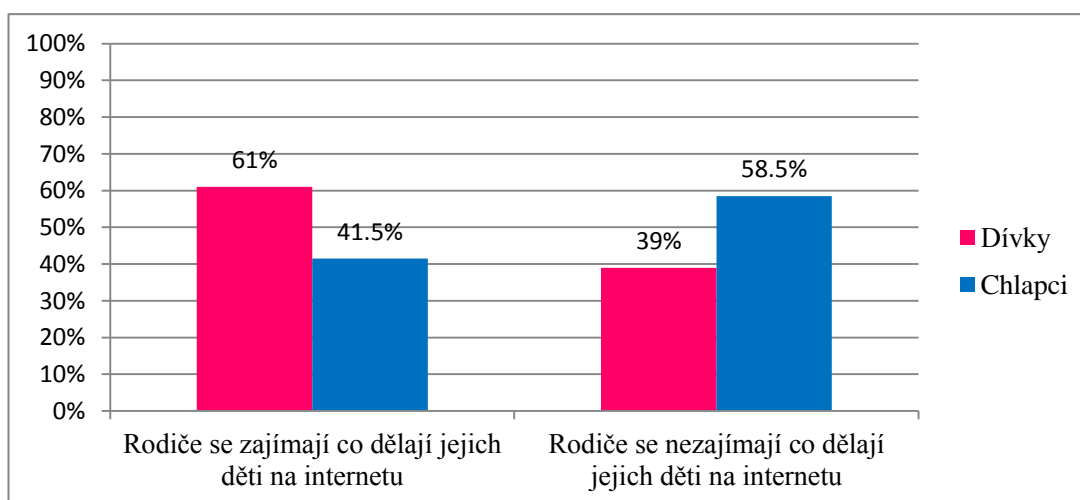
Otázka č. 8: Zajímají se rodiče o to, co na internetu děláš? (jestli máš účet na Facebooku, jestli hraješ hry, s někým si píšeš apod.)

U více jak poloviny dětí (53 %) se rodiče zajímají o to, co jejich potomek na internetu dělá. Více se na to rodiče ptají dívek, a to v 61 %. U chlapců se o aktivity na internetu zajímají ve 41 %. Může to vyplývat z obecné potřeby dívky více chránit. V tabulce číslo 5 také vidíme, že dívky se opravdu s něčím podezřelým na internetu setkaly častěji než chlapci. To ale neznamená, že by chlapcům nebezpečí nehrozilo, jsou známy případy kybergroomingu, kdy bylo opakovaně zneužito větší množství chlapců. Pokud se na tuto otázku podíváme z druhé strany, 43 % rodičů, kteří se nezajímají o to, co jejich děti ve virtuálním světě dělají, rozhodně není zanedbatelné číslo. I když pouhé zeptání se, co dítě na internetu dělá, nezaručuje, že se nestane obětí kyberšikany nebo kybergroomera, dítě ale cítí ze strany rodiče zájem o své jednání a v případě kybernetického útoku pro něho bude snazší se rodiči svěřit.

Tabulka 7 Zájem rodičů dětské aktivity na internetu

Zda se rodiče zajímají o to, co dělají jejich děti na internetu	Ano	Ne
Dívky	36	23
Chlapci	17	24
Celkem	53	47

Graf 6 Zájem rodičů o dětské aktivity na internetu

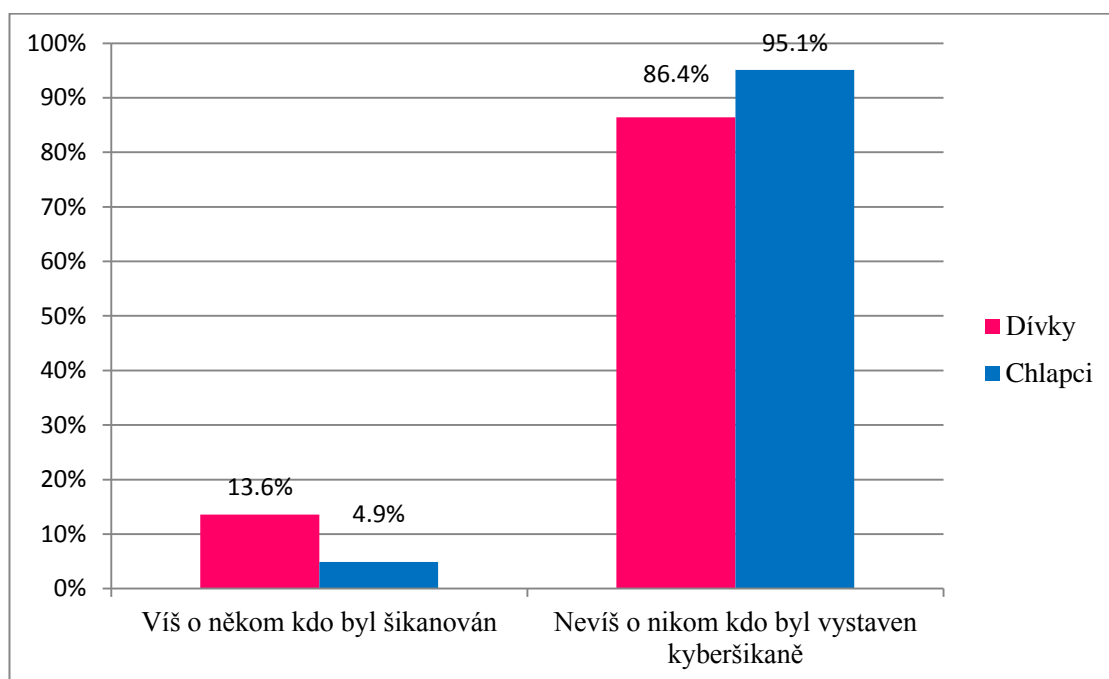
Otázka č. 9: Víš o někom ve svém okolí, kdo byl šikanovaný prostřednictvím internetu nebo mobilu?

90 % respondentů uvádí, že nezná ve svém okolí nikoho, kdo byl šikanován prostřednictvím ICT. Vypadá to na první pohled pozitivně, ale může to mít více vysvětlení. Buď mají děti a jejich okolí opravdu to štěstí, že se s kyberšikanou dosud nesetkali, ale může to znamenat také to, že se oběti se svým traumatem nikomu nesvěřily.

Tabulka 8 Setkání se šikanou

Z okolí kdo byl šikanován	Ano	Ne
Dívky	8	51
Chlapci	2	39
Celkem	10	90

Graf 7 Setkání se šikanou

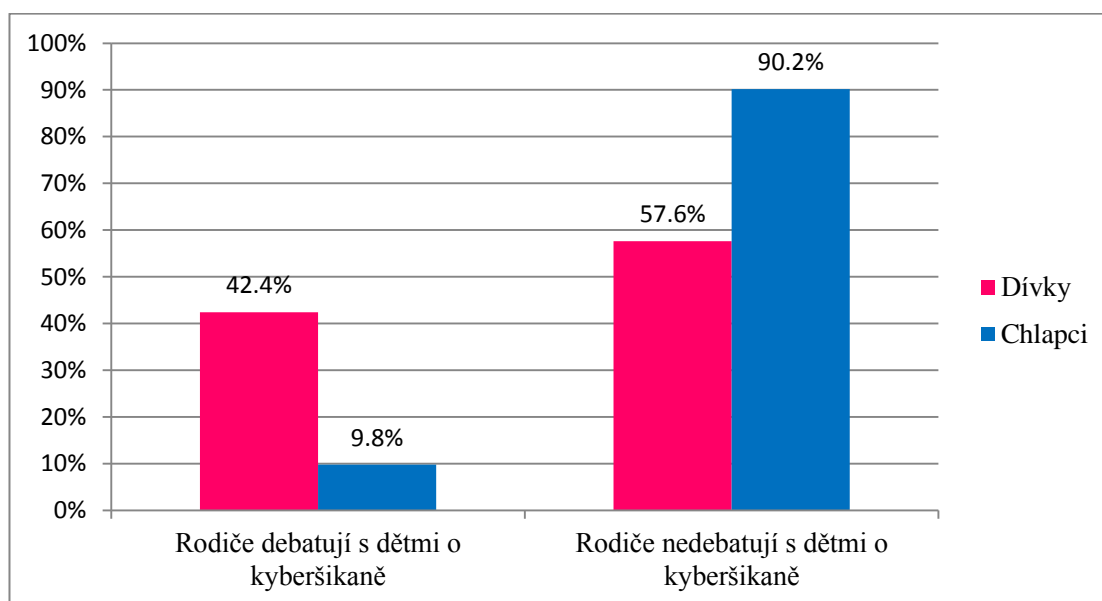
Otázka č. 10: Bavil/a jsi se někdy doma s rodiči o kybernetické šikaně a o tom, co dělat, pokud se s ní setkáš?

Vidíme, že rodiče obecně doma o hrozbě kyberšikany příliš s dětmi nemluví. Otázkou je, zda je to proto, že děti nemají o diskuzi na toto téma zájem, nebo ji rodiče sami neinicují. U dívek a jejich rodin situace není tak tristní jako u chlapců. S dívkami doma rodiče ve 42,4 % o problematice mluví, u chlapců je to pouze v 9,8 %. Stejně jako v otázce číslo osm vidíme, že chlapci v rodinách obecně méně komunikují.

Tabulka 9 Debata o kyberšikaně – rodiče

Debata s rodiči o kyberšikaně	Ano	Ne
Dívky	25	34
Chlapci	4	37
Celkem	29	71

Graf 8 Debata o kyberšikaně – rodiče

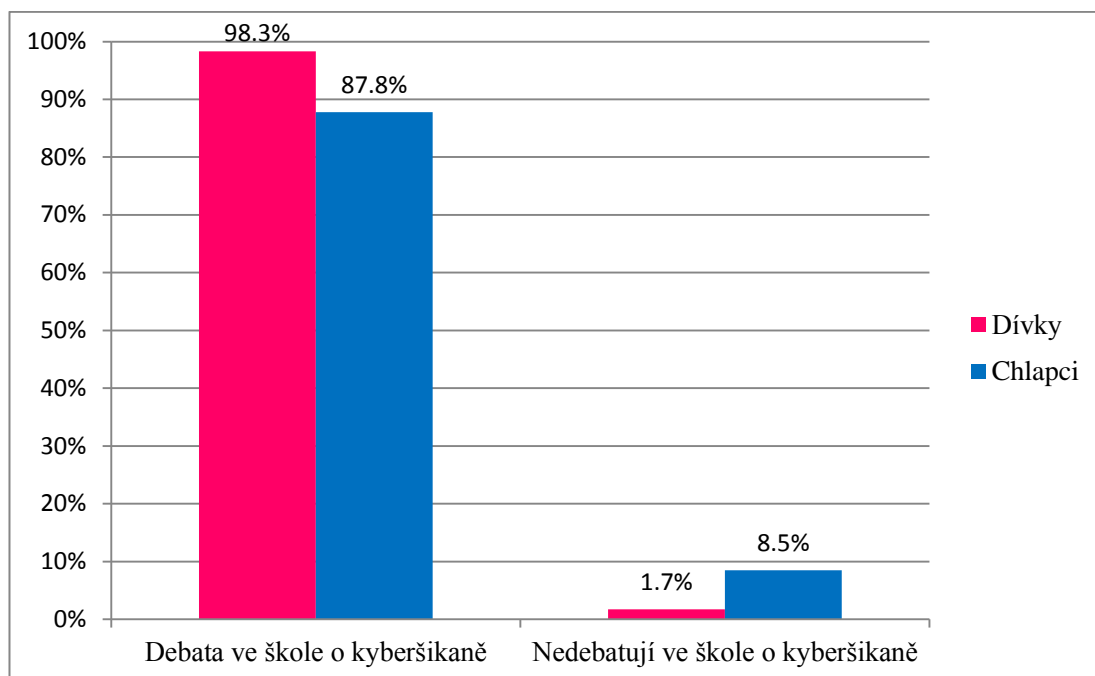
Otázka č. 11: Bavili jste se někdy ve škole (s učitelkou, na besedě...) o kybernetické šikaně a o tom, co dělat, pokud se s ní setkáte?

Pouze mizivé procento dotazovaných (6 %) uvedlo, že se ve škole neseťkalo s debatou a kyberšikaně. Můžeme to přičítat například jejich absenci ve výuce v době, kdy se nějaká beseda nebo diskuse konala. 94 % žáků, kteří se s pojmem kyberšikana setkali, je podle nás dobrý výsledek, je vidět, že se v této problematice něco děje a není brána na lehkou váhu. Dalším pozitivem je, že se děti dostanou k informacím, týkajících se kyberšikany, i když o ní doma nehovoří s rodiči.

Tabulka 10 Debata o kyberšikaně – škola

Debata o kyberšikaně ve škole	Ano	Ne
Dívky	58	1
Chlapci	36	5
Celkem	94	6

Graf 9 Debata o kyberšikaně – škola

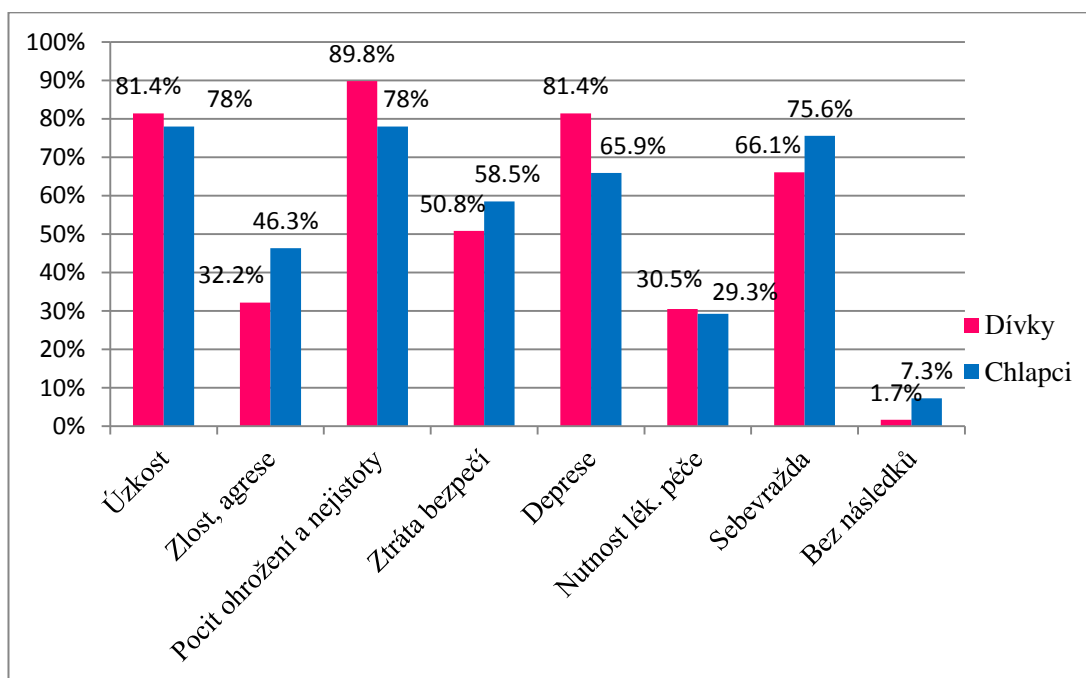
Otázka č. 12: Jaké podle tebe mohou být následky kyberšikany? (můžeš zaškrtnout více možností)

Nejvíce děti uvádějí jako následek kyberšikany uvádějí ztrátu pocitu jistoty. Souvisí to s výše popsanou charakteristikou šikany, kdy před ní děti nemají kam utéct a psychicky si od ní aspoň trochu odpočinout. Jsou tedy v permanentním stresu, který může mít u obzvlášť citlivých jedinců i fyzické následky a může vyústit až do choroby psychosomatického původu. 80 % dětí uvedlo jako následek úzkost, 75 % pak deprese. Z toho jasně vyplývá, že děti pocítují kyberšikanu jako velice psychicky náročnou a zatěžující. 70 % dětí si také myslí, že kyberšikana může být pro oběť tak zatěžující, že raději zvolí dobrovolný odchod ze života. Je vidět, že děti berou problematiku vážně a uvědomují si, že může mít těžké následky, což připisujeme z části také dostatečné a kvalitní edukaci. Pouze čtyři děti ze sta zvolily položku 12 h), tedy že prodělaná kyberšikana nezanechá na oběti žádné stopy.

Tabulka 11 Následky kyberšikany

Následky kyberšikany	Dívky	Chlapci	Celkem
Úzkost	48	32	80
Zlost, agrese	19	19	38
Pocit ohrožení a nejistoty	53	32	85
Ztráta bezpečí	30	24	54
Deprese	48	27	75
Nutnost lékařské péče	18	12	30
Sebevražda	39	31	70
Bez následků	1	3	4

Graf 10 Následky kyberšikany

Otázka č. 13: Víš, na co si máš dávat pozor, abys se nestal/a obětí kyberšikany?

Krátce napiš: (otevřená otázka)

V této otevřené otázce se docela lišily odpovědi dívek a chlapců. **Dívky** nejčastěji uváděly:

- nezveřejňovat odhalené fotografie a videa – 49%,
- nesdělovat osobní údaje (telefon, adresa, rodné číslo – zajímavé je, že fotku jako osobní údaj neuvedla žádná z dotazovaných dívek) – 33%,
- neurážet, nenapadat ostatní uživatele – 9%,
- na sociálních sítích si přidávat do přátel pouze lidi, které dobře znají – 6%,
- nebýt výstřední (nespecifikovaly, co si pod tímto pojmem představují) – 3%.

Chlapci odpovídali následovně:

- nezveřejňovat osobní údaje – 58%,
- nekomunikovat, nereagovat na podezřelé chování – 17%,
- nesdílet podezřelá videa a fotky – 13%,
- nechodit na „podezřelé“ stránky (neuvedli, které stránky považují za podezřelé) – 12%.

Zde uvádím příklady některých konkrétních odpovědí (gramatická i stylistická autentičnost zachována):

- „*nebavit se přes internet s někým koho neznám*“
- „*Nedávat o sobě osobní údaje*“
- „*Dávat si pozor, s kým si píšu. Nepřidávat si do přátel cizí lidi.*“
- „*Nepřidávat si do přátel lidi, které neznám.*“
- „*Na podezřelé lidi na sociálních sítích.*“

Jak můžeme vidět z odpovědí dětí, dívky považují za nejriskantnější chování, kterého se mohou na internetu dopustit, publikování odhalených fotografií. U chlapců se taková odpověď neobjevila ani v jednom případě. V praxi také až příliš často vidíme, že dívky rády publikují své „svůdné“ fotky (tak to některé ve svých odpovědích nazývají). Je dobré, že si uvědomují, že to není právě vhodné chování, takové fotky by mohly být někým použity právě v rámci kyberšikanu jako materiál pro vydírání. Jak už bylo uvedeno výše, tento typ fotek by mohl být také problematický při hledání zaměstnání a mohl by případného zaměstnavatele odradit. Chlapci považují za nejnebezpečnější sdělovat své osobní údaje. Z toho mají strach sice i dívky, ale toto riziko se u nich umístilo až na druhém místě.

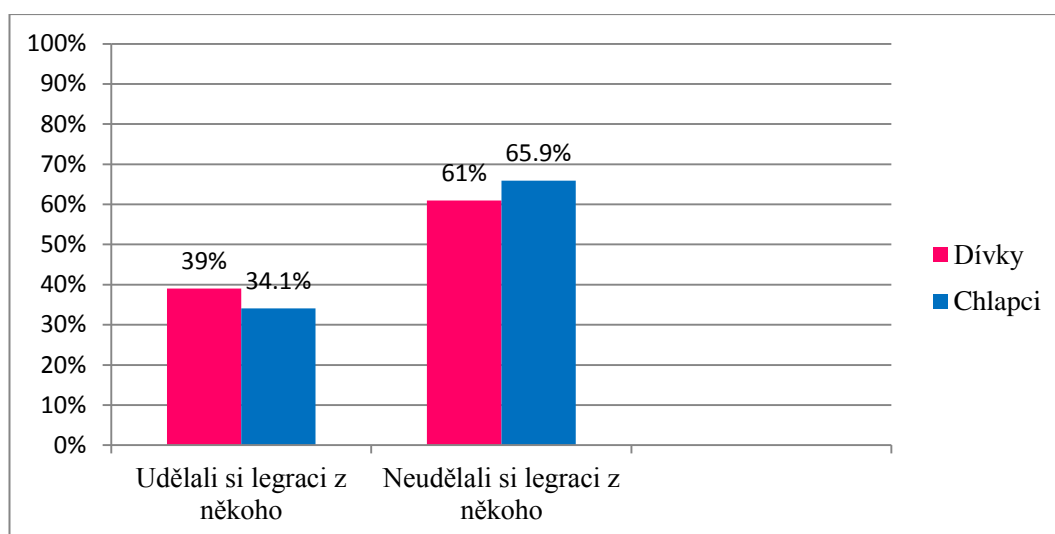
Otázka č. 14: Udělal/a jsi si někdy z někoho legraci např. tím, že jsi se vydával/a za někoho jiného nebo jsi psal/a zprávy z cizího čísla? (na internetu nebo prostřednictvím mobilního telefonu)

37 % dětí to někdy zkusilo, pravděpodobně si ani neuvědomují, že by se tak mohli dopustit kybernetického šikanování jiné osoby. Jedním z charakteristických znaků kyberšikanu (na rozdíl od šikany fyzické nebo psychické) je její neúmyslnost. Co je pro jednoho pouhá legrace, může se jiného hluboce dotýkat. Pokud by se ale jednalo o ojedinělou SMS nebo konverzaci na internetu, mluvit o šikaně by bylo asi nadhodnocené. Pozitivní je, že 63 % z oslovených žáků nemělo nikdy potřebu dělat si tímto způsobem z někoho legraci.

Tabulka 12 „Legrace“ prostřednictvím ITC, mobilu

Udělal sis legraci z někoho prostřednictvím moderních technologií?	Ano	Ne
Dívky	23	36
Chlapci	14	27
Celkem	37	63

Graf 11 „Legrace“ prostřednictvím ICT, mobilu

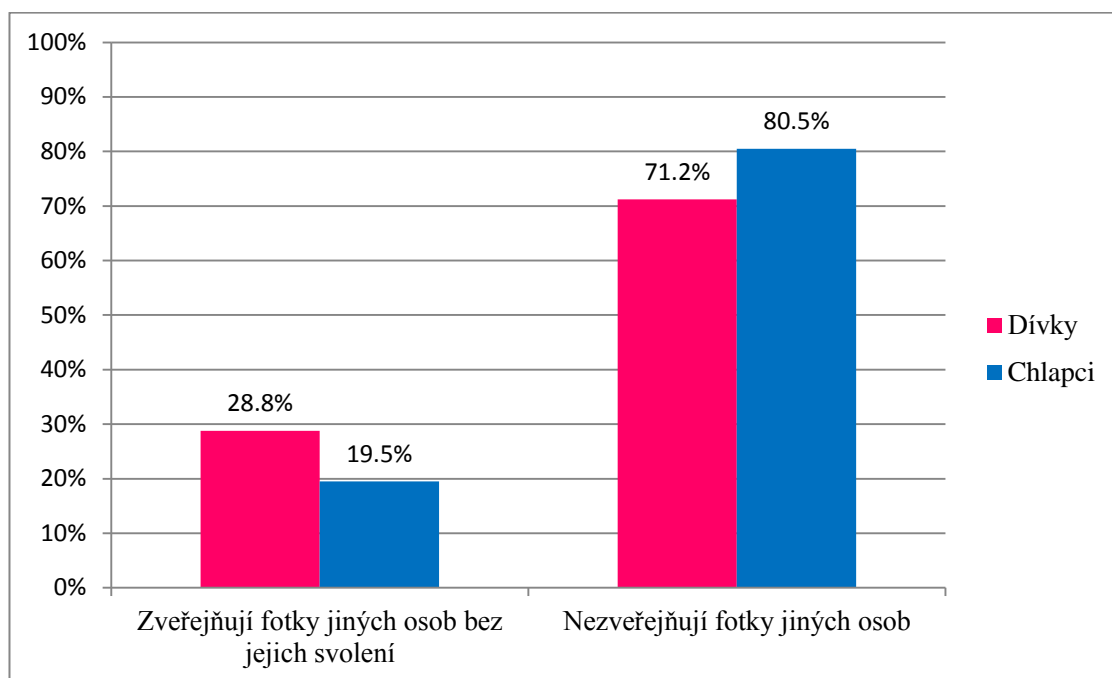
Otázka č. 15: Uveřejňuješ na svém facebookovém profilu fotky jiných osob (kamarádů, rodiny...) bez jejich výslovného dovození? (např. skupinka kamarádů z narozeninové oslavy, nějaká vtipná situace, která se stala o přestávce ve škole...)

Pokud člověk vkládá na svůj účet fotografie cizích osob, Facebook automaticky předpokládá, že mu k tomu dali souhlas.⁸² Proto by uživatelé měli být opatrní, jaké fotky na svůj profil umísťují. Pozitivní je, že 75 % tvrdí, že se ničeho podobného nedopouští.

Tabulka 13 Uveřejňování cizích fotografií na internetu

Uveřejňuješ fotky jiných bez jejich vědomí	Ano	Ne
Dívky	17	42
Chlapci	8	33
Celkem	25	75

Graf 12 Uveřejňování cizích fotografií na internetu

⁸² Prohlášení o právech a povinnostech. In: Facebook [online]. 2012 [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/legal/terms>

Otázka č. 16: Myslíš si, že jsi někdy někomu ublížil/a prostřednictvím internetu?

(i nechtěně?) – polootevřená otázka

Sedm dívek a devět chlapců bylo natolik upřímných, že přiznali, že někomu ublížili. **Dívky** jako nejčastější důvody uváděly:

- nemístné vtípky,
- špatně vyložené informace,
- hádky (s kamarádkami, klukem apod.),
- rozchod,
- odmítnutí nabízeného vztahu.

Chlapci své odpovědi tak nekonkretizovali, měli tendenci spíše zlehčovat. Příklad takové zlehčující odpovědi: „*Zkatoval jsem a zničil vesnici v Travianu*“.⁸³ Zajímavé je, že odpověď o zničení vesnice v této strategické hře se z osmi odpovědí objevila hned dvakrát. Z odpovědí chlapců je patrné, že nebyli ochotni se v této otázce otevřít, přesto, že přiznali, že někomu pravděpodobně ublížili.

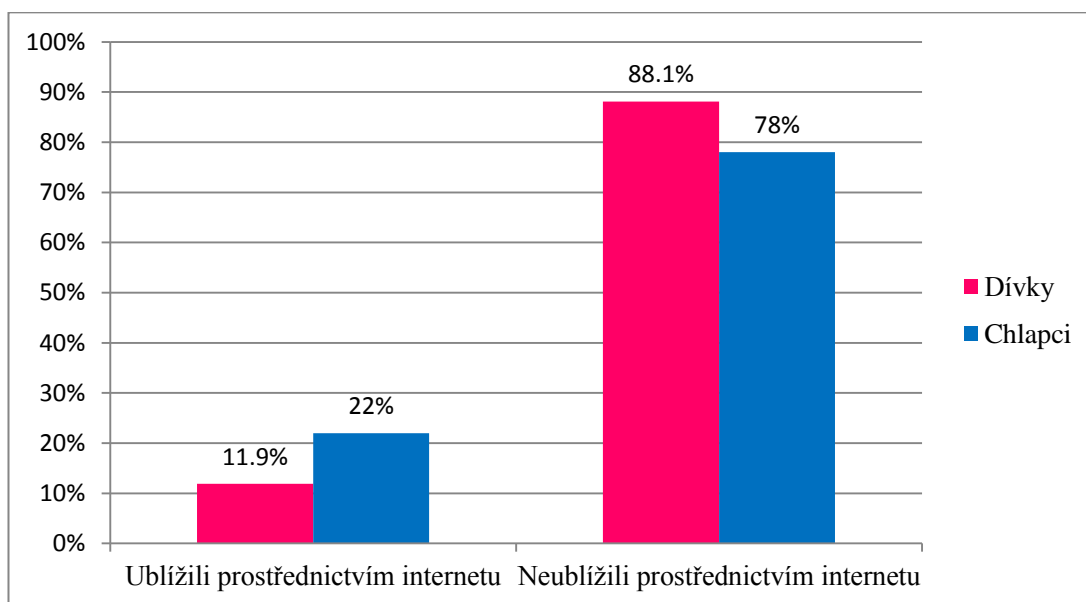
Tabulka 14 „Nechtěná“ kyberšikana

Ublížil jsi někdy někomu prostřednictvím internetu?	Ano	Ne
Dívky	7	52
Chlapci	9	32
Celkem	16	84

⁸³ Strategická počítačová hra

Travian: multiplayerová strategická online hra. *Travian* [online]. 2004 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.travian.cz/>

Graf 13 „Nechtěná“ kyberšikana

Otázka č. 17: Co obvykle děláš na internetu? (může být více možností)

Na prvních třech místech se u dětí umístily tyto činnosti:

- 1) sledování filmů (70 %),
- 2) chatování a hraní her (obě činnosti 68 %),
- 3) stahování hudby a pobyt na sociálních sítích (obě činnosti 67 %).

Je tedy patrné, že mnoho dětí zvládá svou pozornost na internetu dělit mezi více činností najednou (respondenti mohli zaškrtnout více možností). 7 % dětí uvedlo, že se na internetu věnují následujícím činnostem, které v nabídce nebyly:

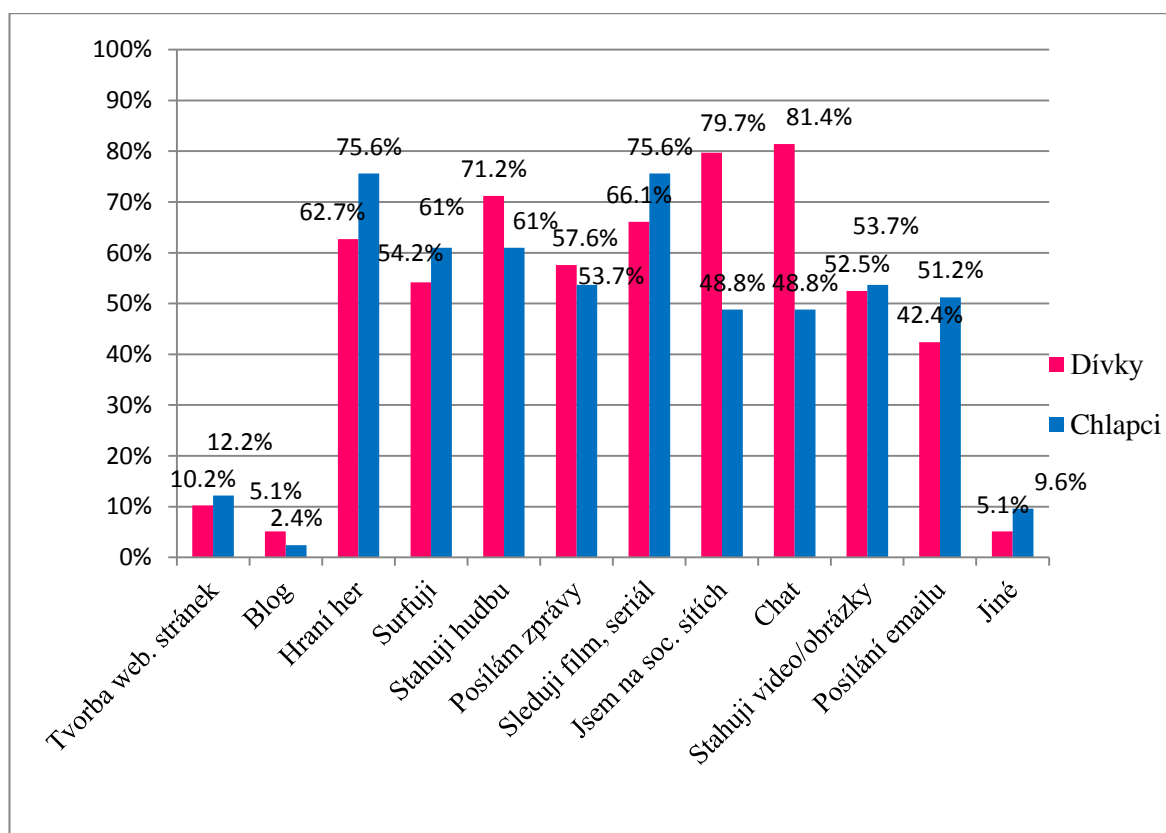
- studium a vypracovávání úkolu do školy,
- tvorba her a filmů.

Pouhá 4 % dětí si vedou svůj internetový deníček (blog), konkrétně 3 dívky a pouze 1 chlapec. V pubertálním věku je to přirozené, dívky mají větší potřebu se vyjadřovat k okolnímu dění, mají také mnoho zálib (líčení, móda, filmy, herci...) a názorů, které chtějí sdílet a konfrontovat s ostatními. Chlapci tuto potřebu evidentně nemají, jediný tvůrce blogu v dotazníku uvedl, že se jedná o blog „odborně“ zaměřený na počítačové hry, tudíž na něm neventiluje své pocity, ale zabývá se svým koníčkem spíše na technické úrovni.

Tabulka 15 Nejčastější činnosti na internetu

Co děláš na internetu	Dívky	Chlapci	Celkem
Tvorba web. stránek	9	5	14
Blog	3	1	4
Hraní her	37	31	68
Surfuji	32	25	57
Stahuji hudbu	42	25	67
Posílám zprávy	34	22	56
Sleduji film, seriál	39	31	70
Jsem na soc. sítích	47	20	67
Chat	48	20	68
Stahuji video a foto	31	22	53
Posílání emailů	25	21	46
Jiné	3	4	7

Graf 14 Nejčastější činnosti na internetu

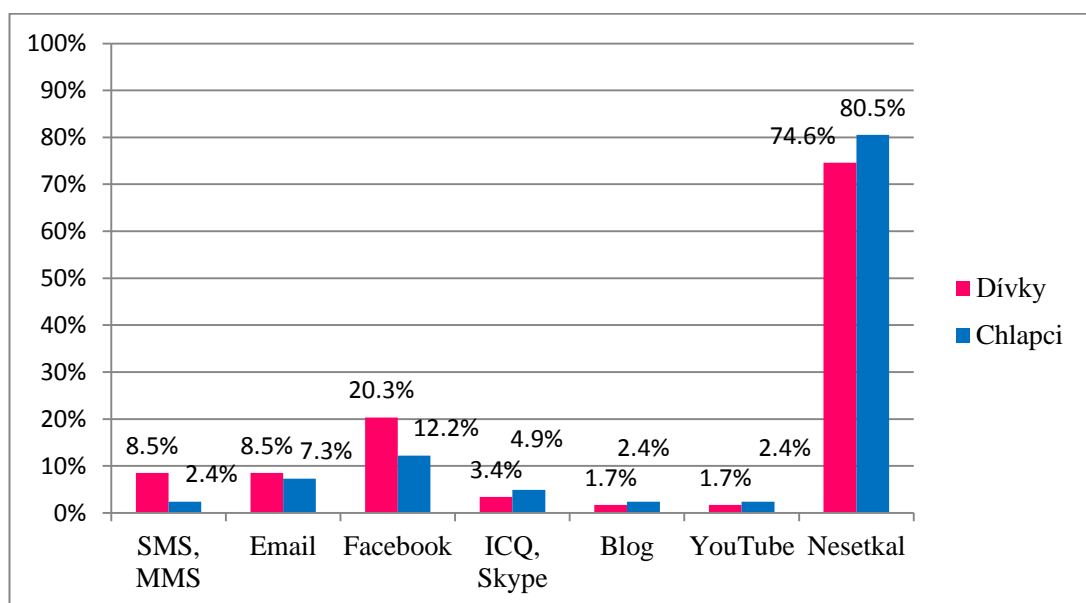
Otázka č. 18: S jakou formou kyberšikany jsi se setkal/a? (stal/a jsi se přímo obětí, víš o někom ve svém okolí...)

77 % žáků se s kyberšikanou podle svých slov nikdy nesetkalo. Naopak 13 % se setkalo s jednou a více formami kybernetické šikany (někteří zaškrtili více možností). Nejvíce z těch, kteří se s kyberšikanou setkali (17 %) uvádí, že se tak stalo na sociální síti, což odpovídá odpovědím z otázek č. 4 a 17, kde žáci odpovídali, že na Facebooku a jiných sociálních sítích tráví poměrně hodně času. Dále dva žáci uvádí, že se se šikanou setkali na nějakém blogu a další dva na You Tube. Šikana prostřednictvím You Tube může na první pohled vypadat zvláštně, v praxi se většinou jedná o klasickou šikanu, kterou agresori natočili (nebo oběť vyprovokovali k nestandardní reakci – viz happy slapping) a poté umístili na server. Tato forma šikany je pro oběť velice traumatizující kvůli výše popsaným sekundárním útočnickům a množství zhlédnutí.

Tabulka 16 Formy kyberšikany

Forma kyberšikany	SMS,MMS	Email	Facebook	ICQ, Skype	Blog	YouTube	Nesetkal
Dívky	5	5	12	2	1	1	44
Chlapci	1	3	5	2	1	1	33
Celkem	6	8	17	4	2	2	77

Graf 15 Formy kyberšikany

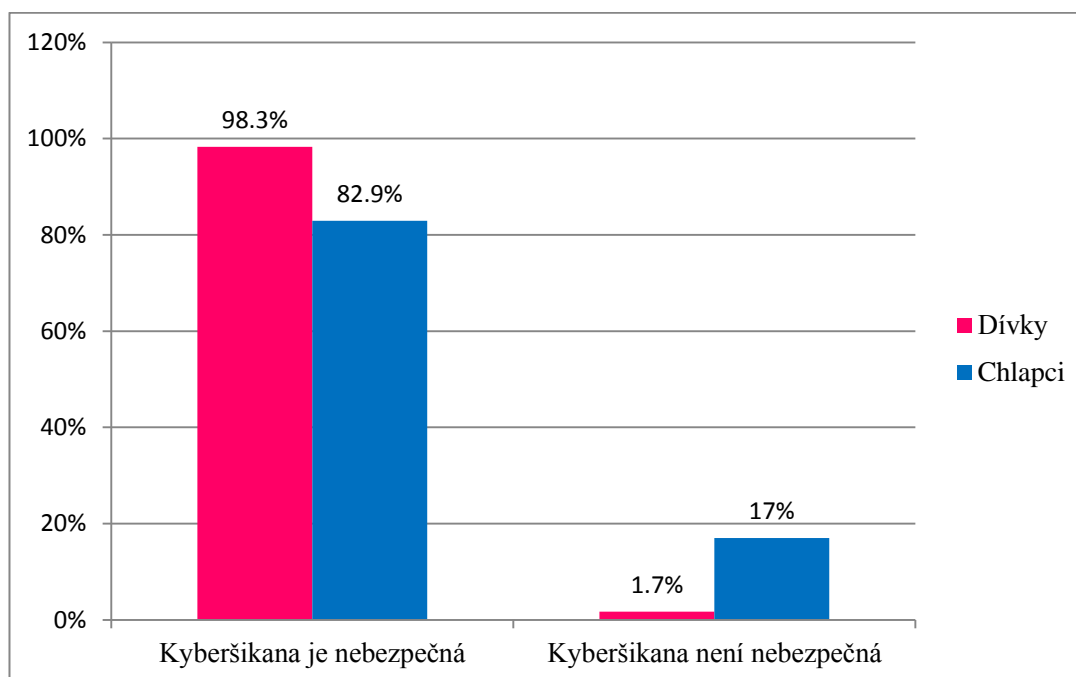
Otázka č. 19: Myslíš si, že je kyberšikana nebezpečná?

92 % dětí považuje kyberšikanu za nebezpečnou. Považujeme to opět za důsledek dobré edukace.

Tabulka 17 Nebezpečnost kyberšikany

Je kyberšikana nebezpečná?	Ano	Ne
Dívky	58	1
Chlapci	34	7
Celkem	92	8

Graf 16 Nebezpečnost kyberšikany

Otázka č. 20: Víš, co máš dělat nebo na koho se obrátit v případě, že tě někdo na internetu šikanuje nebo ti vyhrožuje? (polootevřená otázka)

89 % dětí by v případě, pokud by se setkalo s kyberšikanou, vědělo, na koho se má obrátit. V tomto případě se jedná o polootevřenou otázku, a pokud děti zvolily položku 20 a), tedy odpověď ano, měly doplnit, kde k informacím přišly. Uvádím podle četnosti odpovědí:

Dívky:

- rodiče,
- škola – třídní učitel,
- škola – jiný než třídní učitel,
- besedy,
- P-centrum Olomouc,⁸⁴
- kamarádi,
- internet.

Chlapci:

- rodiče,
- škola – učitel,
- besedy,
- P-centrum Olomouc,⁸⁵
- PČR.

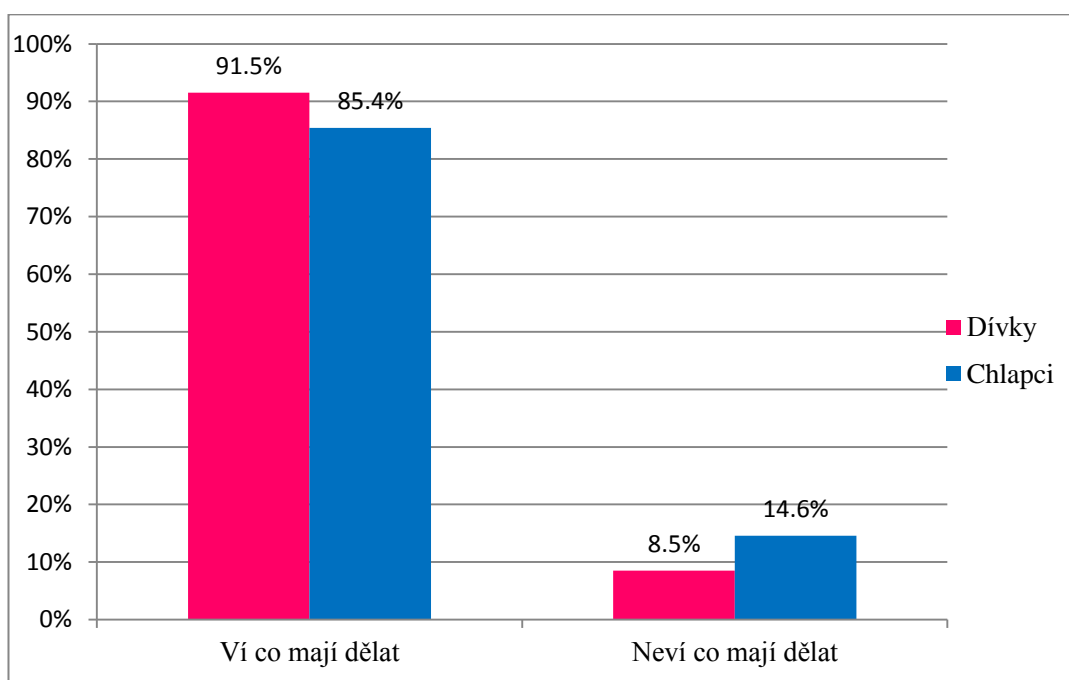
Tabulka 18 Kam se obrátit v případě kyberšikany

Víš co dělat, když zjistíš, že je někdo šikanován?	Ano	Ne
Dívky	54	5
Chlapci	35	6
Celkem	89	11

⁸⁴ Preventivní pporadenské centrum v Olomouci
P-centrum [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.p-centrum.cz/>

⁸⁵ Tamtéž

Graf 17 Kam se obrátit v případě kyberšikany

Otázka č. 21: Co bys dělal/a, kdyby ses dověděl/a, že je tvůj kamarád/kamarádka kyberšikanovaný/á? Krátce napiš:

Většina dětí by se snažila svým kamarádům nějak pomoci. Pouze 7 % dotazovaných uvedlo, že neví, co by dělali, kdyby se dověděli, že jejich kamaráda někdo šikanuje prostřednictvím ICT. 93 % dětí vždy uvedlo alespoň nějaký pokus o pomoc. Přesto, že se v tomto případě jedná o otevřenou otázku, odpovědi dětí se docela shodovaly. Uvádím odpovědi podle četnosti, od nejčastějších po ojedinělé:

- nejčastěji (79 %) děti uváděly, že by o zjištěné šikaně řekly někomu dospělému (svým rodičům, rodičům oběti, učiteli, staršímu sourozenci), a to i přesto, že by si to šikanovaný kamarád nepřál. Považujeme to za dobré, protože i když si to oběť nepřeje, je nutné situaci řešit, aby nenabývala stále větších a pro oběť nebezpečnějších rozměrů. Je dobře, že si to žáci uvědomují.
- v 7 % dotazování nevědí, jak by se měli zachovat,
- 6 % by vyhledalo Policii České Republiky,
- 5 % by oběti poradilo, aby si „zrušila účet“ – respondenti blíže nespecifikovali, o jaký účet by se mělo jednat,
- 3 % jiné (různé rádobly vtípné odpovědi).

Zde uvádím příklady některých konkrétních odpovědí (gramatická i stylistická autentičnost zachována):

- „*Snažila bych se ho přesvědčit, aby to ohlásil, pokud by nechtěl udělala bych to sama*“
- „*Řekla bych ať to řekne a kdyby nechtěl udělala bych to sama.*“
- „*Řekla bych to jejím i svým rodičům a ti by jí pomohli*“
- „*Nemám ani poněti. o:D*“
- „*Taky bych ho šikanoval.*“
- „*Řekl bych: Proč zrovna ty?*“
- „*řekl bych to policii*“

Otázka č. 22: Myslíš si, že kyberšikana je trestný čin?

Jak vyplynulo z odpovědí na některé předchozí otázky, jsou děti v kybernetické šikaně informovány dostatečně, přesto na otázku, zda je kyberšikana trestný čin 94 % odpovědělo chybně. Kyberšikana jako taková nenaplnuje skutkovou podstatu trestného činu, ale mohou se na ni vztahovat tato zákonná opatření:⁸⁶

- *ublížení na cti zákon č. 200/1990sb. Zákon o přestupcích, § 49,*
- *pomluva zákon č. 40/2009sb. Trestní zákoník, § 184,*
- *zákaz natáčení, fotografování a zveřejnění snímku bez souhlasu dotyčné osoby zákon č. 40/1964sb., občanský zákoník, § 12-13,*
- *stalking § 354 trestního zákoníku.*

Dál může šikana naplnovat skutkovou podstatu těchto trestných činů:⁸⁷

- omezování osobní svobody,
- krádež,
- ublížení na zdraví,
- poškozování cizí věci.

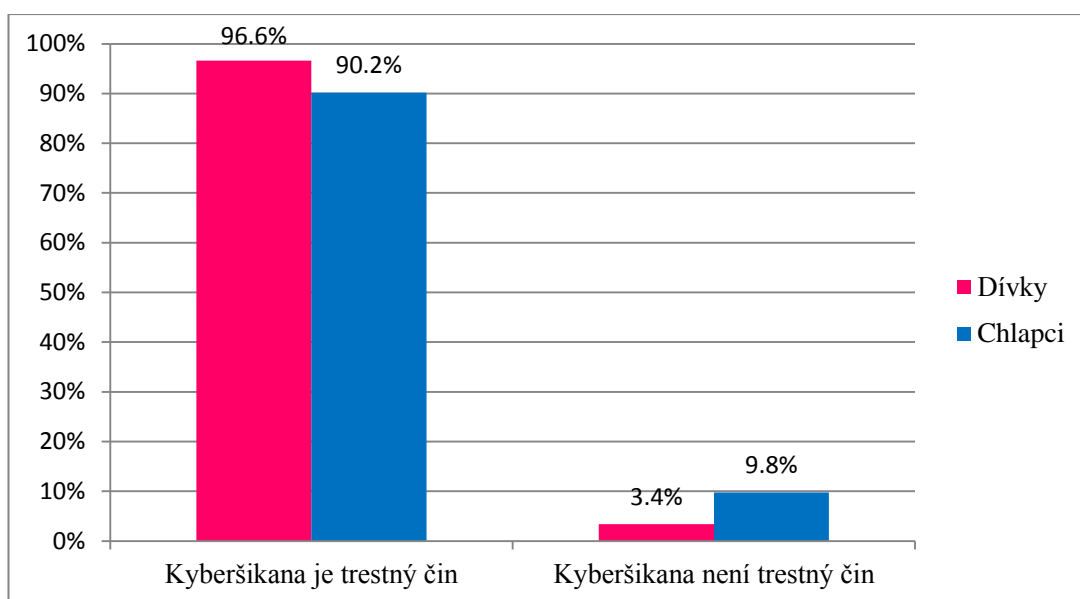
⁸⁶ Kyberšikana a zákon. In: *ZŠ Klegova* [online]. 2011 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.zsklegova.cz/index.php/skolni-metodik-prevence/kybersikana-a-zakon>

⁸⁷ Tamtéž

Tabulka 19 Znalost trestněprávní odpovědnosti v případě kyberšikany

Kyberšikana – trestný čin?	Ano	Ne
Dívky	57	2
Chlapci	37	4
Celkem	94	6

Graf 18 Znalost trestněprávní odpovědnosti v případě kyberšikany

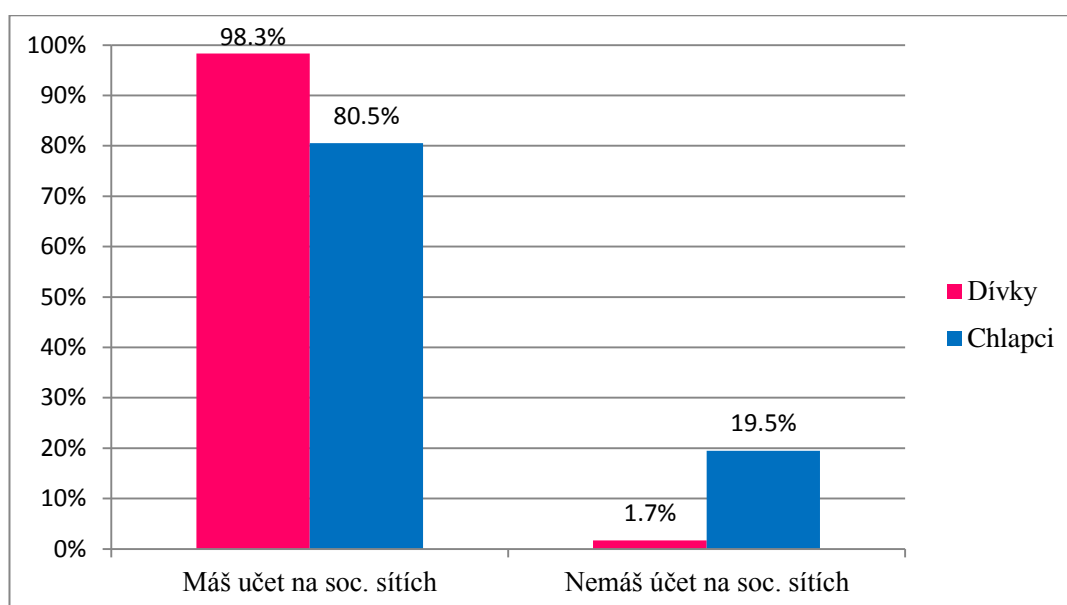
Otázka č. 23: Máš založený účet na nějaké sociální síti (Facebook, My Space, Twitter, Google+)?

Pouze 9 % dětí nemá účet na žádné sociální síti. V otázce č. 18 také děti uvádí, že pokud už se s kybernetickou šikanou setkaly, bylo to v nejvíce případech právě na sociálních sítích (17 %). Považujeme to za logické, protože tam, kde tráví děti nejvíce času, hrozí také největší riziko setkání s negativními jevy v kyberprostoru. Sociální síť je také už ze své podstaty komunikační platforma, kde se uživatelé scházejí právě za účelem komunikace. A ta může být i negativně laděna (urážky, slovní napadání uživatelů atd.).

Tabulka 20 Četnost účtů na sociálních sítích

Máš účet na soc. sítích	Ano	Ne
Dívky	58	1
Chlapci	33	8
Celkem	91	9

Graf 19 Četnost účtů na sociálních sítích

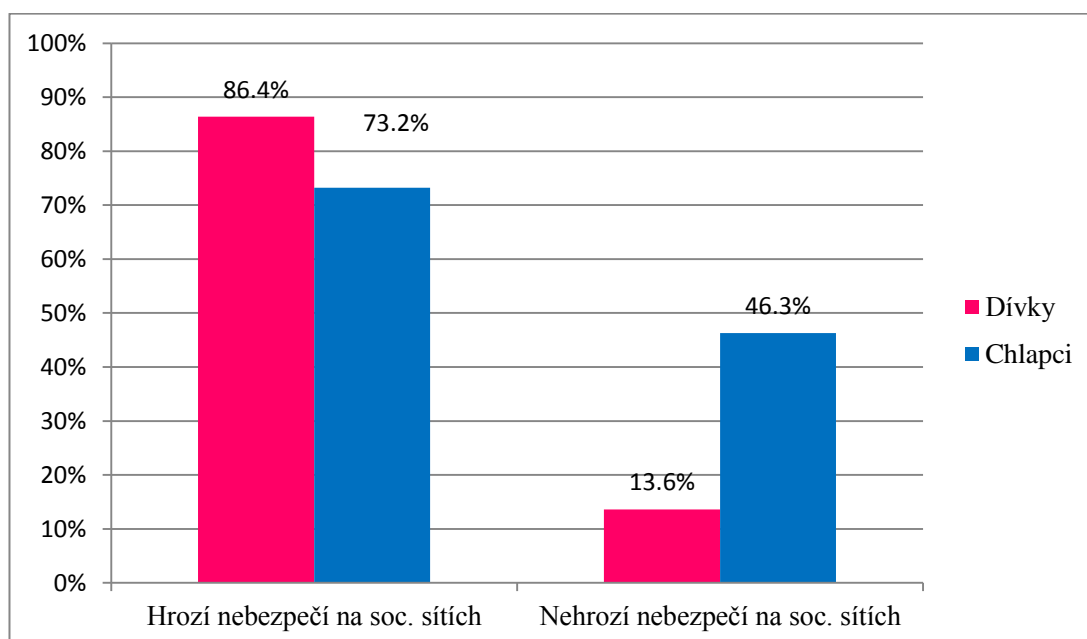
Otázka č. 24: Myslíš si, že ti na Facebooku nebo jiných sociálních sítích hrozí nějaké nebezpečí?

Považujeme za pozitivní, že přesto, že má většina respondentů založený účet na některé ze sociálních sítí, většina (81 %) z nich si uvědomuje, že pohyb na nich s sebou může přinášet nějaká rizika.

Tabulka 21 Hrozba rizika na sociálních sítích

FB a jiné soc. sítě hrozí nebezpečí?	Ano	Ne
Dívky	51	8
Chlapci	30	11
Celkem	81	19

Graf 20 Hrozba rizika na sociálních sítích

ZÁVĚR

Diplomová práce je složena z teoretické a praktické části. Teoretická část objasňuje, na základě informací získaných z odborné literatury, zákonitosti, které vedou ke vzniku šikany a je v ní poukázáno na rozdíl mezi klasickou šikanou a kyberšikanou. Dále popisuje formy a prostředky kyberšikany a příbuzné fenomény, které s ní úzce souvisí. Neméně důležité jsou kapitoly, zabývající se preventivními opatřeními a vybranými preventivními programy, které proti kybernetické šikaně bojují.

Problematika kyberšikany a nebezpečných fenoménů na internetu obecně, není v naší společnosti sledována příliš dlouho. Přineslo ji s sebou masové rozšíření ICT, ale spolu s ním se bohužel stejně rychle nerozšířila etiketa chování v kyberprostoru. Lidé přijali s nadšením možnosti, které jim moderní komunikační technologie přinášejí, ale bohužel byla celospolečensky podceňována rizika. Z této skutečnosti také vychází právě preventivní programy, které si kladou za cíl zvýšit ve společnosti povědomí o tom, že internet a v dnešní době čím dál rozšířenější pobyt lidí na sociálních sítích, s sebou nese kromě mnoho pozitivního také jistá negativa a mnohdy přímo ohrožení.

Výzkumy a akce preventivního charakteru jsou zaměřeny především na děti a mladistvé, protože ti jsou kvůli nedostatečným životním zkušenostem a dočasné emocionální nevyzrálosti, dané aktuálním vývojovým stupněm, nejčastějšími oběťmi útočníků v kyberprostoru. Také na nich prodělaná kyberšikana může zanechat hluboké šrámy a jak je patrné z kazuistik, které jsou v diplomové práci pro ilustraci uváděny, nezřídka může končit tragicky.

V praktické části diplomové práce bylo provedeno dotazníkové šetření na druhém stupni základní školy. Jeho cílem bylo zmapovat chování dětských uživatelů internetu a zjistit, zdali mají povědomí o rizicích, která tam na ně mohou číhat a zda vědí, jak se před nimi účinně chránit. V posledních letech v rámci výše popsaných preventivních programů bývají na základních i středních školách často pořádány besedy právě na téma internetové bezpečnosti, které mají za úkol upozornit žáky a studenty na jim mnohdy neznámá rizika a zároveň jim poradit, jak se jim vyhnout a kam se v případě potřeby obrátit se žádostí o pomoc.

Z výsledků dotazníkového šetření v této práci vyplývá, že v mnohých potencionálně nebezpečných situacích by si respondenti dokázali poradit a také by věděli, na koho se mají obrátit, pokud se setkají na internetu s něčím podezřelým. Tuto skutečnost můžeme považovat za výsledek kvalitní edukace a zájmu ze strany dětí i školy. Proto nezbyvá doufat, že se děti, mladiství i dospělí budou ubírat touto cestou

a budou si dávat pozor na to, co na sebe ve zdánlivé anonymitě internetových stránek prozrazují a co by se mohlo případně obrátit proti nim.

Seznam grafů a tabulek

- Graf 1 – Místa, kde mají žáci přístup k internetu
- Graf 2 – Množství času, stráveného na internetu
- Graf 3 – Množství času, stráveného na sociálních sítích
- Graf 4 – Podezřelé chování na internetu
- Graf 5 – Umístění počítače v domácnosti
- Graf 6 – Zájem rodičů o dětské aktivity na internetu
- Graf 7 – Setkání se šikanou
- Graf 8 – Debata o kyberšikaně – rodiče
- Graf 9 – Debata o kyberšikaně – škola
- Graf 10 – Následky kyberšikany
- Graf 11 – „Legrace“ prostřednictvím ICT, mobilu
- Graf 12 – Uveřejňování cizích fotografií na internetu
- Graf 13 – „Nechtěná“ kyberšikana
- Graf 14 – Nejčastější činnosti na internetu
- Graf 15 – Formy kyberšikany
- Graf 16 – Nebezpečnost kyberšikany
- Graf 17 – Kam se obrátit v případě kyberšikany
- Graf 18 – Znalost trestněprávní odpovědnosti v případě kyberšikany
- Graf 19 – Četnost účtů na sociálních sítích
- Graf 20 – Hrozba rizika na sociálních sítích
-
- Tabulka 1 – Pohlaví dotazovaných
- Tabulka 2 – Místa, kde mají žáci přístup k internetu
- Tabulka 3 – Množství času, stráveného na internetu
- Tabulka 4 – Množství času, stráveného na sociálních sítích
- Tabulka 5 – Podezřelé chování na internetu
- Tabulka 6 – Umístění počítače v domácnosti
- Tabulka 7 – Zájem rodičů o dětské aktivity na internetu
- Tabulka 8 – Setkání se šikanou
- Tabulka 9 – Debata o kyberšikaně – rodiče
- Tabulka 10 – Debata o kyberšikaně – škola
- Tabulka 11 – Následky kyberšikany

- Tabulka 12 – „Legrace“ prostřednictvím ICT, mobilu
- Tabulka 13 – Uveřejňování cizích fotografií na internetu
- Tabulka 14 – „Nechtěná“ kyberšikana
- Tabulka 15 – Nejčastější činnosti na internetu
- Tabulka 16 – Formy kyberšikany
- Tabulka 17 – Nebezpečnost kyberšikany
- Tabulka 18 – Kam se obrátit v případě kyberšikany
- Tabulka 19 – Znalost trestněprávní odpovědnosti v případě kyberšikany
- Tabulka 20 – Četnost účtů na sociálních sítích
- Tabulka 21 – Hrozba rizika na sociálních sítích

Literatura

- [1] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-
- [2] KAVALÍR, Aleš. *Kyberšikana a její prevence*. Plzeň: Člověk v tísni, o. p. s., pobočka Plzeň, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.
- [3] KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s. r. o., 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
- [4] KOPECKÝ, Kamil. *Kybergrooming: Nebezpečí kyberprostoru*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30]. ISBN 978-80-254-7573-7.
- [5] KOPECKÝ, Kamil. *Stalking a kyberstalking: Nebezpečné pronásledování*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30]. ISBN 978-80-254-7737-3.
- [6] KREJČÍ, Veronika. *Kyberšikana: Kybernetická šikana*. Olomouc: Olomouc, 2010[cit. 2013-03-30]. ISBN 978-80-254-7791-5.

Internetové zdroje

- [1] Aktivity. *Saferinternet.cz: ... pro bezpečnější internet* [online]. 2011 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/aktivity-projektu>
- [2] BARTONĚK, Jan. Dětská prostituce. E-bezpečí [online]. 2012 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/482-dtska-prostituce>
- [3] BELSEY, Bill. *Always on, always aware: What is cyberbullying?* [online]. Canada, 2004 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Information.pdf
- [4] CAMBELL, Jacquelyn et al. Risk factors for femicide in abusive relationships: results from a multisite case control study. *American Journal of Public Health* [online]. 2003, roč. 93, č. 7 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=31101b75-d982-4a68-9ae7-2355ba1c894d%40sessionmgr4&vid=1&hid=9>
- [5] Co je to šikana?. *Záchranný kruh* [online]. 2009 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: http://www.zachranny-kruh.cz/rizikove_chovani/co_je_to_sikana.html
- [6] *E-SYNERGIE: vědeckovýzkumná síť pro rizika elektronické komunikace* [online]. 2011 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.esynergie.upol.cz/>
- [7] Horká linka. *Horká linka: Saferinternet.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.horkalinka.net/index.asp>
- [8] Informace o projektu. In: *E-bezpečí* [online]. [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>
- [9] Internet a kyberšikana. In: *E-bezpečí* [online]. 2008 [cit. 2013-01-21]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/36-36>
- [10] Jak se chránit před kyberšikanou a jak se bránit kyberútočnickům. *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/27/39/lang,czech/>
- [11] Jessica Logan Suicide: Parents Of Dead Teen Sue School, Friends Over Sexting Harassment. In: *Huffpost* [online]. 18.3.2010, 25.5. 2011 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2009/12/07/jessica-logan-suicide-par_n_382825.html?
- [12] „Jít či nejít?“ Nové video projektu E-Bezpečí. In: *E-bezpečí* [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/kybergrooming/609-jit-nejit-video>
- [13] KOPECKÝ, Kamil. Co je sexting. In: *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>

- [14] KOPECKÝ.K. *Kamil Kopecký: Kybergrooming aneb kdo loví v chatu*. Česká škola [online]. 2009 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2009/05/kamil-kopeccky-kybergrooming-aneb-kdo.html>
- [15] KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *Rizika virtuální komunikace*. 1. vydání. Olomouc: NET UNIVERSITY, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-254-7866-0.
- [16] Kyberšikana a zákon. In: *ZŠ Klegova* [online]. 2011 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.zsklegova.cz/index.php/skolni-metodik-prevence/kybersikana-a-zakon>
- [17] Materiály pro studium. *E-bezpečí* [online]. 2012 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>
- [18] Nový trestný čin v právní úpravě ČR – nebezpečné pronásledování tzv. stalking. In: ŠEBESTA, Kamil a Patrik KOMÁREK. *Epravo.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/novy-trestny-cin-v-pravni-uprave-cr-nebezpecne-pronasledovani-tzv-stalking-60643.html>
- [19] O nás. In: *Saferinternet.cz: ...pro bezpečnější internet* [online]. 2011 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.saferinternet.cz/o-nas>
- [20] O projektu. *E-nebezpečí* [online]. 2010 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.e-nebzpeci.cz/index.php/informace-o-projektu>
- [21] *P-centrum* [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.p-centrum.cz/>
- [22] Počet aktivních uživatelů Facebooku překonal miliardu. *ČT 24 - Česká televize* [online]. 4. 10. 2012 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media-it/198374-pocet-aktivnich-uzivatelu-facebooku-prekonal-miliardu/>
- [23] Poradna e-bezpečí: pro oblast rizikového chování na internetu. [online]. 2008 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.napisnam.cz/>
- [24] Prohlášení o právech a povinnostech. In: *Facebook* [online]. 2012 [cit. 2013-01-11]. Dostupné z: <http://www.facebook.com/legal/terms>
- [25] Seznam se bezpečně 1. [video]. *Seznam se bezpečně!* [online]. Seznam.cz, 2009, [Vid. 11.02.2013]. Dostupné z: <http://www.seznamsebezpecne.cz/video/2-seznam-se-bezpecne-1>
- [26] Seznam se bezpečně 2. [video]. *Seznam se bezpečně!* [online]. Seznam.cz, 2012, [Vid. 11.02.2013]. Dostupné z: <http://www.seznamsebezpecne.cz/>
- [27] *Šikana - OS Společenství proti šikaně* [online]. 2004 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.sikana.org/>
- [28] Travian: multiplayerová strategická online hra. *Travian* [online]. 2004 [cit. 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.travian.cz/>

[29] Trestní zákoník: Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Business center.cz* [online]. 1998, 2009 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/cast2h4.aspx>

[30] UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, Pedagogická fakulta. *Projekt e-bezpečí: Výroční zpráva o činnosti za rok 2012* [online]. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. Olomouc, 2013 [cit. 2013-03-31]. Dostupné z: http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/cat_view/40-vyrocní-zpravy

[31] Virální videa se šíří jako virus - lidé je milují, firmy vydělávají. In: *Česká televize* [online]. 2012 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media-it/174130-viralni-video-se-siri-jako-virus-lide-je-miluji-firmy-vydelavaji/>

Jiné zdroje

[1] KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *E-bezpečí prevence a edukace v oblasti rizikového chování na internetu: kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking, rizika sociálních sítí, zneužití osobních údajů*. [prezentace power-point]. Olomouc. 2011

[2] SZOTKOWSKI, R. *E-bezpečí*. (přednáška) Ostrava, Centrum rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci, dne 19.6.2012

Příloha - Dotazník

Dobrý den,

jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a v rámci své diplomové práce potřebuji zjistit, jak se chovají uživatelé při používání internetu. Proto bych vás ráda požádala o vyplnění tohoto dotazníku, jehož výsledky budou součástí mé práce.

Odpovědi prosím kroužkujte. Dotazník je anonymní, proto se na něj nikde nepodepisujte.

Děkuji za ochotu a spolupráci.

1. Jsi:

- a) dívka
- b) chlapec

2. Přístup k internetu máš (můžeš zaškrtnout více možností):

- a) doma
- b) ve škole
- c) na mobilním telefonu
- d) v internetové kavárně
- e) v knihovně
- f) u kamaráda/spolužáka
- g) jinde:

3. Kolik času trávíš denně na internetu?

- a) 0 – 1 hodin
- b) 2 – 3 hodiny
- c) 4 – 5 hodin
- d) 6 – 7 hodin
- e) 8 – 10 hodin

4. Kolik z času, stráveného na internetu, se pohybuješ na sociálních sítích?

- a) celou dobu, co jsem na internetu
- b) ½ času celkově stráveného na internetu
- c) ¼ času celkově stráveného na internetu
- d) do půl hodiny (jen zkontroluji svůj účet a jinak se na internetu věnuji jiným činnostem)
- e) nemám účet na sociální síti

5. Setkal/a jsi se někdy na internetu s podezřelým chováním? Jakým? (můžeš zaškrtnout více možností)

- a) vyhrožování
- b) slovní napadání ostatních uživatelů
- c) posílání urážlivých zpráv
- d) zasilání materiálů se sexuální tematikou
- e) snaha vylákat od uživatelů osobní údaje (jméno, adresu, telefonní číslo...)
- f) podezřelé inzeráty s nabídkou brigád (focení, setkání na odlehlém místě...)
- g) inzeráty, poptávající přímo sexuální služby mladistvých
- h) jiné:

6. Co si představuješ pod pojmem šikana prostřednictvím moderních informačních technologií (tzv. kyberšikana)? Krátce popiš:

7. Kde je u tebe doma umístěný počítač?

- a) v obývacím pokoji
- b) v pracovně rodičů
- c) v ložnici rodičů
- d) mám notebook, takže si jej mohu odnést kamkoli
- e) jinde:

8. Zajímají se rodiče o to, co na internetu děláš? (jestli máš účet na Facebooku, jestli hraješ hry, s někým si píšeš apod.)

- a) ano
- b) ne

9. Víš o někom ve svém okolí, kdo byl šikanovaný prostřednictvím internetu nebo mobilu?

- a) ano
- b) ne

10. Bavit/a jsi se někdy doma s rodiči o kybernetické šikaně a o tom, co dělat, pokud se s ní setkáš?

- a) ano
- b) ne

11. Bavili jste se někdy ve škole (s učitelkou, na besedě...) o kybernetické šikaně a o tom, co dělat, pokud se s ní setkáte?

- a) ano
- b) ne

12. Jaké mohou být podle tebe následky kyberšikany? (můžeš zaškrtnout více možností)

- a) úzkost
- b) zlost, agrese
- c) pocity ohrožení a nejistoty
- d) ztráta pocitu bezpečí v domácím prostředí
- e) deprese
- f) nutnost lékařské pomoci
- g) sebevražda
- h) bez následků

13. Víš, na co si máš dávat pozor, abys se nestal/a obětí kyberšikany? Krátce napiš:

14. Udělal/a jsi si někdy z někoho legraci např. tím, že jsi se vydával/a za někoho jiného nebo jsi psal/a zprávy z cizího čísla? (na internetu nebo prostřednictvím mobilního telefonu)

- a) ano
- b) ne

15. Uveřejňuješ na svém facebookovém profilu fotky jiných osob (kamarádů, rodiny...) bez jejich výslovného dovození? (např. skupinka kamarádů z narozeninové oslavy, nějaká vtipná situace, která se stala o přestávce ve škole...)

- a) ano
- b) ne

16. Myslíš si, že jsi někdy někomu ublížil/a prostřednictvím internetu? (i nechtěně)

a) ano
jakým způsobem:

b) ne

17. Co obvykle děláš na internetu? (může být více možností)

- a) tvořím webové stránky
- b) píši si internetový deníček (blog)
- c) hraji hry
- d) surfuji
- e) stahuji hudbu
- f) posílám zprávy
- g) sleduji filmy a seriály
- h) jsem na sociálních sítích
- i) chatuji
- j) stahuji videa/obrázky
- k) posílám e-maily
- l) jiné:

18. S jakou formou kyberšikany jsi se setkal/a? (stal/a jsi se přímo obětí, víš o někom ve svém okolí...)

- a) prostřednictvím mobilu (SMS, MMS)
- b) prostřednictvím e-mailu
- c) prostřednictvím Facebooku (či jiných sociálních sítí)
- d) prostřednictvím instant messengerů (ICQ, Skype...)
- e) prostřednictvím blogu
- f) prostřednictvím YouTube
- g) nesetkal/a jsem se s žádnou formou kyberšikany

19. Myslíš si, že je kyberšikana nebezpečná?

a) ano

b) ne

20. Víš, co máš dělat nebo na koho se obrátit v případě, že tě někdo na internetu šikaneje nebo ti vyhrožuje?

a) ano

kde jsi tyto informace získal/a:

b) ne

21. Co bys dělal/a, kdyby ses dověděl/a, že je tvůj kamarád/kamarádka kyberšikanovaný/á? Krátce napiš:

22. Myslíš si, že kyberšikana je trestný čin?

a) ano

b) ne

23. Máš založený účet na nějaké sociální síti (Facebook, My Space, Twitter, Google+)?

a) ano

b) ne

24. Myslíš si, že ti na Facebooku nebo jiných sociálních sítích hrozí nějaké nebezpečí?

a) ano

b) ne

Abstrakt

Cílem a smyslem této práce je postihnout problematiku kyberšikany a jiných nebezpečných jevů, se kterými je možné se setkat v prostředí moderních komunikačních technologií. Dále jsou zde představeny možnosti prevence při řešení těchto jevů a preventivní programy, zaměřené na edukaci.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část pak obsahuje šest kapitol, kdy kapitola první se zabývá vymezením pojmu šikana, ve druhé kapitole jsou uvedeny společné a rozdílné znaky klasické šikany „tváří v tvář“ a šikany kybernetické. Třetí kapitola popisuje formy a prostředky kyberšikny a ve čtvrté kapitole je uveden přehled preventivních opatření, souvisejících s kybešikanou. Na čtvrtou kapitolu úzce navazuje kapitola pátá, kde jsou zmíněny vybrané preventivní programy. Poslední kapitola teoretické části popisuje příbuzné fenomény, související s kybernetickou šikanou.

V teoretické části je zpracováno výzkumné šetření, týkající se kyberšikany na 2. stupni základní školy.

Klíčová slova: kyberšikana, šikana, prevence, edukace, sociální sítě, internet, ICT, škola, žáci

The aim and the sense of this thesis is to describe the problem of cyber-bullying and other dangerous phenomenon which we can meet in modern communication technologies. I introduce the possibilities of prevention while dealing with these phenomenons and also preventive programmes focused on education.

The thesis is divided in two parts. The theoretical part is formed of six chapters. The first chapter explains the term bullying. In the second chapter I listed the common and different features of the classic bullying „face-to-face“ and the cyber-bullying. The third chapter describes forms and means of cyber-bullying and the fourth one shows an overview of cyber-bullying precautions. The fifth chapter is closely linked to the fourth one because it deals with preventive programmes. The last chapter describes other phenomenons related to cyber-bullying.

In the second, practical part of the thesis I worked out a research survey focused on the problem of cyber-bullying at the secondary school.

Key words: cyber-bullying, bullying, prevention, education, social networks, internet, ICT, school, students.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Miroslava Dluhošová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Kamil Kopecký, Ph. D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Možnosti prevence kyberšikany ve školním prostředí se zaměřením na žáky 2. stupně ZŠ
Název v angličtině:	The Possibilities of the Prevention of Cyber-Bullying at School, focused on the Upper Primary School
Anotace práce:	Cílem a smyslem této práce je postihnout problematiku kyberšikany a jiných nebezpečných jevů, se kterými je možné se setkat v prostředí moderních komunikačních technologií. Dále jsou zde představeny možnosti prevence při řešení těchto jevů a preventivní programy, zaměřené na edukaci.
Klíčová slova:	kyberšikana, šikana, prevence, edukace, sociální síť, internet, ICT, škola, žáci
Anotace v angličtině:	The aim and the sense of this thesis is to describe the problem of cyber-bullying and other dangerous phenomenon which we can meet in modern communication technologies. I introduce the possibilities of prevention while dealing with these phenomenons and also preventive programmes focused on education.
Klíčová slova v angličtině:	cyber-bullying, bullying, prevention, education, social networks, internet, ICT, school, students.
Přílohy vázané v práci:	dotazník
Rozsah práce:	94 stran
Jazyk práce:	čeština